БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ САНОАТ ВА ҚИШЛОҚ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТЛАРИ
ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ШАҲАР КОМИТЕТИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ
ТОШКЕНТ САНОАТ ВА ҚИШЛОҚ ОБЛАСТЬ ҲАМДА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

11-йил чиқиши

№ 68 (2616)

5 АПРЕЛЬ ЯКШАНБА 1964 йил.

Баҳоси 3 тийин

Бизнинг партиямиз ленинча синалган йўлдан бормоқда ва бундан буён ҳам бораверади ва КПССни ана шу йўлдан — XX ва XXII съездлар йўлидан ҳеч ким ва ҳеч қачон тойдира олмайди.

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми қаттиқ ишонч билдирадики, жаҳон коммунистик ҳаракати мавжуд қийинчиликларни бартараф қилади, ўз сафларини Маркс—Энгельс—Ленин байроғи остида янада маҳкамроқ жипслаштиради, ишчилар синфининг улуғ иши учун, халқлар тинчлиги ва хавфсизлиги иши учун, коммунизм ғалабаси учун курашда янги ютуқларга эришади. (КПСС Марказий Комитети Пленумининг шу йил 15 февраль қароридан).

КПССНИНГ ХАЛҚАРО КОММУНИСТИК ҲАРАКАТ ЖИПСЛИГИ УЧУН ОЛИБ БОРАЁТГАН КУРАШИ ТЎҒРИСИДА

КПСС Марказий Комитети Пленумининг 1964 йил 15 февралда қабул қилган қарори

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми «КПССнинг халқаро коммунистик ҳаракат жипслиги учун олиб бораётган кураши тўғрисида» КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзоси, Марказий Комитет секретари ўртоқ М. А. Сусловнинг ахборотини тинглаб ва муҳокама қилиб, Хитой Коммунистик партияси раҳбарларининг социалистик ҳамдўстликка, бутун халқаро коммунистик ва ишчилар ҳаракатига жуда катта зиён етказаётган бузғунчилик ҳаракатларидан жиддий равишда ташвишланаётганини изҳор қилади.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси коммунистик ҳаракат бирлиги ва жипслигининг тарихий муҳим аҳамиятини англаб, ХКП раҳбарларининг КПСС ва бошқа қардош партиялар билан келишмовчиликларини бартараф қилиш ёки дастлабки кезларда шу келишмовчиликлар доирасини лоақал торайтириш, СССР билан ХХР ўртасидаги иқтисодий ва сиёсий ҳамкорликни мустаҳкамлаш йўлида сўнгги вақтларда янги қадамлар қўйди. Бошқа марксчи-ленинчи партиялар ҳам келишмовчиликларнинг кескинлашиб кетиш процессини тўхтатиб қўйишга уриниб кўрдилар.

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми шу нарсани таассуф билан қайд қиладики, ХКП раҳбарлари бу ташаббусга ҳайрихоҳлик билан қарамадилар, КПСС Марказий Комитетининг мактубига жавоб бермадилар ва ошкора мунозарани тўхтатмадилар, бунинг аксича улар коммунистик ҳаракатнинг 1957 ва 1960 йиллардаги Кенгашлар белгилаб берган бош йўлига қарши кампанияни кучайтириб юбордилар.

Марксизм-ленинизмга содиқлик тўғрисида ишонтириб айтилган гапларни ниқоб қилиб, марксчи-ленинчи партияларнинг аслида бўлмаган ревизионизмига қарши кураш байроғи остида, ХКП раҳбарлари ҳозирги босқичда коммунистик ҳаракат амал қилаётган асосий назарий ва сиёсий установкаларга ҳужум бошладилар.

Марксизм-ленинизм принципларини давримиз шароитларига ижодий равишда татбиқ этиш асосида — жаҳон социалистик системасининг роли тўғрисида, социализм ва коммунизм қуриш йўллари тўғрисида, жаҳон урушининг олдини олиш мумкинлиги тўғрисида, социал тузуми турлича бўлган мамлакатларнинг тинч-тотув яшаши тўғрисида, шахсга сиғиниш идеологияси ва практикасига қарши кураш олиб бориш зарурлиги тўғрисида, ривожланган капиталистик давлатларда ва мустамлакачиликдан озод бўлган мамлакатларда социализмга ўтиш формалари тўғрисида қардош партияларнинг коллектив куч-ғайратлари билан берилган янги баҳолар ва қилинган хулосаларнинг ҳаммаси Хитой раҳбарлари томонидан бузиб кўрсатилмоқда.

Стратегия ва тактиканинг ҳамма асосий масалаларида жаҳон коммунистик ҳаракатининг ленинча йўлидан орқага қайтиб, Хитой раҳбарлари ўз йўлини эълон қилдилар, уларнинг бу йўлида майда буржуа авантюризми билан улуғ давлат шовинизми бир-бирига қўшилиб кетган. Улар аслини олганда, бир қанча масалаларда троцкийчилик позицияларига тойиб кетмоқдалар, марксчи-ленинчи партияларга қарши курашнинг троцкийча методларини қурол қилиб олмоқдалар, турли мамлакатларда ўз тарафдорларидан фракциячи гуруҳчалар уюштирмоқдалар. ХКП раҳбарлари ўзининг алоҳида ғоявий платформасини бутун социалистик лагерга ва жаҳон коммунистик ҳаракатига, халқаро демократик ташкилотларга зўрлаб қабул қилдиришга уринмоқда.

Хитой раҳбарлари Совет — Хитой давлатлараро муносабатларини ёмонлаштириш, совет ва хитой халқлари ўртасидаги дўстликни қўпориш йўлини тутдилар. КПСС Марказий Комитетининг Совет — Хитой муносабатларини нормаллаштириш тўғрисидаги ҳамма таклифларини рад этиб, улар ХХР ичида советларга қарши пропагандани кучайтириб юбордилар, Совет Иттифоқининг ички ишларига қўпол равишда аралашмоқдалар.

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми жаҳон социализм системасининг, коммунистик ҳаракатнинг, марксизм-ленинизм поклигини ҳимоя қилишнинг туб манфаатлари ХКП раҳбарларининг антиленинча позициясини ғоявий жиҳатдан фош қилиб ташлашни, уларнинг бузғунчилик ҳаракатларига кескин зарба беришни талаб қилмоқда, деб ҳисоблайди.

КПСС Марказий Комитети Президиумининг, КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг СССРда коммунистик жамият қуришга, тинчлик, демократия, миллий мустақиллик ва социализм ишининг ғалабасини таъминлашга, марксчи-ленинчи партиялар жипслигини мустаҳкамлашга қаратилган сиёсий ва амалий фаолиятини батамом ва якдиллик билан маъқуллаб, КПСС Марказий Комитетининг Пленуми Марказий Комитет Президиумига жаҳон коммунистик ҳаракатининг бош йўлини бундан буён ҳам қаттиқ туриб ҳимоя этиш, ҳозирги замоннинг барча революцион кучлари бирлигини мустаҳкамлашга ҳаракат қилиш вазифасини топширади.

Бизнинг партиямиз ленинча синалган йўлдан бормоқда ва бундан буён ҳам бораверади ва КПССни ана шу йўлдан — XX ва XXII съездлар йўлидан ҳеч ким ва ҳеч қачон тойдира олмайди.

Хитой раҳбарлари ўзларининг бузғунчилик ҳаракатларида чегарадан чиқиб кетганликларига қарамай, КПСС Марказий Комитетининг Пленуми жаҳон коммунистик ҳаракати бирлигини ҳамма нарсадан устун қўйиб, КПСС билан ХКП муносабатларини нормаллаштириш учун бундан кейин ҳам куч-ғайратлар сарфлашга тайёр турганлигини билдиради. Агар ХКП раҳбарлари ўзларининг интернационал масъулиятларини англаш қобилиятини узил-кесил йўқотиб қўймаган бўлсалар, ўз хатти-ҳаракатлари билан коммунистик ва ишчи партияларнинг кучи ва эътиборини социалистик қурилишнинг муҳим вазифаларини ҳал қилишдан четга тортаётганликларини, империализмга қарши курашни қийинлаштириб қўяётганликларини, бутун антиимпериалистик фронтга путур етказаётганликларини, ниҳоят, тушуниб олишлари керак.

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми қаттиқ ишонч билдирадики, жаҳон коммунистик ҳаракати мавжуд қийинчиликларни бартараф қилади, ўз сафларини Маркс—Энгельс—Ленин байроғи остида янада маҳкамроқ жипслаштиради, ишчилар синфининг улуғ иши учун, халқлар тинчлиги ва хавфсизлиги иши учун, коммунизм ғалабаси учун курашда янги ютуқларга эришади.

КПССНИНГ ХАЛҚАРО КОММУНИСТИК ҲАРАКАТ ЖИПСЛИГИ УЧУН ОЛИБ БОРАЁТГАН КУРАШИ ТЎҒРИСИДА

КПСС Марказий Комитети Пленумида 1964 йил 14 февралда ўртоқ М. А. СУСЛОВ доклади

Ўртоқлар!

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг мамлакатимиз учун, совет халқи учун жуда катта аҳамиятга эга бўлган туб масалаларини муҳокама қилди. Пленум Марказий Комитетнинг, бутун партия, бутун совет халқининг тўла якдиллиги вазиятида ўтмоқда. Унинг қарорлари совет экономикасига кенг истиқболлар очиб беради, социалистик қишлоқ хўжалигини тинимсиз юксалтириш учун, Ватанимиз ишлаб чиқарувчи кучларини яшнатиш учун, коммунизмнинг моддий-техника базасини вужудга келтириш ҳамда совет кишиларининг моддий ва маънавий эҳтиёжларини жуда тўлиқ қондириш учун катта имкониятлар очиб беради.

Партиямиз мамлакат экономикасини ривожлантириш тўғрисида тинмай ғамхўрлик қилиш билан бутун дунё меҳнаткашлари олдида ўзининг интернационал бурчини бажармоқда. Хўжалик муваффақиятларимиз нақадар катта бўлса, совет халқининг турмуши нечоғли яхши бўлса, жаҳонда биринчи социалистик давлатнинг обрўйи шу қадар юқори бўлади, социализм ва коммунизм идеялари шу қадар жозибали бўлади. Совет халқи жаҳон социалистик системасини мустаҳкамлашга ўзининг ҳормай-толмай қилаётган меҳнати билан ҳисса қўшмоқда, барча мамлакатлардаги халқларнинг социал ва миллий озодлик учун, империализмга ва мустамлакачиликка қарши олиб бораётган курашига тобора кўпроқ ёрдам ва мадад бермоқда.

Ер юзидаги ҳамма қитъаларни ўз ичига олган революцион жараён ривожланмоқда ва кенгаймоқда. Жаҳон социалистик системаси тараққиётида янги муваффақиятлар қўлга киритилди. Капиталистик мамлакатлардаги ишчилар ҳаракати мустаҳкамланмоқда. Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларининг миллий озодлик кураши кенгаймоқда. Социализм ва тинчлик кучларининг империализм ва уруш кучларидан устунлиги тобора яққол кўринмоқда. Жаҳон социалистик системаси ва бошқа барча тинчликсевар кучларнинг биргаликда куч ва ғайрат сарфлаши натижасида халқаро кескинликни бирмунча юмшатишга, тинчликни мустаҳкамлашга томон янги муҳим қадамлар қўйишга, энг агрессив империалистик доираларнинг термоядро урушини бошлашга қаратилган уринишларини барбод қилишга муваффақ бўлинди. Қардош партияларнинг 1957 ва 1960 йиллардаги кенгашларида халқаро коммунистик ҳаракатнинг ишлаб чиқилган бош йўли тўғри йўл эканлигини, партиямиз XX ва XXII съездларининг хулосалари ва қоидалари, КПССнинг ленинча Программаси ҳаётий кучга эга эканлигини жаҳон тараққиётининг бугун бориши тўла равишда исботлаб турибди.

Социализм мамлакатларининг, бутун жаҳон коммунистик ҳаракатининг муваффақиятлари шак-шубҳасиз, бироқ Хитой Компартияси раҳбарларининг бузғунчилик фаолияти натижасида социалистик лагерда ва коммунистик ҳаракатда рўй берган жиддий қийинчиликлар бўлмаганида эди, бизнинг муваффақиятларимиз тағин ҳам каттароқ бўлур эди.

ХКП раҳбарларининг КПСС ва бошқа марксчи-ленинчи партиялар билан бўлган келишмовчиликлари тўғрисида Марказий Комитетнинг аъзоларига неча марталаб ахборот бериб ўтилди. Бироқ, Хитой раҳбарлари ўзларининг фракциячилик ҳаракатларини тағин ҳам ҳаддан ошириб, жаҳон коммунистик ҳаракатида бевосита ажралиш хавфини туғдирганликлари сабабли Марказий Комитет Президиуми бу масалани Пленумда яна қўйишни зарур топди.

ХКП раҳбарларининг қарашлари ва ҳаракатларида 1960 йилдаги Москва кенгашидан бошлаб бўлаётган эволюция анализ қилиб қаралса шуни кўриш мумкинки, мана шу йилларнинг ҳаммасида Хитой раҳбарлари рўй берган келишмовчиликларни йўқотишга эмас, балки кескинлаштиришга уриндилар. Улар жаҳон коммунистик ҳаракатининг баъзи тактик установкаларини ревизия қилишдан бошлаб, ҳозирги замоннинг энг муҳим проблемалари устида КПСС ва бошқа қардош партиялар билан ўзларининг келишмовчиликларини қадам-бақадам чуқурлаштира бердилар ва, ниҳоят жаҳон коммунистик ҳаракатининг умумий йўлига ўзларининг алоҳида йўлларини қарама-қарши қилиб қўйдилар, улар ўзларининг мана шу алоҳида йўлларида буюк давлатчилик шовинизми ва майда буржуа авантюризми позициясида туриб Декларация ва Баёнотнинг асосий қоидаларини қайта кўриб чиқмоқдалар.

Қардош партияларнинг марксизм-ленинизм принципларини давримиз шароитига ижодий татбиқ қилиш асосида коллектив куч ва ғайрат сарфлаш натижасида берган янги баҳолари ва чиқарган хулосалари—жаҳон социалистик системасининг роли тўғрисидаги, социализм ва коммунизм қуриш йўллари тўғрисидаги, жаҳон урушининг олдини олиш мумкинлиги тўғрисидаги, турли социал тузумда бўлган мамлакатларнинг тинч-тотув яшаши тўғрисидаги, шахсга сиғиниш идеологиясига ва практикасига қарши курашиш зарурлиги тўғрисидаги, ривожланган капиталистик мамлакатларда ва мустамлакачиликдан озод бўлган мамлакатларда социализмга ўтишнинг формалари тўғрисидаги янги баҳолар ва хулосалар — мана шуларнинг ҳаммаси Хитой раҳбарлари томонидан бузилмоқда ва, аслида, улоқтириб ташланмоқда.

Коммунистик ва ишчи партиялар коллектив бўлиб ишлаб чиққан Декларацияни ва Баёнотни ХКП раҳбарлари ҳақиқатда улоқтириб ташлаб, ўзларининг машъум «25 моддалари»ни қардош партияларга таклиф қилмоқдалар. Аслини олганда, бу моддаларнинг ҳақиқий маъноси: социалистик системанинг жаҳон тараққиётининг боришига тобора ҳал қилувчи таъсир кўрсатаётганлигини инкор қилишдан; капиталистик мамлакатлардаги ишчилар синфининг курашига менсимаслик билан қарашдан; миллий озодлик ҳаракатини жаҳон социализм системасига ва халқаро ишчилар ҳаракатига қарама-қарши қилиб қўйишдан; ташқи сиёсатдаги авантюризмдан ва «совуқ уруш» вазиятини сақлаб қолишдан; революция масалаларида сектантчиликни ва путчизмни тарғиб қилишдан; коммунистик ҳаракат қоралаган шахсга сиғиниш методларини ва тартибларини ҳимоя қилишдан ва сақлаб қолишдан; коммунистик ҳаракатда фракциялар курашини оқлашдан иборатдир.

Шундай қилиб, Хитой раҳбарлари коммунистик ҳаракат билан бўлган ўзларининг бахсларини шу даражага олиб келдиларки, энди бу бахслар амалда барча туб масалалар устидаги келишмовчиликларга айланиб кетди.

Рўй берган келишмовчиликларни бартараф қилмоқ учун, ХКПнинг КПСС ва бошқа партиялар билан муносабатларини нормаллаштирмоқ учун КПСС Марказий Комитети неча марталаб ташаббус кўрсатганлиги ва бунинг учун шароит туғдиришга интилганлиги Пленум қатнашчиларига маълум.

Биз, шунингдек бошқа марксчи-ленинчи партиялар ҳам ХКП раҳбарларига неча марталаб мурожаат қилиб, ошкора мунозарани тўхтатишни таклиф этдик. Бундай таклиф, жумладан, ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг 1963 йил 25 октябрдаги ва 7 ноябрдаги нутқларида баён қилинган эди. 1963 йил ноябрининг охирида КПСС Марказий Комитети Хитой Компартияси Марказий Комитетига хат юбориб, келишмовчиликларни йўқотиш, СССР билан ХХР ўртасида иқтисодий, илмий-техникавий ва маданий ҳамкорликни мустаҳкамлаш учун мазкур хатда бир қанча конкрет чораларни таклиф қилди. Ўша хатда КПСС Марказий Комитети ошкора мунозарани тўхтатишни яна таклиф қилди. Ўзларингизга маълумки, ўртоқлар, шу таклифга мувофиқ, кейинги ойларда совет матбуоти ҳеч қандай мунозаравий материалларни эълон қилгани йўқ.

Хўш, Хитой раҳбарлари бу таклифларга қандай қарадилар? Миллатчилик кибрига берилиб, ўзини йўқотиб қўйган Хитой раҳбарлари қардош партияларнинг фикрига ва даъватига қулоқ солмадилар. Улар бизнинг ташаббусимизни рад қилдилар ва марксчи-ленинчи партиялар коллектив бўлиб ишлаб чиққан йўлга қарши ошкора сиёсий кураш олиб бориш йўлига тушиб олдилар.

КПССга ва бошқа марксчи-ленинчи партияларга энг қўпол туҳмат ва бўҳтонлардан иборат материалларни ХХР матбуоти кетма-кет эълон қилмоқда. ХКП Марказий Комитетининг органи «Женьминь жибао» газетасида 1963 йилнинг 25 октябридан кейин ўтган вақтнинг ўзидагина икки юздан кўпроқ мана шу хилдаги материаллар босилиб чиқди. Хитой ташкилотлари нуқул туҳматдан иборат мақолаларни бутун дунёга тарқатмоқдалар, чет тилларда радио орқали эшиттирмоқдалар, советларга қарши мақолаларнинг кўплари эса, радио орқали бир неча ўн марталаб эшиттирилмоқда. Шуниси қизиқки, СССРга ва КПССга душманлик руҳини Хитой халқига сингдириш ҳозирги вақтда Хитой Компартияси Марказий Комитетининг асосий иши бўлиб қолди, дейиш мумкин. Ҳозирги вақтда жуда катта пропагандистлик аппарати асосан КПССни ва Совет Иттифоқини қоралайдиган материалларни тайёрлаш билан шуғулланмоқда.

Ўзининг тутаётган умумий йўли жиҳатидан, КПССга ва бошқа марксчи-ленинчи партияларга қилаётган ўз ҳужумларининг хаёсизлиги жиҳатидан Хитой пропагандаси реакцион империалистик доираларнинг антисовет, антикоммунистик органлари билан тобора кўпроқ бир сафга ўтиб олмоқда.

Мисол учун, КПСС Марказий Комитетининг 1963 йил 14 июлдаги очиқ хатига «жавоблар» деб аталган серияга киритилган 4 февралда «Женьминь жибао» газетасида ва «Хунци» журналида эълон қилинган мақолани олиб кўрайлик. Шу мақола ўзининг «КПСС раҳбарлари замонимизнинг энг катта бузғунчиларидир» деган сарлавҳасидан бошлаб, бошидан-охиригача КПСС Марказий Комитети ва унинг раҳбарлиги шаънига қилинган ифлос антисовет ҳужумлар ва туҳматлардан иборат. Бу мақолада коммунистлар ўртасидаги муносабатларнинг элементар нормаларидан ҳеч бир асар йўқ, ва у бутун партиямизни, бутун совет халқини таҳқирлашдан иборатдир. Бу мақолада шундай валдираш ва даъволар борки, бизнинг партиямиз «Америка империализми, жаҳон реакцияси, титочи ренегатлар тўдаси ва ўнг социал демократлар билан тил бириктириб, қардош социалистик мамлакатларга қарши, қардош партияларга қарши, барча марксчи-ленинчиларга ва жаҳоннинг революцион халқларига қарши кураш» олиб бораётган эмиш.

Яқин-яқинлардагина Хитой пропагандаси асосан КПССнинг ташқи сиёсий йўлига ҳужум қилиб келган бўлса, эндиликда бизнинг ички сиёсатимизга ҳам ошкора ҳужум қилмоқда. ХКП раҳбарлиги КПСС XX съездининг ҳамма масалалардаги йўлини ҳар қандай қилиб бўлса ҳам обрўсизлантиришга, Сталин шахсига сиғинишга қарши олиб борилган курашни хато деб эълон қилишга, КПСС Программасини қоралашга зўр бериб уринмоқда.

Троцкийчилар қўлланиб келган усуллар ва методларни тиклаб, хитой раҳбарлари совет халқини, совет коммунистларини партия раҳбарлигига, мамлакат раҳбарлигига қарши қилиб қўйишга уринмоқдалар. Аҳвол шу даражага бориб етдики, Хитой матбуоти ва радиоси совет кишиларини партиямиз Марказий Комитетига ва Совет ҳукуматига қарши курашга даъват қилмоқдалар.

Буни нима деб атаса бўлади? Буни марксизм-ленинизмнинг «софлиги» учун кураш деб бўладими? Йўқ, бу, компартиялар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг элементар нормаларидан бутунлай воз кечишдир, социалистик мамлакатлар ўртасидаги муносабатларнинг марксча-ленинча принципларидан воз кечишдир, ашаддий антисоветизм позициясига ўтиб олишдир.

ХКП раҳбарлари эндиликда идеология соҳасидаги ҳаракатлар билан чекланмаётирлар. Улар идеологик келишмовчиликларни давлатлараро муносабатларга, социалистик мамлакатларнинг ва коммунистик партияларнинг амалий сиёсати соҳасига кўчирдилар. ХКП раҳбарлари социалистик ҳамдўстликнинг бирлигини ва жипслигини бўшаштиришга интилиб, социалистик мамлакатлар ўртасидаги иқтисодий ва сиёсий муносабатларни издан чиқармоқ, уларнинг халқаро майдондаги ҳаракатларига пароқандалик солмоқ учун ҳар хил ҳийла ва найрангларни ишга солмоқда. Хитой раҳбарларининг халқаро коммунистик ҳаракатдаги бузғунчилик, қўпорувчилик фаолияти кейинги вақтларда жуда активлашди. Пекиннинг коммунистик партиялар орасини бузиш, марксизм-ленинизмга душман фракциялар ва группалар тузиш йўлига тушиб олганлигига энди шак-шубҳа қолмади.

ХКП раҳбарларининг бузғунчилик ҳаракатлари натижасида коммунистик ҳаракатда вужудга келган ҳақиқий аҳвол мана шу, ўртоқлар.

Хитой арбоблари марксизм-ленинизм позициясидан ўзларининг чекинганликларини яширишга уриниб, кейинги вақтларда зўр бериб ҳийла-найранг ишлатмоқдалар, ўз мақсадларини ва ниятларини ниқобламоқдалар, ўзларининг «революционликлари»ни, «дадилликлари»ни, «қатъиятчи» эканликларини ва шу кабиларни тинмай такрорламоқдалар. Лекин воқеалар ривожлана борган сари Хитой пропагандасининг шаллақилиги кучайиб бормоқда. Хитой раҳбарлари тузган планларнинг марксизм-ленинизмга, жаҳон социализмининг манфаатларига ҳеч бир алоқаси йўқлиги тобора яққол бўлиб қолмоқда. ХКП раҳбарлари ўта революцион гаплар ва шиорлар билан ниқобланиб, эндиликда жаҳон социализмининг ғалабаларига қутуриб атака қилаётганлиги, ўзининг асосий ўтини империалистларга қарши қаратмай, балки нуқул КПССга қарши, бошқа марксчи-ленинчи партияларга қарши қаратаётганлиги тобора равшан бўлиб қолмоқда.

Тўғри, Хитой раҳбарлари ўзларининг социалистик ҳамдўстликнинг бирлигига ва жипслигига интилаётганликлари тўғрисида ҳозир ҳам кўп гапирмоқдалар. Лекин уларнинг қилаётган ишлари сўзларига бутунлай тўғри келмайди.

Улар бирлик тўғрисида жар солмоқдалар-у, лекин уларнинг бутун ҳаракатлари бошқача мақсадни кўзламоқда: улар социалистик лагерни издан чиқаришга ва бўлиб юборишга, социалистик ҳамдўстлик халқларини жипслаштириб ва бирлаштириб турган ғоявий негизларга ва ташкилий-сиёсий принципларга путур етказишга уринмоқдалар. Улар «хитойлаштирилган» социализмни, ташқи ва ички сиёсатнинг авантюристик йўлини, шахсга сиғиниш идеологиясини ва практикасини социалистик мамлакатларга мажбуран қабул қилдиришга интилмоқдалар.

Хитой раҳбарлари, биз халқаро коммунистик ҳаракатни «мустаҳкамлаш»ни, «ҳозирги замон ревизионизми»дан уни «тозалаш»ни ва «янги асосда» жипслаштиришни истаймиз, деб қулоқ-миянни қоқиб қўлга бермоқдалар. Бироқ, ХКП раҳбарларининг асл мақсади шуки, у ҳар хил сиёсий муртадлардан — коммунизм ренегатларидан, анархистлар, троцкийчилар ва шу кабилардан фойдаланиб, коммунистларнинг бирлик фронтини парчалаб юборишга, коммунистик ҳаракатга қарама-қарши бўлган хитойпараст фракциялар ва гуруҳлар блокини тузишга, компартияларни ўз таъсирларига бўйсундиришга уринмоқдалар.

Хитой раҳбарлари, фақат биз миллий озодлик ҳаракатининг энг ишончли ва синалган дўстларимиз, деб лоф урмоқдалар. Бироқ, бунга кимки ишонса, алданиб пушаймон бўлади. ХКП раҳбарларининг бузуқ нияти шундан иборатки, у ўзининг авантюристик концепцияларини ва методларини Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларига зўрлаб қабул қилдиришга, ирқий белгига асосланиб, халқларни бир-бирига қарши қилиб қўйишга, миллий озодлик ҳаракати билан ишчилар ҳаракатининг иттифоқини бузишга интилмоқда, бу эса амалда миллий озодлик ҳаракатини издан чиқаради ва заифлаштиради, холос.

Кейинги вақтларда Хитой раҳбарлари, биз чин кўнгилдан тинчлик тарафдорларимиз, турли социал иқтисодий тузумдаги давлатларнинг тинч-тотув яшаши учун изчил курашчилармиз, деб даъво қилмоқдалар. Лекин бунга ким ишонади? Кариб танглиги кунларидаги ўзининг иғвогарлик позицияси билан, ядро қуроли синовларини уч соҳада тақиқлаш тўғрисидаги Москва Шартномасини имзолашдан ўзининг бош тортганлиги билан, Совет Иттифоқининг тинчликсевар ташқи сиёсатига муттасил туҳмат қилиб, бу сиёсатни қоралашга интилаётганлиги билан ХКП раҳбарлари халқаро кескинликни юмшатиш учун курашишни истамаганлигини, авантюристик сиёсат олиб бориш учун қулай шароит бўлган «совуқ уруш» вазиятини сақлаб қолишга интилаётганлигини бутун дунё олдида намойиш қилди.

ХКП Марказий Комитетининг раҳбарлари жаҳон революциясининг манфаатлари тўғрисида, халқларнинг озодлик кураши тўғрисида оғиз кўпиртириб кўп гапирадилар. Аслини олганда, уларнинг мана шу ҳамма гаплари хитой раҳбарлигининг асосий стратегик установкасини — коммунистик ва миллий озодлик ҳаракатини ўзининг буюк давлатчилик, тор худбинлик манфаатларига ҳар қандай қилиб бўлса ҳам бўйсундиришга интилаётганлигини жамоатчиликдан, коммунистлардан яшириш учун айтилаётган гаплардир. Улар мана шу мақсадни кўзлаб, пролетар интернационализми принципларини қўпол равишда поймол қилмоқдалар. Улар мана шу мақсадни кўзлаб, марксизм-ленинизм таълимотини ҳар кўйга солмоқдалар ва бузмоқдалар. Улар мана шу мақсадни кўзлаб майда буржуа миллатчилигининг энг ёмон традицияларини ўзларига қурол қилиб олмоқдалар, ўта виждонсизлик билан демагогия ва туҳмат қилиш йўлини тутмоқдалар.

ХКП раҳбарлари бузғунчилик позициясига ўтиб олганликлари ҳамда халқаро коммунистик ва ишчилар ҳаракатини издан чиқаришга уринишни кучайтириб юборганликлари сабабли Хитой назариячилари қайси масалаларда алжираб қолганликларини ва ХКП раҳбарларининг бузғунчилик фаолияти қандай оқибатларга олиб келиши мумкинлигини чуқур тушунтириб бериш ғоят зарур бўлиб қолди.

I.

Жаҳон социализм системасининг роли тўғрисидаги масалага икки хил муносабат

Иккинчи жаҳон урушидан кейин жаҳонда рўй берган туб-ли силжишлар, аввало, жаҳон социализм системасининг пайдо бўлиши ва ривожланиши билан боғлангандир. Социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари — ҳозирги замондаги барча революцион кучларнинг асосий таянчидир, бутун дунёда тинчлик ишининг мустаҳкам суянчиғидир. Жаҳон социализми билан жаҳон империализмининг кураши давримизнинг асосий мазмунидир, жаҳон миқёсидаги синфий курашнинг ўзагидир.

Бир вақтлар Хитой раҳбарлари марксизм-ленинизмнинг мана шу жуда муҳим қоидасига қўшилган эдилар. Бироқ, кейинги вақтларда ХКП раҳбарлари миллий озодлик ҳаракатини социалистик системага ва капиталистик мамлакатлардаги ишчилар ҳаракатига қарама-қарши қилиб қўймоқда, уни империализмга қарши курашдаги бош куч деб эълон қилмоқда, ҳозирги замондаги революцион кучларнинг бирлигига путур етказмоқда. ХКП Марказий Комитетининг 1963 йил 14 июндаги хатида «Осиё, Африка, Латин Американинг кенг районлари жаҳон революцияси бўронларининг бош зонаси», ҳозирги замон зиддиятларининг маркази деб очиқдан-очиқ даъво қилинади.

«Жэньминь жибао» ва «Хунци»нинг 1963 йил 22 октябрдаги редакцион мақоласида бундай дейилади: «Осиё, Африка ва Латин Америкасидаги миллий озодлик революцияси ҳозирги вақтда империализмга бевосита зарба берувчи энг муҳим куч бўлиб майдонга чиқмоқда».

Бу билан ишчилар синфининг тарихий роли тўғрисидаги марксистик таълимот баралла ревизия қилинмоқда, ривожланган капиталистик мамлакатлардаги ишчилар ҳаракати камситилмоқда. Жаҳон социалистик системасига келганда, Хитой назариячилари бу системанинг ролини бутун дунёдаги мазлум миллатлар ва халқлар революциясини қувватлаш ва ривожлантириш учун фақат «таянч база» дангина иборат қилиб қўймоқдалар. Бундай позиция социалистик системага ҳам, шунингдек миллий озодлик ҳаракатига, халқаро пролетариат курашининг улуғ ишига фақат халол етказиши мумкин, холос, бу хусусда гапириб ўтиришнинг ҳам ҳожати йўқ.

Хитой назариячиларининг қарашларидан шу нарса келиб чиқадики, жаҳон социалистик системаси жаҳон тараққиётининг бутун боришига тобора ҳал қилувчи таъсир ўтказиш у ёқда турсин, балки омманинг империализмга қарши революцион курашида ҳатто мустақил роль ҳам ўйнаётгани йўқ.

Жаҳон социализм системасининг ролини ва аҳамиятини бу тарзда талқин қилиш жаҳондаги кучларнинг ҳақиқий нисбатига тўғри келмайди ва қардош партияларнинг 1960 йилдаги Баёнотида чиқарилган хулосаларга бутунлай зиддир.

Ҳозирги замон жаҳон тараққиётининг асосида социализм билан капитализм ўртасидаги зиддият ётибди, деган фикрни В. И. Ленин айтган эди. У қуйидагиларни ёзган эди: «..халқларнинг ўзаро муносабатлари, давлатларнинг бутун дунё системаси кичик бир группадан иборат империалистик миллатларнинг Совет Россияси бошчилик қилаётган совет ҳаракатига ва совет давлатларига қарши кураши билан белгиланади. Агар биз ана шу нарсани назарга олмасак, у вақтда, гарчи гап дунёнинг энг узоқ бурчаги устида борганда ҳам, бирорта миллий ёки мустамлака масаласини тўғри қўяолмаймиз. Фақат ана шу нуқтаи назарга асослангандагина, хоҳ цивилизацияли, хоҳ қолоқ мамлакатлардаги коммунистик партиялар сиёсий масалаларни тўғри қўйиши ва ҳал қилиши мумкин». (Асарлар, 31 том, 243-бет).

Бу гаплар Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларида ёзилган эди. Битта социалистик давлат эмас, балки социализмнинг қудратли лагери мавжуд бўлиб турган ҳозирги вақтда социализм лагерининг «халқларнинг ўзаро муносабатларига», «давлатларнинг бутун жаҳон системасига», оқибат натижада эса, жаҳон революцион жараёнига ўтказаётган таъсири ниҳоят даражада кучайиб кетди.

(Давоми иккинчи бетда)

КПСС Марказий Комитети Пленумида ўртоқ М. А. СУСЛОВ доклади

(Боши 1-бетда)

Марксчи-ленинчилар миллий озодлик ҳаракатига жуда катта аҳамият бериш билан бир вақтда ҳозирги даврда кишилик жамияти тарихий тараққиётининг бош йўлини ва асосий хусусиятларини жаҳон социалистик системаси белгилайди, империализмга қарши, жамиятни социалистик негизда қайта қуриш учун курашаётган кучлар белгилайди, деб ҳисоблайдилар. Энг уюшган синфий кучлар, аввало, ишчилар синфининг асосий кўпчилиги — ҳозирги замон жамиятидаги энг илғор синфнинг, устозларимиз — Маркс, Энгельс ва Ленин кўрсатиб ўтганларидек, капитализмнинг гўркови бўлган синфнинг асосий кучлари мана шу майдонда тўпланган.

Жаҳон революцион жараёнида биринчи даражадаги ролни социалистик мамлакатлар ўйнайди. Бу роль шу нарсада намоён бўладики, биринчидан, социалистик мамлакатларнинг ишчилар синфи, меҳнаткашлари социал проблемаларни муваффақиятли ҳал қилмоқдалар, зулм ва эксплуатациядан ҳоли бўлган янги жамият барпо қилмоқдалар, шундай янги жамият учун деб халқлар революция йўлига кирмоқдалар. Социалистик мамлакатлар социализм ва коммунизмнинг моддий техника базасини вужудга келтириш билан ижтимоий фаолиятнинг ҳал қилувчи соҳасида — моддий ишлаб чиқариш соҳасида империализмга кетма-кет зарба бермоқдалар. Капиталистик мамлакатлардаги ишчилар ва деҳқонлар социалистик давлатларнинг хўжалик қурилиши, меҳнаткашларнинг турмуш даражасини ошириш соҳасидаги, демократияни ривожлантиришдаги ва оммани давлатни идора қилишга тортишдаги муваффақиятларини кўрганларидан кейин меҳнаткаш халқнинг туб эҳтиёжларини фақат социализм йўлида қондириш мумкинлигига амалда ишонч ҳосил қилмоқдалар. Мана шуларнинг ҳаммаси оммани революционлаштиради, уни капиталистик тузумга қарши, социал ва миллий озодлик учун актив курашга тортишга ёрдам беради.

Иккинчидан, империализмнинг агрессив контрреволюцион ниятларига бевосита қарама-қарши бўлиб турган куч сифатида социалистик давлатларнинг роли борган сари тобора кўпроқ даражада кўпая беради. Совет Иттифоқининг ва бутун социалистик ҳамдўстликнинг қудрати халқаро реакциянинг ва агрессиянинг асосий кучларини тўсиб турган шароитда мустамлака мамлакатлардаги меҳнаткашлар оммаси ва халқлар империализмга ва ички реакцияга қарши курашиш учун энг қулай имкониятга эгадирлар. Урушдан кейинги йилларда халқаро воқеаларнинг ривожланишини кузатиб борган ҳар бир киши шуни кўрмаслиги мумкин эмаски, капитал мамлакатларидаги революцион курашнинг муваффақиятлари, миллий озодлик ҳаракатининг ғалабалари ва жаҳон социалистик системасининг қудрати ўсиб бораётганлиги бир-бирига чамбарчас боғлангандир.

Бутун ер юзи миқёсида капитализм устидан ғалаба фақат жаҳон социалистик системасининг, ишчилар ҳаракатининг, халқлар миллий озодлик курашининг биргаликда куч ва ғайрат сарфлаши билангина қўлга киритилиши мумкин. Шу кучларнинг ҳар қайсиси империализмга қарши курашга ўз ҳиссасини қўшмоқда. Бироқ, жаҳон социалистик системасининг империализмга қарши кураши жаҳон сиёсатининг, бутун ижтимоий ривожланишнинг марказий нуқтаси эканлигини кўрмаслик мумкин эмас.

Янги ижтимоий тузумнинг бутун ер юзида ғалаба қозонишидан иборат улуғ ишда жаҳон социалистик системаси биринчи даражали, тобора ҳал қилувчи роль ўйнаётганлигига ва ўйнаши лозимлигига марксчи-ленинчилар шак-шубҳа қилишлари мумкин эмас. Социализм мамлакатларининг тарихий вазифаси ижтимоий ривожланишнинг объектив қонунлари билан, социализм ғалаба қилган мамлакатлар ҳозирги кунда барча социалистик мамлакатларгагина эмас, шу билан бирга жаҳондаги барча прогрессив кучларга ҳам бошчилик қилаётганликларидан иборат шак-шубҳасиз факт билан белгиланади. Улар бутун инсониятнинг ижтимоий ривожланиш йўлини ёритиб турган машъалгина бўлиб қолмасдан, шу билан бирга марксизм-ленинизм идеяларини ўзида гавдалантирган, капитализмга қарши кураш олиб бораётган ва инсон фаолиятининг ҳал қилувчи соҳасида — моддий ишлаб чиқариш соҳасида капитализмни мағлубиятга учратаётган қудратли моддий куч ҳамдирлар.

Экономика соҳасида ҳам тарихан қисқа муддат ичида капиталистик мамлакатлардан ўзиб кетиш учун социализм мамлакатларининг имконияти борлигини ҳамма фактлар кўрсатиб турибди. Шуни эслатиб ўтайликки, саноат ишлаб чиқаришининг ҳажми капиталистик мамлакатларда 1937 йилдагига нисбатан 1962 йилда фақат 2,6 баравар кўпайгани ҳолда, социалистик мамлакатларнинг 1937 йилдаги территорияларида бўлган ишлаб чиқариш даражасига нисбатан тахминан саккиз баравар кўпайди. Эндиликда жаҳон социалистик системаси капитализм билан иқтисодий мусобақанинг янги маррасига чиқиб олди. Жаҳон саноат ишлаб чиқаришида социализм мамлакатларининг ҳиссаси 1950 йилда бешдан бир қисмни ташкил қилган бўлса, ҳозирги вақтда учдан бир қисмдан ошиб кетди.

Социалистик мамлакатлар коммунистларининг интернационал бурчи шуки, улар янги жамиятни яхши ва муваффақиятли қуришлари, экономикани ривожлантира беришлари, мудофаа қобилиятини мустаҳкамлашлари, социалистик лагерни жипслаштира беришлари, амалий равишда рўёбга чиқарилаётган социализм идеяларининг ҳамма меҳнаткашлар учун кундан-кунга тобора жозибадор бўлишига эришишлари лозим. Ҳозирги вақтда социализмнинг фазилатларига назарий асарларгагина қараб баҳо бермасдан, шу билан бирга, аввало, қилинган ишларга қараб, коммунистлар янги жамият қуриш вазифаларини амалда қандай ҳал қилаётганликларига қараб баҳо берилади. Агар биз бу вазифани яхши ҳал қилсак, мана шунинг ўзи бошқа мамлакатларда социализм учун олиб борилаётган курашга жуда катта мадад бўлади. Агар буни биз ёмон ҳал қилсак, бу курашга зарба бўлиб тушади.

Хўш, социализм мамлакатлари жаҳон революциясининг ривожланишига асосий таъсирни ўзларининг хўжалик ишидаги муваффақиятлари билан ўтказадилар, деб Ленин чиқарган хулосага ХКП раҳбарлари қандай муносабатда бўлмоқда? Улар тинч иқтисодий мусобақага тарафдорми?

ХКП раҳбарлари масаланинг моҳиятини бузиб кўрсатиб, гўё иқтисодий мусобақа «мазлум халқлар ва миллатлар учун кураш олиб боришнинг, революцияга кўтарилишнинг умуман зарурати йўқ...», «уларнинг бемалол кутиб ўтира беришдан то Совет Иттифоқи ишлаб чиқаришнинг ва моддий фаровонликнинг даражаси жиҳатидан энг ривожланган капиталистик мамлакатдан ўзиб кетгунча кутиб ўтиришдан бошқа иложи қолмайди», деган маънони билдиради, деб исботлашга уринмоқда.

Тинч иқтисодий мусобақа «турли мамлакатлардаги халқларнинг ўз озодлиги учун олиб бораётган курашининг ўрнини босиши мумкин», иқтисодий мусобақада социализмнинг ғалабалари капитализмнинг «автоматик» равишда ҳалок бўлишига олиб келади, халқларни синфий ва миллий озодлик курашини олиб бориш заруратидан халос қилади, деган фикр биронта ҳам марксчи-ленинчининг хаёлига келмайди. Икки системанинг иқтисодий мусобақа қилиши тўғрисидаги идеяни қораламоқ учун бундай уйдирмалар Пекиндан махсус равишда тарқатилмоқда. Ҳақиқатда эса марксчи-ленинчилар иқтисодий мусобақада социализм ғалабаларининг революционлаштирувчи аҳамиятини худди шундан иборат деб билмоқдаларки, бу ғалабалар меҳнаткашларнинг синфий курашини рағбатлантиради, уларни социализм учун онгли курашчиларга айлантиради. Тинч иқтисодий мусобақа оммани пассив равишда кутиб ўтиришга маҳкум қилмайди, балки, аксинча, омманинг революцион активлигини қўзғатади. Империалистлар буни яхши тушунадилар, улар, социалистик мамлакатларнинг ривожланишидаги ютуқлардан қўрқадилар ва бу мамлакатларнинг олға боришини тўхтатиб қолишга интиладилар.

Кўриб турибсизки, ўртоқлар, тинч иқтисодий мусобақа масаласи ўз моҳияти эътибори билан фақат иқтисодий масалагина эмас. Унинг замирида чуқур сиёсий маъно бор: капитализмни иқтисодий жиҳатдан енгиш барча революцион кучларнинг империализмга қарши курашини жиддий равишда енгиллаштириш демакдир. Бу эса энди сиёсий масаладир.

Бизнинг партиямиз ўзининг асосий вазифасини СССРнинг, бутун жаҳон социалистик ҳамдўстлигининг иқтисодий ва мудофаа қудратини мустаҳкамлашдан, унинг бутун революцион жараёнга таъсирини кучайтиришдан иборат деб билади. Бундан буён ҳам биз мамлакатимизда энг адолатли ижтимоий тузум бўлган коммунизм қуриш соҳасида КПСС Программасини бажаришга қаратилган йўлни оғишмай ва изчиллик билан ўтказа берамиз. Коммунизм қурилишининг ўзи — совет халқининг ўз интернационал бурчини бажаришга қўшаётган энг катта ҳиссасидир. Бу йўлни улуғ Ленин белгилаб берган. Мана шу ленинча йўлдан бизни ҳеч ким ва ҳеч қачон тойдира олмайди. **(Қарсаклар).**

Социалистик мамлакатлар капитализм билан иқтисодий мусобақада ютиб чиқишлари учун социалистик мамлакатлардан ҳар қайсисининг ичида ҳам, шунингдек бутун жаҳон социалистик системаси доирасида ҳам социализмнинг афзалликларидан яхши фойдаланишлари лозим. Амалда бу барча социалистик мамлакатлар ўртасидаги ҳам сиёсий, ҳам ўзаро манфаатли иқтисодий алоқаларни кенг ривожлантириш, шунингдек улар ўртасидаги маданий ва илмий техникавий ҳамкорликни мустаҳкамлаш демакдир. КПССнинг ва бошқа қардош партияларнинг фаолияти ҳам худди ана шу йўлдан ривожланиб келди ва ривожланмоқда.

Бунга қарама-қарши қилиб Хитой раҳбарлари жаҳон социалистик системасининг бирлигини мустаҳкамлашдан ўзининг манфаатдор эмаслигини кейинги йиллар давомида кўрсатиб келмоқда. ХХР ўз ҳаракатларини социалистик ҳамдўстликнинг бошқа мамлакатлари билан координация қилишни тўхтатибгина қолмасдан, шу билан бирга эндиликда социалистик мамлакатларнинг халқаро миқёсда келишиб олган йўлига қарши ошкора кураш олиб бормоқда. Хитой раҳбарлари социалистик ҳамдўстлик негизларини қақшатиш йўлини ошкора ўтказа бошлади, социалистик мамлакатлар билан, айниқса Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши мамлакатлари билан ва биринчи навбатда Совет Иттифоқи билан иқтисодий алоқаларни йиғиштириб қўйиш йўлига тушиб олди. 1962 йилда ХХРнинг Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши мамлакатлари билан савдо обороти 1959 йилдагига нисбатан 2,8 баравар камайди, 1963 йилда эса яна қарийб 20 процент қисқарди.

Хитой раҳбарлари Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашида қатнашувчи социалистик мамлакатлар ўртасидаги иқтисодий алоқаларни обрўсизлантиришга қаратилган очиқдан-очиқ пропаганда олиб бормоқдалар, бу уриниш уларнинг бузғунчилик мақсадларига мос бўлиб тушаётган бўлса керак. Хитой раҳбарлари социалистик мамлакатларнинг халқлари ўртасида жанжал чиқаришга уриниб, империалистик пропаганданинг ёлғонлари ва туҳматларидан фойдаланишдан қайтмаётирлар. Совет Иттифоқи ёки бошқа социалистик мамлакат тўғрисида буржуа матбуотида бирор уйдирма пайдо бўлиши билан ҳамоно дарров бу туҳматни Хитой пропагандаси илиб олади.

Социалистик мамлакатларнинг коммунистик партиялари шахсга сиғиниш оқибатларини тугатиб, қардош мамлакатлар ўртасидаги муносабатларни пролетар интернационализмининг ленинча принциплари асосида мустаҳкамлаш учун замин тайёрладилар. Шу нарса яхши маълумки, ҳар бир социалистик мамлакатнинг мустақиллигини ва суверенитетини мустаҳкамлаш умуман бутун социалистик системанинг ҳам ривожланиши учун зарур шартдир. Бусиз миллатларнинг чинакам ихтиёрий ва мустаҳкам иттифоқи бўлиши мумкин эмас. КПСС ХХ съездининг йўлини қардош партиялар социализм мамлакатлари ўртасидаги муносабатларни янада ривожлантиришнинг бирдан бир тўғри ленинча йўли деб қабул қилдилар.

Бироқ, бу йўл Хитой раҳбарларига ёқмаётир. Улар социалистик ҳамдўстлик мамлакатларида ўз маҳрларига тушган мулкдек ҳукмронлик қилишни, бошқа мамлакатларга ўз айтганларини қилдиришни, партиялар ва халқларни ўзлари хоҳлаганча социализмга ё қабул қилиш ёки ундан «чиқариб юбориш» шартларини зўрлаб қабул қилдиришни истаётганликлари уларнинг ҳамма ҳаракатларидан кўриниб турибди.

Лоақал ХКП раҳбарларининг Югославияга бўлган муносабатини олиб кўрайлик. 1955—1956 йилларда Хитой раҳбарлиги Югославия Федератив Халқ Республикасидаги социалистик қурилишнинг муваффақиятларига юксак баҳо берган эди. 1957 йилнинг кузида «Жэньминь жибао» газетаси хитой-югослав дўстлигига бағишланган мақоласида, «Мамлакатларимизнинг халқлари социализм йўлидан олға бормоқдалар» деб ёзган эди. Ўша газетанинг ўзи: «...Югославия социализм қуришда катта муваффақиятларга эришди», деган эди. Югославиядаги ижтимоий-сиёсий тузумнинг характерига бундан атиги 5-6 йил муқаддам Хитойда шундай баҳо берилган эди. Энди бўлса, у ерда Югославия тўғрисида бутунлай бошқа гапларни айтмоқдалар ва ёзмоқдалар. Эндиликда ўша «Жэньминь жибао» газетасининг ўзи, Югославияда «буржуазия диктатураси мавжуд. мавжудгина бўлиб қолмасдан, айни вақтда у энг ваҳший фашизм диктатураси ҳамдир», Югославия «Америка империализмининг алоҳида вазифаларини бажарувчи контрреволюцион отряди...» деб даъво қилмоқда.

Бундай савол туғилади: Хўш, Югославияда нималар рўй берди? Хитой назариячиларининг ўз баҳоларини мана шундай кескин ўзгартиришларига ҳуқуқ берадиган қандай фактлар, мазкур мамлакатнинг социал-иқтисодий ва сиёсий ҳаётида қандай реал жараёнлар содир бўлди? Бундай фактлар, бундай жараёнлар бўлмаган ва йўқ. Субъектив қарашларга эмас, балки объектив қонунларга, марксизм-ленинизм таълимотига асосланиб иш кўриладиган бўлса, Югославиянинг социалистик мамлакат эканлигини ва шу билан бирга Югославияда социализмнинг позицияси мустаҳкамланиб бораётганлигини инкор қилиш мумкин эмас. Дарҳақиқат, 1958 йилда социалистик сектор саноатда 100 процентни, қишлоқ хўжалигида 6 процентни, савдода 97 процентни ташкил қилган бўлса, энди Хитой матбуоти Югославиядаги социалистик қурилишнинг муваффақиятларини мақтаганидан бери бир неча йил ўтганидан кейин социалистик сектор Югославия саноатида аввалгидек 100 процентни ташкил қилиб турибди, қишлоқ хўжалигида 6 процентни эмас, балки энди 15 процентни, савдода 97 процентни эмас, балки тўла 100 процентни ташкил қилмоқда. Мана шу фактларнинг ҳаммаси Югославиянинг экономикаси социалистик давлат экономикаси бўлиб ривожланаётганлигини кўрсатиб турибди.

Агар оқни қора деб қабул қилмай, балки аҳволга объектив назар билан қаралса, шу нарсани кўрмаслик мумкин эмаски, халқаро майдонда ҳам Югославия бошқа социалистик давлатлар билан биргаликда тинчлик ва тинч-тотув яшаш, ёппасига ва батамом қуролсизланиш, ядро қуролини тақиқлаш учун Бирлашган Миллатлар Ташкилотида ХХРнинг қонуний ҳуқуқларини тиклаш учун курашмоқда ва бошқа масалаларда ҳам социалистик давлатлар билан биргаликда ҳаракат қилмоқда.

Хўш, Хитой раҳбарлари нега мана шу ҳодисаларнинг ҳаммасидан кўз юммоқдалар? Нега улар эндиликда қаҳрамон югослав халқининг мамлакатини фашизм мамлакати деб атаб, бу халқни ҳақорат қилмоқдалар? Биз бундай саволни Хитой раҳбарларига неча марталаб бердик ва ҳеч қачон улардан бу саволга сал бўлса ҳам ақлга сиғадиган жавоб ололмадик.

Хитой раҳбарлари, қардош партияларнинг 1960 йилдаги Баёнотида, Югославия Коммунистлар союзининг хатолари натижасида Югославиядаги революцион ғалабалар хавф остида қолди, деб айтилган гапни рўкач қилмоқдалар. Бироқ, биринчидан, Баёнот текстининг ўзидан ҳам кўриниб турибдики, Югославияда революцион, социалистик ғалабаларнинг борлиги Баёнотда ўша вақтда ҳам инкор қилинмаган, балки, аксинча, таъкидлаб ўтилган эди ва, иккинчидан, кейинги йиллар шуни кўрсатдики, Югославияда социализм позицияси анча мустаҳкамланди, буни табрикламаслик мумкин эмас, албатта.

Биз, совет коммунистлари Югославия билан муносабатларни яхшилашга интилиб ва бу муносабатларни яхшилаш социализм иши манфаатларига мос бўлиб тушувига қатъиян амин бўлиб, шу билан бир вақтда коммунистик ҳаракат билан Югославия Коммунистлар союзи ўртасидаги мавжуд идеологик келишмовчиликлардан асло кўз юмган эмасмиз. Буни биз югославиялик ўртоқларга очиқ айтганмиз. Лекин биз шунга асосланмоқдамизки, келишмовчиликлар борлиги Югославияни социализмдан «чиқариб юбориш» учун асло асос бўлолмайди. У ёки бу халқнинг социализм қуришига ҳар ким ўз хоҳлаганича, ўзининг субъектив кайфиятига асосланиб, яна бунинг устига фактларни сохталаштириш ва бузиш йўли билан ижозат бериши ёки тақиқлаши мумкин эмас, ваҳолонки, Хитой раҳбарлари худди мана шундай қилишга уринмоқдалар.

Хитой раҳбарлари социалистик давлатлар ўртасидаги муносабатларда «олий ҳакам» бўлишни, қайси мамлакат социалистик мамлакат у, қайси мамлакат социалистик мамлакат эмас, деб ҳукм чиқариш ҳуқуқини ўзлаштириб олишни даъво қилаётганликлари Югославия мисолида айниқса равшан кўриниб турибди. Бугун улар, фактлар билан ҳисоблашмай, Югославияни социализмдан «чиқариб» юбордилар. Эртага ХКП раҳбарлари бошқа социалистик мамлакатларга нисбатан ҳам шундай қилиш хаёлига тушиб қоладилар. Бундай субъективизм ва ўзбошимчаликнинг марксизм-ленинизмга бирор алоқаси борми, ахир? Социалистик мамлакатлар бирлиги ва жипслигини мустаҳкамлаш манфаатларини сира қадрламаётган шахсларгина шундай ҳаракат қилиши мумкин.

Ёки, мисол учун, Албания масаласи деган масалани олиб кўрайлик. Марказий Комитет аъзоларига ва бутун партиямизга бу ҳақда кўп марталаб ахборот берилган. Маълумки, 1960 йилдан бошлаб Албания Меҳнат партиясининг раҳбарлари ўзининг сиёсий йўлини бутунлай ўзгартирди, КПССга ва бошқа қардош партияларга қарши душманлик ҳаракатлари қилиш йўлига тушиб олди, ваҳолонки, биз бунга заррача ҳам сабаб бўлганимиз йўқ. Албания Халқ Республикасининг ҳукумати Совет Иттифоқи билан ва бошқа социалистик мамлакатларнинг кўпчилиги билан сиёсий, иқтисодий ва ҳарбий ҳамкорликни батамом узиб қўйди.

Хўжа ва Шеху қандай сабабларга суяниб антисовет ҳаракатлар қилаётганлигини тушуниш дастлаб қийин бўлган эди. Бироқ, Албания раҳбарлари бошқаларнинг ноғорасига ўйнаётганлиги, Пекинда ёзилган ва айтилган гапларни сўзма-сўз такрорлаётганликлари борган сари равшан бўлиб қола берди.

Хитой—Албания улфатчилиги тасодифий эмас. Бу улфатчилик КПСС ХХ съездининг ленинча йўлига қарши ҳаракат қилиш заминида, Сталин шахсига сиғиниш оқибатларини тугатишга душманлик назари билан муносабатда бўлиш заминида вужудга келди. Хитойда бўлгани каби, Албания раҳбарларининг ҳам шахсга сиғинишни ҳимоя қилаётганликларига сабаб шуки, кўп йиллардан бери уларнинг ўзлари шахсга сиғинишни авж олдириб келмоқдалар, партия ва мамлакатга раҳбарлик қилишда ёмон методларни қўлланиб келмоқдалар.

КПСС ХХ съездидан кейин шахсга сиғинишнинг бўғиб турган вазиятини тугатишни ва Албания Меҳнат партиясида партия ички турмушининг ленинча нормаларини тиклашни талаб қилган партия аъзоларининг тазйиқи остида 1956 йилда Албания Меҳнат партиясининг III съездида Албания раҳбарлари Албания Меҳнат партиясида шахсга сиғиниш «кескин равишда намоён бўлди», деб кўпчилик олдида эътироф қилишга мажбур бўлган эдилар. Лекин бу «эътирофлар», шунингдек шахсга сиғинишга хотима берилади, деб қилинган ваъдалар фақат найранг бўлиб чиқди. Амалда эса, Албания раҳбарлари ўзларининг зарарли практикаларидан воз кечишни ўйлаганлари ҳам йўқ. Хўжа III съезднинг минбарига чиқиб, «ўз-ўзини танқид» қилаётган пайтларда Албания маъмурлари шаҳар партия конференциясида Албания раҳбарларини танқид қилиб чиққан Тирана партия ташкилоти коммунистларини тюрьмаларга ташладилар ва сургунларга жўнатдилар, бу коммунистлар Албания раҳбарларини партия турмушининг ленинча нормаларини бузганликлари ва соф виждонли коммунистларга нисбатан ўзбошимчалик қилганликлари ва улардан ўч олганликлари учун танқид қилган эдилар.

Хўжа ва Шеху ўз мансабларининг қўлдан кетиб қолишидан қўрқиб, ХХ съезднинг йўлига қарши курашдилар, чунки Албания Меҳнат партиясида партия турмушининг ленинча нормаларини ўрнатиш уларнинг ўзбошимчалигига хотима берган бўлур эди. Албания раҳбарлари антисовет йўлга тушиб олиб, албан халқини оғир аҳволга солиб қўйдилар, Албанияда шундай қийинчиликларни вужудга келтирдиларки, Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар билан нормал ҳамкорлик бўлиб турган шароитда бундай қийинчиликлар тўғрисида сўз бўлиши ҳам мумкин эмас эди.

Совет кишилари шу нарсага аминдирларки, Совет—Албан муносабатларида Албаниянинг юқори табақа раҳбарларининг сиёсати натижасида вужудга келган ҳозирги қийинчиликларга қарамай, мамлакатларимизнинг халқлари умумий мақсад сари — социализм ва коммунизмнинг тантанаси сари биргаликда олға борадилар. КПССга келганда, шу вақтгача бўлиб келганидек, бундан буён ҳам биз бу йўлда зарур бўлган ҳамма қадамларни қўйишга тайёрмиз.

Жаҳон социалистик системасини бутун чоралар билан мустаҳкамлаш учун, тўла тенг ҳуқуқлилик ва ихтиёрий ҳамкорлик асосида барча социалистик мамлакатлар билан қардошлик муносабатларини ривожлантириш учун, империалистик агрессорларга қарши биргаликда курашиш мақсадида барча социалистик мамлакатларнинг жипслигини кучайтириш учун, умумий тинчлик учун, коммунизмнинг тўла тантанаси учун курашишни КПСС ўзининг асосий вазифаларидан бири, деб ҳисоблайди. **(Қарсаклар).**

II.

Уруш, тинчлик ва революция масалалари

Ўртоқлар!

Улуғ ишимизнинг тақдири, халқларнинг тақдири уруш, тинчлик ва революция масалаларида коммунистик ҳаракатнинг стратегик ва тактик установкалари тўғри бўлишига ҳал қилувчи даражада боғлиқдир. Ҳозирги даврда бу масалаларнинг ўзаро алоқасини ва ўзаро боғланишини ҳисобга олиш айниқса муҳим аҳамиятга эга, чунки инсоният тарихида ҳали ҳеч қачон ҳар бир айрим мамлакатдаги революцион кураш муваффақиятлари умуман халқаро вазиятнинг ривожланиши билан, жаҳондаги революцион процесс билан шу қадар бевосита боғланмаган эди.

Марксчи-ленинчи партиялар тинчлик учун изчиллик билан кураш олиб боришни инсоният олдидаги ўз тарихий вазифасини бажариш — халқларни термо-ядро уруши ўтида қирилиб кетишдан сақлаб қолиш, деб билибгина қолмай, шу билан бирга социализм ва коммунизмни муваффақиятли суратда қуришнинг, капиталистик мамлакатлардаги пролетариат революцион курашини ҳамда империализм эзиб келаётган халқлар озодлик ҳаракатини кенг авж олдиришнинг энг муҳим шарти, деб ҳам билмоқдалар.

Халқаро майдондаги кучлар нисбатини ҳар тарафлама анализ қилиш коммунистик ва ишчи партияларга ер юзида социализм тўла ғалаба қилмасдан турибоқ жаҳон урушининг олдини олиш мумкин, деган жуда муҳим хулосага келиш ҳамда социал тузуми турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшашидан иборат ленинча принцип социалистик мамлакатлар ташқи сиёсатининг мустаҳкам негизи эканлигини яна таъкидлаш имконини берди.

Маълумки, бу қоидалар 1957 ва 1960 йиллардаги Москва кенгашларининг Декларацияси ва Баёнотида қайд этилган. Сўнгги йиллар тажрибаси тинч-тотув яшаш сиёсатининг ҳаётий зарурлигини шубҳа остига қўйиш у ёқда турсин, балки, аксинча, буни батамом тасдиқлади. Социалистик мамлакатлар бутун дунёдаги неча юз миллионлаб кишилар қўллаб-қувватлаган бу сиёсатни изчил амалга ошириб келаётганликлари туфайлигина империалистик реакциянинг тинчликка қарши қаратилган ниятларини чиппакка чиқаришга муваффақ бўлинди. Ҳозирги кунда инсоният тинчлик неъматларидан баҳраманд бўлаётган экан, бу — худоларнинг марҳамати эмас. Бу — термоядро урушини бошлаб юбориш йўлидаги уринишларга қарши барча тинчликсевар кучлар сабот-матонат билан олиб борган курашнинг реал натижаси, Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларнинг куч-қудрати ўсганлигининг, шунингдек тинчлик учун кураш байроғини баланд кўтарган ва бутун илғор инсониятни ана шу байроқ остида бирлаштирган коммунистик партиялар сиёсати тўғрилигининг натижасидир.

ХКП раҳбарлари КПССга ва бошқа марксчи-ленинчи партияларга қарши мунозара йўлига, сўнгра эса сиёсий кураш йўлига ўтиб, КПСС ХХ съездининг уруш, тинчлик ва революция масалаларига оид хулосаларига, қардош партиялар Москва Кенгашларининг қоидаларига айниқса жонжаҳдлари билан ҳужум қилдилар. Улар айни шу борада ўзимизга сиёсий обрў орттириб оламиз, деб ҳисобладилар ҳамда шу мақсадда бутун коммунистик ҳаракатга ёпишиб, унга «Революцион истиқболдан ажралиб қолди», «Империализм олдида таслим бўлди» деган айбларни қўйдилар.

Хитой назариячилари ана шу разилона айбларга ақалли бирон ҳақиқатнамо тус бериш учун жўн ва эски найрангни ишлатмоқдалар: улар бир бутун ижтимоий процессдаги икки ҳодисани бир-биридан сунъий равишда айириб, тинчлик учун курашни революцион ҳаракатга қарама-қарши қўймоқдалар, гўё бу икки муҳим вазифа бир-бирини рад этади, деган тасаввур туғдиришга уринмоқдалар. Хитой назариячиларининг схемасига кўра, шундай бўлиб чиқмоқдаки, кимки тинчлик учун, жаҳон урушининг олдини олиш учун курашса, у революцияга қарши эмиш, революцион курашга тўсқинлик қилаётган эмиш.

Диалектиканинг улуғ усталари ролини даъво қилаётган ХКП раҳбарлари марксизмнинг ана шу, Лениннинг образли ибораси билан айтганда, «тирик жони»ни аслида жисмидан бутунлай жудо қилганликларини тушуниб олиш учун махсус марксистик билимга эга бўлиш шарт эмас. Тинчлик учун кураш байроғини баланд кўтариб бораётган коммунистик партиялар пролетариатнинг ва меҳнаткашларнинг синфий курашини ҳамда империализмга қарши миллий озодлик ҳаракатини тобора зўр ғайрат билан авж олдирмоқдалар.

ХКП раҳбарлари тинч-тотув яшашдан иборат ленинча йўлга қарши кураш олиб бориб ва бу йўлга уруш ёрдами билан революцияга «туртки бериш» йўлини қарама-қарши қўйиб, уруш мақбул нарса ва ҳатто, аслини олганда, капитализм билан социализм ўртасидаги зиддиятларни бартараф қилишнинг бирдан-бир воситаси, деган даъволарни қилишгача бориб етдилар. Улар бутун жаҳон коммунистик ҳаракатининг тажрибасини менсимай, Хитойдаги революция ғалабаси йўлини мутлақлаштирмоқдалар, уни ҳамма мамлакатлар ва халқлар учун муқаррар ҳақиқат даражасига кўтаришга уринмоқдалар. Хитой пропагандаси 30-йиллардаёқ, Хитойдаги гражданлар уруши даврида. Мао Цзэ-дун уруш ва тинчлик масалалари тўғрисида айтган гапларни бўлар-бўлмасга рўкач қила бермоқда.

Масалан, Мао Цзэ-дуннинг: «инсониятнинг аксарий кўпчилиги олиб борадиган уруш... инсоният янги тарихий даврга ўтадиган кўприк бўлиб қолади»; «дунёни фақат милтиқ ёрдами билан қайта қуриш мумкин»; «биз урушни йўқ қилиш тарафдоримиз, бизга уруш керак эмас, лекин урушни фақат уруш орқали йўқ қилиш мумкин. Милтиқлар бўлмасин десанг — қўлингга милтиқ ол» деган гаплари кенг тарқатилмоқда.

Ана шу гаплар айтилган вақтдан буён қарийб ўттиз йил ўтди. Жаҳонда туб ўзгаришлар содир бўлди: жаҳон социализм системаси таркиб топди ва ўсиб, қудратли кучга айланди, ишчилар синфининг революцион ҳаракати оммавий тус олди, миллий озодлик ҳаракати тарихий ғалабаларга эришди. Коммунистик партияларнинг ҳужжатларида кўрсатиб ўтилганидек, эндиликда тинчликсевар кучларнинг иттифоқи империализм кучларига бас келиб, унинг янги жаҳон урушини бошлаб юборишига йўл қўймайди. Инсоният тарихида энг кўп вайронгарчилик келтирувчи қурол яратилгани, бу қуролнинг ҳамма халқлар бошига битмас-туганмас кулфатлар келтира оладиган запаслари жамғариб қўйилгани туфайли урушнинг олдини олиш вазифаси айниқса муҳим бўлиб қолди.

Хитой раҳбарлари ана шуларнинг ҳаммаси билан ҳисоблашишни истамайдилар. Улар ўз енгилтакликларини тап тортмай намойиш қилиб, ядро бомбаси — «қоғоздан ясалган йўлбарс» ва у гўё уруш ва тинчлик масаласининг қўйилишига ҳеч бир янгилик киритмайди, деб ишонтиришга уринмоқдалар. Элементар соғлом ақлга хилоф бўлган ана шу мантиққа мувофиқ, 1957 йилдаги Москва Кенгашида Мао Цзэ-дун жаҳон термоядро уруши натижасида социализм учун кураш иши ҳатто ютиб чиқади, деб исботлашга уринди. «Бўлажак уруш, — деди у, —қанча одамни қурбон қилишини тахмин қилиб кўриш мумкинми? Эҳтимол, бутун дунёдаги 2.700 миллион аҳолининг учдан бир қисми, яъни атиги 900 миллион киши қурбон бўлади... Мен бу масалада Неру билан баҳслашдим. У, бу хусусда менга нисбатан кўпроқ пессимистик кайфиятда экан. Мен унга инсониятнинг ярми қирилиб кетгани билан, ярми омон қолади-ку, лекин империализм батамом йўқ қилиб ташланиб, бутун дунёда фақат социализм бўлади, аҳоли эса ярим аср ёки бутун бир аср мобайнида яна ўсиб, ҳатто бу ярим қисмидан ҳам ортиқроқ кўпаяди, дедим».

ХКП Марказий Комитети маъқуллаган ва пропаганда қилаётган «Яшасин ленинизм!» тўпламида бу хил концепция тағин ҳам яққолроқ ифода этилган. «Ғалаба қилган халқ, — дейилади унда, — ҳалок бўлган империализм вайроналари ўрнида минг карра гўзалроқ истиқболни ниҳоятда тез суръатлар билан барпо этажак». Ана ўта революцион сафсатабозликнинг, ғирт сиёсий масъулиятсизликнинг намунаси, бу масъулиятсизлик шу жиҳати билан айниқса хатарлики, уни катта социалистик давлатни бошқараётган одамлар намойиш қилишмоқда.

Маълумки, В. И. Ленин 1918 йилдаёқ уқтириб айтган эдики, техниканинг ғоят қудратли ютуқлари миллионларча кишиларни ёппасига қириб юбориш учун шу қадар зўр куч билан ишга солинадиган жаҳон уруши жуда катта жиноятгина бўлиб қолмасдан, «кишилик жамияти яшаш шароитининг ўзига ҳам путур етказиши» мумкин. (Асарлар, 27-том, 446-бет). Ракета-ядро қуроли яратилиши ва ривожланиши билан бизнинг давримизда бу хавф янада кучайиб кетди. Одамлар ва айниқса коммунистик таълимот тарафдорлари бу фактни қандай қилиб назар-писанд қилмасликлари мумкин?

Жаҳон уруши социализм мамлакатларига керак эмас, меҳнаткаш халққа керак эмас, бундай уруш социализм тантанаси ишига хизмат қила олмайди. Янги жаҳон урушининг эҳтимол тутилган оқибатлари тўғрисида мутахассислар тамомила равшан хулоса чиқариб қўйишди. Масалан, америкалик прогрессив олим Лайнус Полинг ядро уруши бошлангач, 60 кундан кейин 190 миллион америкаликдан 170 миллиони ҳалок бўлиб кетади, 15 миллиони жиддий равишда шикастланади ва атиги 5 миллиони нисбатан шикастланмай қолади, деган ҳисоб маълумотларини айтиб берди. Бевосита уруш ҳаракатлари доирасига тортилган бошқа районларда ҳам, чамаси, худди ана шундай вазият вужудга келади. Бундан ташқари ядро урушининг аста-секин асар қиладиган шундай оқибатларини ҳам назарда тутиш лозимки, масалан, энг муҳим саноат марказлари, транспорт ва алоқа воситалари вайрон бўлиб кетиши натижасида жамият издан чиқиб қолади ва радиоактив заррачалар билан заҳарланиш ҳоллари борган сари кўпая беради. Тўғридан-тўғри айтиш мумкинки, агарда жаҳон миқёсида термоядро конфликти бошланиб кетгудек бўлса, бу нарса инсоният учун жуда катта фожиа бўлур эди ва, равшанки, коммунизм ишига оғир талафот келтирган бўлур эди.

Халқ манфаатларини астойдил қадрлайдиган бирон партиянинг янги жаҳон уруши олдини олиш учун курашда ўз масъулиятини англамаслиги мумкин эмас. Лекин Хитой раҳбарлари эса, биз кўриб ўтганимиздек, гўё «революция учун» инсониятнинг ярми қирилиб кетишига рози бўлишга тайёр турганликлари билан ҳатто мақтанмоқдалар. Аҳолиси ғоят зич бўлган ва уруш ҳаракатлари марказига тушиб қолган мамлакатлар шу қадар зўр талафотларга учрайдики, социализм ғалабаси тўғрисидаги масала бутун-бутун халқлар учун умуман барҳам топади, чунки ана шу халқлар ер юзидан йўқ бўлиб кетади, Хитой раҳбарлари эса бундан сира андиша қилмайдилар.

Бу ерда баъзи фактларни эслатиб ўтиш ўринлидир. Чехословак журналистларидан бири ХКП Марказий Комитетининг аъзоси Тао Чжуга Чехословакияда 14 миллион киши яшайди, термоядро уруши бўлиб қолган тақдирда, бутун миллат қирилиб кетиши мумкин-ку, деса унга мана шундай жавоб берилган: «Қирғинлик келтирувчи уруш бўлиб қолган тақдирда социалистик лагердаги кичик мамлакатларнинг ўз манфаатларини умуман бутун лагернинг умумий манфаатларига бўйсундиришларига тўғри келади». ХХРнинг бошқа бир масъулиятли чиновниги совет вакиллари билан суҳбатда, Италия Компартиясининг бош секретари ўртоқ Тольятти термоядро уруши бўлиб қолган тақдирда, бутун Италия вайрон бўлиб кетади, деб ўз халқининг қисмати учун ташвиш тортиб, тўғри иш қилмаяпти, деган гапни айтган. «Аҳир бошқа халқлар омон қолиб,— деган ўша чиновник,— империализм эса йўқ бўлиб кетади-ку...»

Халқаро коммунистик ҳаракатнинг урушнинг олдини олиш мумкин, деган хулосасини чиппакка чиқармоқ учун Пекиндагилар гўё КПСС ва бошқа қардош партиялар империализмнинг табиати ўзгарди, деган фикрга асосланмоқда, ўзининг ҳамма мўлжалларини «империалистларнинг тинчликсеварлиги ва инсонпарварлиги»га асосланиб тузмоқда, тинчлик бўлсин, деб империалистларга «ялиниб-ёлбормоқда ва илтижо қилмоқда», деб ишонтиришга уринмоқдалар. ХКП раҳбарлари эса империализмга қарши кескин ва муросасиз кураш олиб бораётган, унинг агрессив моҳиятини фош қилиб ташлаётган эмишлар.

Бироқ, бундай қўпол қалбаки ва сохта гаплар ёрдами билан ҳеч кимни алдаб бўлмайди. Марксчи-ленинчиларни аллақандай пацифистлар ролини ўйнаяпти, деб тасвирлашга уриниш бутунлай кулгили бўлиб кўринади. 1957 йилги Декларацияда ёзиб қўйилганки, ҳали империализм сақланиб қолаётган экан, агрессив урушлар учун замин ҳам сақланиб қола беради. Бироқ, коммунистик партиялар бундан жаҳон уруши фатал суратда муқаррардир, деган хулоса чиқарганлари йўқ. Улар гарчи, империализмнинг табиати, унинг йиртқичлик моҳияти ўзгармасдан қолган бўлса ҳам, лекин жаҳон майдонидаги кучларнинг нисбати ўзгариб кетганини, жаҳон экономикаси ва жаҳон сиёсатида империализмнинг ўрни ва роли бошқача бўлиб қолганини, унинг воқеалар жараёнига таъсир ўтказиш имконияти камайиб бораётганини кўрсатиб бердилар. Худди мана шуларнинг ҳаммаси империалистларни тинч-тотув яшашга мажбур қилмоқда.

Гап, бинобарин, империалистлар «тинчликсевар» ва хийла «кўнувчан» бўлиб қолганлигида эмас, балки гап шундаки, социализм кучи ўсиб кетганлиги билан уларнинг ҳисоблашмай иложлари йўқ. Совет Иттифоқи, социалистик мамлакатлар даҳшатли қуролга эга эканлигини ва ҳар қандай агрессорга қақшатқич зарба бера олишини империалистлар билади. Капиталистик мамлакатлардаги қудратли ишчилар ҳаракати ва демократик ҳаракатнинг кучи билан, халқларнинг миллий озодлик кураши ғоят кенг кўламда қулоч ёзганлиги билан ҳисоблашмай империалистларнинг иложлари йўқ. Империалистик тентаклар жаҳон уруши бошлаб юборгудек бўлса, у ҳолда капитализм ер билан яксон қилиниб, гўрга тиқиб қўйилишидан иборат ҳақиқат синфий душманларимиз қароргоҳида тобора равшан бўлиб қолмоқда. **(Қарсаклар).**

Ҳали империализм мавжуд экан, уруш бошланиб кетиш хавфи сақланиб қола беради, у урушнинг олдини олиш имконияти ўз-ўзидан амалга ошмайди, албатта. Бу иш тинчликсевар кучлардан тинчлик учун курашда ғоят катта ғайрат сарфлашни, тинчлик душманларининг кирдикорларига нисбатан ғоят зўр хушёрлик кўрсатишни талаб қилади. Бу нарса социалистик мамлакатларнинг сиёсатига, уларнинг мудофаа қудратига, тинч-тотув яшашдан иборат ленинча принципларнинг оғишмай амалга оширилишига жуда кўп жиҳатдан боғлиқ. Қардош партиялар Декларацияси ва Баёнотининг позицияларида қаттиқ турган Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар худди ана шундай сиёсатга амал қилмоқдалар.

Бироқ, Хитой раҳбарлари худди ана шу бирдан-бир оқилона сиёсатга қарши кураш очдилар. Улар ўзларининг алоҳида мақсадларига амал қилиб, тинч-тотув яшаш принципини қора қилиб кўрсатишга уринмоқдалар, халқларни тинчликни сақлаб қолишга сарфлаётган куч-ғайратларингиз зое кетади, деб ишонтирмоқчи бўладилар. Тағин шуниси ғалатики, Хитой раҳбарлари бундай нуқтаи назарни умидбахш, деб эълон қилдилар.

«Яшасин ленинизм!» тўпламида бундай деб даъво қилинади: «Империалистик тузум билан эксплуататор синфларга барҳам берилмагунча, бирон тусдаги урушлар ҳамма вақт чиқиб туриши мумкин». «Албатта, империалистлар охири бир кун уруш бошлаб юборадими-юбормайдими — бу нарса бизга боғлиқ эмас, ахир бизлар империалистлар бош штабларининг бошлиқлари эмасмиз-ку». Жаҳон Касаба Союзлари

(Давоми учинчи бетда).

КПСС Марказий Комитети Пленумида ўртоқ М. А. СУСЛОВ доклади

(Боши 1 ва 2-бетларда)

Федерациясининг Пекин сессиясида (1960 йил июнь) ХКП Марказий Комитетининг аъзоси Лю Нин-и: «Тинч-тотув яшаш мумкин деган даъволар империалистларни хурсанд қилмоқда, холос»,— деган эди. Жаҳон Тинчлик Кенгашининг 1961 йил декабрь ойида Стокгольмда ўтказилган сессиясида ана шу Лю Нин-и ўз фикрини тағин ҳам аниқроқ айтиб қўя қолди. «Империалистлар билан бир битимга келиш мумкин ва тинч-тотув яшашни таъминлаш мумкин, деб ўйлаётган кишилар ўз-ўзини алдайди, холос». Шуни пайқаб олиш қийин эмаски, бу гапларнинг ҳаммасида «урушнинг олдини олиб бўлмайди» деган сийқа ва разил ҳақорат бўртиб туради.

Хитой раҳбарларининг қуролсизланиш масалаларидаги, социалистик мамлакатлар Ғарб давлатлари билан олиб борадиган халқаро музокараларга доир масалалардаги позицияси уларнинг тинч-тотув яшаш сиёсатига қарши айтаётган гаплари билан узвий равишда боғлангандир. Қуролсизланишга улар халқларни фақат йўлдан оздиришгагина қодир бўлган «хом хаёл, амалга ошмайдиган шиор», деб қарамоқдалар. «Баъзи бировлар,— деди масалан, ХКП Марказий Комитетининг аъзоси Лю Чан-шэн ЖКФ Бош кенгашининг 1960 йилдаги Пекин сессиясида,— империализм мавжуд бўлган шароитда қуролсизланиш тўғрисидаги таклифларни амалга ошириш мумкин, деб ҳисобламоқдалар. Бу — ҳақиқатга тўғри келмайдиган хом хаёлдир... Социализм бутун ер шарида ғалаба қозонган даврдагина, урушсиз ва қуролсиз дунё вужудга келиши мумкин».

Хитой раҳбарлари шундай гапларни айтиш билан КПСС-нинг, барча марксчи-ленинчи партияларнинг равшан позициясини бузиб кўрсатишга, шу билан бирга эса қуролсизланиш сиёсатининг илдизига болта уришга интилаётганликларини пайқаш қийин эмас. Қуролсизланиш сиёсати янги жаҳон урушининг олдини олиш ва халқаро кескинликни юмшатиш учун курашда муҳим омилдир.

Бизнинг партиямиз гўё империалистик давлатларнинг ҳарбий сиёсати хусусида, бу давлатлар ёппасига ва батамом қуролсизланишга кўниш учун тайёр турганлиги хусусида аллақандай хом хаёлларга берилган эмиш — бу хил даъволар бемаъниликдир. Ҳали империализм мавжуд экан, реакцион кучлар ўз ҳукмронлигини сақлаб қолишнинг сўнгги воситаси сифатида қурол-яроғларга маҳкам ёпишиб олаверади ва уруш бошлаб юборишга муваффақ бўлиб қолса, ана шу қурол-яроғлардан урушда фойдаланади. Буларнинг ҳаммаси очиқ-ойдин кўриниб турган нарсадир.

Аммо, шу гапдан коммунистлар қуролсизланиш учун кураш олиб боришнинг баҳридан ўтишлари, қуролланиш пойгаси, янги жаҳон уруши муқаррарлигини тан олишлари керак, деган маъно чиқадими? Йўқ, бундай пассив позицияда туриш таълимотимизнинг бутун революцион руҳига, халқларнинг туб манфаатларига зид келган бўлур эди.

Биз аминмизки, меҳнаткашларнинг революцион кураши, умумий демократик кўтаринкилик, социализмнинг ўсиб бораётган куч-қудрати, барча тинчликсевар кучларнинг қатъий ҳаракатлари империалистларни, ўзлари истамасалар ҳам, халқларнинг қуролсизланиш тўғрисидаги талаблари билан ҳисоблашишга мажбур қилиб қўйиши мумкин ва лозим. Биз фаталистлар эмасмиз, биз халқ оммасининг ғоят катта имкониятларига ишонамиз. Шу нарса бежиз эмаски, Фридрих Энгельс бундан етмиш йил илгариёқ жаҳонда капитализмнинг танҳо ўзи ҳукмронлик қилиб турган бир пайтда, коммунистларни қуролсизланиш учун кураш олиб боришга чақирган эди.

«Мана йигирма беш йилдан буён бутун Европа шу чоққача мисли кўрилмаган миқёсларда қуролланиб келмоқда. Ҳар бир улуғ давлат ҳарбий қудрат ва урушга тайёрлик жиҳатидан бир-биридан ўзиб кетишга интилмоқда. Германия, Франция, Россия бир-биридан устун бўлиб олиш учун бутун куч-қувватини ишга солмоқда». Энгельс «Европа қуролсизлана оладими?» деган мақолаларида ана шундай деб ёзган эди. «Шундай вазиятда қуролсизланиш тўғрисида гапириш тентаклик бўлмасмикан?» — деган саволни қўйиб, ўзи бундай жавоб берган эди: «Мен айтаманки, **қуролсизланиш, шу орқали эса тинчликни ҳам таъминлаш мумкин»**. (Асарлар, 2-нашри, 22-том, 387-бет).

Энгельс масалани ана шу тахлитда қўйган эди! Урушга қарши бош кўтариб келаётган ғоят кенг ижтимоий кучларни у ўша пайтлардаёқ кўрган эди. Хўш, бутун прогрессив инсоният қуролсизланиш учун курашаётган, тинчлик кучлари социалистик мамлакатлар сингари қудратли таянчга эга бўлган ҳозирги пайтда, қуролсизланишни, қандай қилиб, «амалга ошмайдиган хом хаёл» дейиш мумкин?

«Қуролсиз дунё, урушсиз дунё» деган шиор коммунистик партиялар қўлида халқ оммасини ашаддий милитарист империалистик доираларга қарши актив курашга жипслаштириш ва сафарбар этишнинг қудратли воситасидир. Бу шиор сиёсий эътиқодидан қатъи назар, ҳар бир одамга тушунарли. Қуролсизланиш қуролланиш пойгасини тўхтатиш, бинобарин эса солиқлар юкини камайтириш демакдир. Қуролсизланиш аҳоли энг кенг қатламларининг туб манфаатларига мос бўлиб тушади. Коммунистларгина эмас, кўпгина бошқа ижтимоий кучлар ҳам бу шиорни актив равишда қўллаб-қувватламоқдалар ва пропаганда қилмоқдалар. Хўш, биз, коммунистлар нима учун бу шиордан воз кечишимиз керак? Бу шиордан воз кечиш коммунистларнинг халқ оммаси орасидаги таъсирини фақат бўшаштириб қўйиши мумкинлиги, бу эса реакция кучларига қўл келиши равшан эмасми, ахир.

Наҳотки, Хитой арбоблари шунчалик соддадил одамларки, ўзларининг ғалати мантиқи қаерга олиб бораётганини, ўзларининг телбалик билан бераётган, энг оғир оқибатларга сабаб бўлиши мумкин бўлган установкалари учун жаҳон халқлари олдида ўз зиммаларига нақадар зўр масъулият олаётганликларини тушунмасалар?

Хитой раҳбарлари халқаро сиёсатнинг қуролсизланиш, термоядро қуроли синовларини тўхтатиш, халқаро кескинликни юмшатиш сингари ҳаётий муҳим масалаларида фақат ўзлари салбий позицияда туряптиларгина эмас, балки жаҳон уруши хавфига қарши курашаётган Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларнинг куч-ғайратларини сусайтиришга ҳам уринмоқдалар.

ХХР ҳукумати социалистик мамлакатларнинг тинчликсевар ташқи сиёсатига қарши ҳаракат қилувчи, урушга қарши умумий фронт сафларини бузувчи куч бўлиб, бир эмас, бир неча марта халқаро майдонга чиққанлигини фактлар кўрсатиб турибди. Неча марталаб шундай ҳоллар юз бердики, жаҳонда кескин вазият вужудга келиб, социалистик мамлакатлар билан барча тинчликсевар кучларнинг биргаликда ҳаракат қилиши айниқса зарур бўлиб қолганида, Хитой раҳбарлари жонбозлик кўрсата бошладилар. Лекин кимга қарши жонбозлик кўрсатдилар? Кескинликни юмшатишга ҳаракат қилаётган Совет Иттифоқига ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши жонбозлик кўрсатдилар. Шу нарса ҳам билиниб қолдики, қачон аҳволни нормаллаштиришга ва ҳарбий конфликтнинг олдини олишга муваффақ бўлинса, ҳамма вақт Пекиндагилар ўзларининг ғижинганликларини ва ранжиганликларини яшира олмадилар. Масалан, Кариб танглиги вақтида шундай бўлди. ХКП раҳбарлари жаҳон миқёсидаги ҳарбий конфликтнинг олдини олишга кўмаклашиш ва революцион Кубага чинакам ёрдам бериш учун ҳеч нарса қилгани йўқ. У, Варшава Шартномасига аъзо бўлган давлатлар империалистик агрессия эҳтимолига қарши кўрган мудофаа тадбирларини асло қўллаб-қувватлагани йўқ. АҚШ Кубага ҳужум қилган тақдирда, Хитой ҳамма социалистик мамлакатлар билан бирга бўлади, деган гапни бир оғиз бўлса ҳам айтиб қўйгани йўқ. Шу нарса маълум бўлиб қолдики, Совет Иттифоқи бутун куч-қуввати билан Куба революциясини ҳимоя қилишга шай бўлиб турган бир пайтда, Хитой раҳбарлари Кариб денгизи районида юзага келган танглиқдан ўзлари учун фойда чиқариб олишга ҳаракат қилдилар.

Кариб денгизи районида танглик авжи кучайган бир пайтда, ХХР ҳукумати Хитой—Ҳиндистон чегарасида қуролли конфликтни авж олдирганлиги фактдир. Энди Хитой раҳбарлари ўша пайтдаги хатти-ҳаракатларини хас-пўшлашга қанчалик тиришмасинлар, улар ўз ҳаракатлари билан аслида империализмнинг ўта реакцион доираларига ёрдам берганликлари, жаҳонда бусиз ҳам мураккаб ва хатарли бўлган аҳволни янада чатоқлаштириб юборганлари учун жавобгарликдан қутула олмайдилар.

Хитой—Ҳиндистон конфликти Ҳималайдаги чегара территориялари кимга қарашли деган масала муносабати билан вужудга келди, шу хусусда кўп асрлардан буён Хитой билан Ҳиндистон ўртасида ҳеч қандай тўқнашувлар юз бермаган эди. Модомики, шу масала туғилиб қолган экан, уни тинч йўл билан, музокаралар воситаси билан бартараф қилмоқ учун ҳамма чораларни кўриш зарур эди. СССР ҳукумати бу чегара жанжалининг худди ана шундай тарзда ҳал қилинишини неча марталаб ёқлаб чиқди. Бироқ, Ҳималай районида уруш ҳаракатлари кенг авж олиб кетди. Бу конфликтнинг ҳалокатли оқибатлари эндиликда батамом равшан бўлиб қолди. Бу конфликт империализм кучларига катта фойда берди, миллий озодлик ҳаракатига, Ҳиндистондаги прогрессив доираларга, бутун антиимпериалистик кураш фронтига жиддий зарар етказди. Империалистлар билан уларнинг тарафдорлари Хитой—Ҳиндистон конфликтидан ўз мақсадлари учун фойдаланиб, ёш миллий давлатлардаги халқларнинг социалистик мамлакатларга бўлган ишончига путур етказишга, Ҳиндистонни ҳарбий блокларга тортишга, бу мамлакатда ўтареакциянинг позицияларини мустаҳкамлашга интилмоқдалар.

Маълумки, Ҳиндистон ҳарбий группировкаларда қатнашаётгани йўқ. Хитой раҳбарлари Ҳиндистон билан муносабатларнинг кескин равишда бузилиб кетишига йўл қўйиб, айни маҳалда Осиё халқларининг тинчлиги ва хавфсизлигига таҳдид солаётган СЕАТО ва СЕНТО ҳарбий иттифоқларининг аъзоси — Покистон билан ҳақиқатда блок тузиб олдилар. Хитой раҳбарлари ўзларининг ҳамма «революцион гаплари»ни бир чеккага йиғиштириб қўйиб, аслида империалистик блокларга нисбатан социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг принципиал позицияси билан келиштириш қийин бўлган йўлни тутдиларки, бу фактдир.

Нимасини ҳам айтайлик, Хитой раҳбарлари ўзларига дўст ва иттифоқчилар танлашга жуда ғалати муносабатда бўлмоқдалар. Шундай савол туғиладики, қандай қилиб, бир ёқда социалистик мамлакатларга, коммунистик партияларга бўҳтонлар ёғдириб, бир ёқда бутун дунё кўз олдида Покистондаги реакцион режим шаънига хушомадгўйлик қилиш мумкин? Бу сира ақлга сиғмайдиган иш-ку.

Осиё халқларининг империализмга қарши қаратилган ва Хитой арбоблари шовқин солиб гапираётган революцион курашини ривожлантириш манфаатлари Покистон билан яқинлашишни талаб қилди, деган гапга бирон киши ишонаолармикан?

Шу нарса тамомила равшанки, уруш ва тинчлик масалаларида ХКП раҳбарларининг қардош партияларга зўрлик билан қабул қилдирмоқчи бўлган хатарли, авантюристик қарашлари ва установкалари халқаро коммунистик ҳаракатнинг ва жаҳондаги прогрессив жамоатчилик кенг доираларининг кескин зарбасига учради.

Пекиндан эшитилаётган «урушқоқлик» руҳидаги ваъзхонликлар жаҳон урушини социал конфликтларни ҳал қилиш воситаси деб тўғридан-тўғри оқлашга ва ҳатто, мадҳ қилишга яқинлашиб қолганлигини марксчи-ленинчиларгина эмас, социализм ва тинчликнинг ҳамма дўстлари ҳам ташвишланиб гапирдилар.

Хитой раҳбарлари уч муҳитда ядро қуроли синовларини тақиқлаш тўғрисидаги Москва Шартномасига 1963 йил 31 июлда асабийлик билан ҳужум қилиб ва шу тариқа империализмнинг энг агрессив доиралари билан бир хилда иш тутиб, тинчлик ва социал тузуми турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшаши учун кураш сиёсатининг мухолифлари эканликларини янада кўпроқ фош қилиб қўйдилар. Душманлар бунга суюнган бўлса, дўстлар буни қораламасдан тура олмади.

Хитой раҳбарлари қуюшқондан чиқиб кетганликларини сезиб қолдилар ва шундай аҳволдан қутилиб олиш учун ўз пропагандасини 180 градус бура бошладилар. Сўнгги вақтларда Пекиндан «тинчликсеварлик» руҳидаги гаплар дабдурустдан кетма-кет ёғила берди, Хитой ҳукуматининг вакиллари эса тинчлик учун кураш ва тинч-тотув яшаш сиёсатига содиқлик ҳақидаги гаплар ёзилган ҳужжатларни шошиб-пишиб имзолашга тушдилар. Чжоу Энь-лайнинг Африка ва Осиё мамлакатлари бўйлаб қилган сафари вақтида айтган кўпгина гаплари худди ана шундай характердаги гаплардир.

«Жаҳон урушининг олдини олиб бўлмайди» — деган эдилар ошкора равишда кечагина Пекиндан. Бугун у ердагилар урушнинг олдини олиш тўғрисидаги тезисни илгари суришда айни ХКП раҳбарлари хизмат кўрсатганлар, деб ишонтирмоқчи бўляптилар. Кеча улар тинч-тотув яшашни ерга уриб қоралаган эдилар, бугун ўзларини тинч-тотув яшашнинг нақ бўлмаса, бирдан-бир ва энг жонкуяр курашчилари қилиб кўрсатмоқдалар. Кеча қуролсизланиш — халқларни алдашдир, деган бўлсалар, бугун ахборотга қўл қўйиб, ўз зиммаларига қуролсизланиш учун курашиш мажбуриятини олмоқдалар.

Агар ХКП раҳбарларининг ўз хатоларини ҳақиқатан тушуниб олганлигини ва тўғри позицияларга ўтиб олаётганлигини кўрсатувчи аломатлар пайдо бўлганида, бундай бурилишни фақат табриклаш мумкин эди. Афсуски, Хитой раҳбарларининг мақсадлари ва ниятлари ўзгармаганлигидан ҳамма нарса далолат бериб турибди. Уларнинг «тинчликсеварлиги» жаҳон жамоатчилигининг зарбасига учраган ва жаҳон жамоатчилиги томонидан қораланган асл қарашларини хўжакўрсинга ниқоблашгина холос. Пекиндан тарқалаётган «тинчликсеварлик» руҳидаги гаплар ХХР ҳукуматининг ҳақиқий хатти-ҳаракатларига, унинг конкрет сиёсатига тамомила қарама-қарши эканлигини кўрмаслик мумкин эмас.

ХКП раҳбарларининг очиқдан-очиқ авантюристик позицияси уларнинг ядро қуроли масаласига бўлган муносабатида билиниб қолмоқда. Маълумки, ХХР раҳбарлари Совет Иттифоқи ўзларига атом бомбаси беришини қаттиқ туриб талаб қилдилар. Мамлакатимиз уларга атом қуролининг нусхаларини бермаганига ҳаддан ташқари хафа бўлдилар.

КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукумати ядро қуроли ишлаб чиқаришда Хитойга ёрдам кўрсатишни нима учун мақсадга мувофиқ эмас, деб ҳисоблаётганлигимизни илгари тушунтириб ўтган эдилар. Бу иш шунга жавобан, империалистик лагердаги давлатларнинг, шу жумладан Ғарбий Германия ва Японияниng атом билан қуролланишига сабаб бўлиши турган гап эди. Иқтисодий ва илмий техника жиҳатидан кўпроқ ривожланган бу мамлакатлар Хитойга нисбатан ортиқроқ бомбалар ишлаб чиқара олишлари ва ядро потенциалини тезроқ вужудга келтириб олишлари шаксиз эди. Ваҳолонки, бу мамлакатларда реваншчилик интилишлари айниқса зўрдир. Айни ана шу мамлакатлар ўтмишда уруш хавфи ва милитаризмнинг энг йирик марказлари бўлган.

Совет Иттифоқининг ихтиёридаги атом қуроли ўз мамлакатимизнинггина эмас, балки бутун социалистик лагернинг, шу жумладан Хитойнинг мудофаасини ҳам мустаҳкам гарантиялаб турибди. Бу нарса ХХР раҳбарларига яхши маълум. Шунга қарамай, улар ҳар қандай қилиб бўлса ҳам, ядро қуролини қўлга киритиб олишга интилмоқдалар. Шу нуқтаи назардан қараганда, ХКП Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, ХХР бош министрининг ўринбосари Чэнь Иниng 1963 йил октябрида япон журналистлари билан қилган суҳбати ғоят характерлидир. Хитой ҳар қандай қилиб бўлса ҳам, ядро қуролини яратади, дегач, Чэнь И, япон матбуотида хабар берилганидек, бунинг учун Хитойга эҳтимол, бир неча йил керак бўлар, бомбаларни кўплаб ишлаб чиқара бошлаш учун эса бундан ҳам кўпроқ вақт керак бўлар деб айтган. Лекин Хитой, деган у, ҳатто иштонини сотиб бўлса ҳам, энг мукаммал қурол ишлаб чиқарадиган бўлади. Шундан бир неча кун кейин Хитой ҳукумати вакилининг «Жэньминь жибао» газетасида эълон қилинган баёнотида «агар Хитой халқи атом бомбаси яратишга ҳатто 100 йил ичида муваффақ бўлмаса ҳам...» Хитой ана шу йўлдан бораверади, дейилди.

Шундай қилиб, маълум бўлишича, Хитой раҳбарларининг ўзи «қоғоздан ясалган йўлбарс», деб атаётган атом қуролига эга бўлиш — уларнинг айни муддаоси экан.

ХКП раҳбарларининг жазаваси авжига чиқиб ҳатто шундай гапларни айтишгача бориб етдиларки, гўё атом урушини бошлаб юбориш хавфи империализмдан эмас, балки «ҳозирги замон ревизионистлари»дан чиқаётган эмиш, бунда улар Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларга очиқ-ойдин шама қилдилар. ХХР раиси Лю Шао-ци 1963 йил 18 сентябрда Пхеньянда сўзлаган нутқида бундай деди: «Империализм ҳамма жойда ва ўз ихтиёри билан ядро қуролини ишлатгани йўқ ва шундай қилишга журъат эта олмайди». Шу гапнинг кетидан у, гўё Совет Иттифоқи «империалистлар билан келишиб» «ядро қуролини монополия қилиб олди» ҳамда «социалистик мамлакатларнинг халқларига ва бутун дунёдаги революцион халқларга нисбатан ядро шантажи» уюштирмоқда, деган бемаъни гапни айтди. Агар «ҳозирги замон ревизионистлари», деб эҳтирос билан хитоб қилди у, «ядро қуролини биринчи бўлиб ишлатишгача бориб етсалар, ва шу орқали иғвогарлик билан жаҳон миқёсида ядро уруши бошлаб юборсалар, у ҳолда бутун дунё халқларининг жуда қаттиқ лаънатига учрайдилар».

Лю Шао-ци, азбаройи худо, империалистларни ядро уруши бошлаб юбориш ниятида деб гумонсираш бирон кишининг хаёлига келиб қолмасин, деган меҳрибонлик билан қандай азият чекмоқда. Шундан кейин ХКП раҳбарларининг «синфий муносабатга амал қилайлик», «дўстларни душманлардан ажрата билайлик», тинчликнинг асосий душмани бўлган АҚШ империализмига қарши курашайлик, деб мунофиқлик билан қилган даъватлари неча пуллик қимматга эга экан. Бу ўринда буржуа дипломатиясининг: «Бизда абадий иттифоқчилар ва абадий душманлар йўқ, биз учун фақат ўз манфаатларимизгина абадийдир»,—деб Пальмерстон баён қилган маккарона қоидасини эсламасдан бўладими. Хитой раҳбарларининг империализмнинг агрессив табиати тўғрисида, синфий душманларга муросасизликлари ҳақида ўзлари айтган гапларга нақадар кам аҳамият бераётганликлари буларнинг ҳаммасидан кўриниб турибди.

Хитой раҳбарларининг сўзлари билан ишлари бир-бирига тўғри келмаслигини кўрсатувчи қуйидаги мисолни ҳам айтиб ўтмасдан бўлмайди. Гап социалистик мамлакатларнинг капиталистик дунё мамлакатлари билан муносабатлари тўғрисида боряпти. Бунда Хитой раҳбарларининг икки хил ўлчови бор: бири—СССР ва бошқа социализм мамлакатларининг сиёсатига баҳо бериш учун ишлатилса, иккинчиси Хитойнинг ташқи сиёсатига баҳо бериш учун ишлатилмоқда. Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларнинг капиталистик мамлакатлар билан, шу жумладан Америка Қўшма Штатлари билан иқтисодий ва бошқа хил муносабатларни нормаллаштиришга ҳамда яхшилашга қаратилган куч-ғайратлари Хитой раҳбарларида нақадар кескин салбий муносабат туғдирганлиги ҳаммага маълум. Беихтиёр шундай савол туғилади, халқаро кескинликнинг юмшатилиши кўп жиҳатдан ўзларига боғлиқ бўлган икки буюк ядро давлати — СССР билан АҚШ ўртасидаги муносабатларнинг нормаллаштирилишига Хитой ҳукумати нимэ учун ана шундай қаршилик кўрсатмоқда? Хитой раҳбарлари энг яхши ишларда қўлланишга муносиб бўлган сабот-матонат билан, Совет—Америка муносабатларининг яхшиланишига халақит беришга интилмоқдалар, буни «империалистлар билан тил бириктириш» деб тасвирламоқдалар. Айни бир маҳалда ХХР ҳукумати Англия, Франция, Япония, Ғарбий Германия, Италия билан муносабатларини йўлга солиб олиш учун зўр бериб, куч-ғайрат сарфламоқда. Шу нарса яққол кўриниб турибдики, улар АҚШ билан муносабатларини яхшилаб олишдан ҳам қайтмаган бўлур эдилар-у, лекин бунинг учун ҳозирча қулай шароит тополмаяптилар.

Капиталистик давлатлардан Пекинга ҳали ҳеч қачон шунча корхона эгалари, сиёсий арбоблар ва давлат арбоблари келмаган эди. ХХР вакиллари улар билан музокаралар олиб бормоқдалар, савдо-сотиқ, кредит, илмий-техника ёрдами ва, ҳатто, сиёсий проблемалар устида битимлар тузмоқдалар.

Биз бундай ишни ХКП раҳбарларига таъна қилмоқчимизми? Албатта, йўқ. Бу—тинч-тотув яшаш сиёсатининг узвий элементи бўлган нормал бир ишдир. Ҳамма социалистик мамлакатларга буржуа давлатларидаги кишилар билан, фақат дўстлар билан эмас шу билан бирга ҳукмрон империалистик доираларнинг вакиллари билан ҳам иш кўришга муқаррар суратда тўғри келади. Лекин ҳамма гап шундаки, Хитой раҳбарлари ўзлари шундай ишларни авж олдираётганларида буни асл «революционер»ларнинг сиёсати, деб ҳисобламоқдалар. Бошқа социалистик мамлакатлар худди шу ишни қилса, бу нарса гўё «ревизионизм» ва «сотқинлик» бўлур эмиш.

Лекин тинчликсевар ташқи сиёсатимизга туҳмат ёғдиришга уринишлар муқаррар суратда муваффақиятсизликка учрайди. Бизнинг партиямиз эса жаҳон термоядро урушининг олдини олиш учун, халқлар ўртасида мустаҳкам тинчлик учун бундан буён ҳам кураша беради, ижтимоий тузуми турлича бўлган мамлакатларнинг тинч-тотув яшашидан иборат ленинча сиёсатни сабот-матонат билан амалга ошира беради. Бизнинг тинч сиёсатимизни, деган эди В. И. Ленин, ер юзидаги аҳолининг жуда катта кўпчилиги маъқулламоқда. Тинчлик социализмни мустаҳкамлаш ишига хизмат қилади. Ҳамма мамлакатларнинг, ҳамма қитъаларнинг меҳнаткашлари тинчлик иштиёқида яшамоқда. Совет Иттифоқи Коммунистик партияси тинчлик байроқдори деган муносиб шуҳрат қозонди ва бу байроққа ҳамиша содиқ бўлиб қолади. **(Қарсаклар).**

Москва Кенгашлари ишлаб чиққан тинчлик, демократия, миллий мустақиллик ва социализм учун кураш программаси — ишчилар синфининг энг яқин ва пировард мақсадлари учун курашни узвий равишда боғлаган программа бўлиб, у жаҳон революцияси ишининг олға босишини таъминлаб бераётганини турмушнинг ўзи тасдиқлади.

Айни бир маҳалда ХКП раҳбарларининг назарий платформаси ва, энг муҳими, амалий фаолияти жаҳон революцион процессининг ривожланишига ёрдам бериш бир ёқда турсин, бунинг аксича, тинчлик ва социал тараққиётга ташна бўлган халқларнинг асрий орзу-истакларини рўёбга чиқаришда қўшимча қийинчиликлар туғдирмоқда.

Тинчлик учун, ижтимоий тузуми турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшаши учун курашни капиталистик мамлакатлардаги ишчилар синфининг революцион синфий курашига ва халқларнинг миллий озодлик курашига қарама-қарши қўйиш бемаънилиkдир. Марксчи-ленинчилар учун ё тинчлик учун кураш бўлсин, ёхуд революцион кураш бўлсин, деган дилемма йўқ ва бўлиши ҳам мумкин эмас. Ҳар икки кураш бир-бири билан боғланган бўлиб, оқибат натижада империализмга қарши қаратилгандир. Тинчлик учун кураш халқларнинг империализмга қарши, империализм тайёрлаётган янги урушларга қарши, империалистларнинг мустамлака мамлакатлардаги агрессив ҳаракатларига қарши, империалистларнинг бошқа мамлакатлар территориясидаги ҳарбий базаларига қарши, қуролланиш пойгасига қарши ва шу кабиларга қарши курашининг энг муҳим формаларидан биридир. Бу кураш ишчилар синфи билан барча меҳнаткашларнинг асл манфаатларини ифода этмайдими, ахир?

Тинчлик—социализмнинг содиқ иттифоқчиси эканлигини биз биламиз. Тинч-тотув яшаш вазияти миллий озодлик ҳаракатини ривожлантиришга, капиталистик мамлакатлардаги ишчилар синфининг революцион курашига ҳам яхши таъсир кўрсатмоқда.

Сўнгги йилларда ишчилар ҳаракати айниқса кенг қулоч ёзди. Кўпгина мамлакатларда ишчилар синфининг демократик ва социал ҳуқуқлар учун кураши тинчлик учун, милитаристик кучларга қарши кураш билан чамбарчас боғланиб кетаётганини тажриба кўрсатиб турибди. Милитаризмга қарши кураш ишчилар синфининг ҳатто иқтисодий талаблар билан чиққан ҳаракатларига ҳам сиёсий тус бермоқда. Ишчилар синфи билан барча меҳнаткашларнинг янги жаҳон уруши хавфини даф этишга қаратилган куч-ғайратлари халқларни халқаро бирдамлик руҳида тарбиялашга ёрдам бермоқда, чунки ҳозирги замон шароитида тинчлик учун кураш ўз моҳияти эътибори билан ҳар қачонгидан ҳам интернационал бўлиб қолди.

ГФР сингари мамлакатда, масалан, тинчлик учун кураш нимани англатади? Бу, биринчи галда, реваншч ғоясини кўтариб юрган йирик монополияларга қарши, ана шу монополияларнинг меҳнаткашларнинг ҳаётий ҳуқуқлари ва сиёсий эркинликларига қилаётган ҳужумларига қарши актив кураш олиб бориш демакдир. Революцион ишчилар синфи бундай курашда қатнашиш билан, Хитой раҳбарлари даъво қилаётганидек, оммавий демократик ҳаракат орасида «кўзга кўринмай» кетмайди, аксинча революцион уюшқоқлик ва интизомнинг ўзига хос мактабини ўтади, ўз сафларини жипслаштиради, оммага ўз таъсирини кучайтиради.

Ўз-ўзидан маълумки, тинчлик учун кураш умумдемократик ҳаракат бўлиб, социалистик туб ўзгаришлар қилиш вазифаларини ўз олдига қўймайди ва қўйиши мумкин эмас. Буни, дарвоқе, тинчлик тарафдорлари ҳаракатига унга хос бўлмаган вазифаларни тиқиштиришга уринаётган ХКП раҳбарлари мутлақо тушунмаяптилар. Аммо тинчлик учун кураш социализмга шу жиҳатдан иш берадики, бу кураш уруш хавфининг манбаи бўлган империализмга қарши олиб борилмоқда, жуда кенг халқ оммасини ўзининг туб манфаатларини яхшироқ тушунадиган қилиб қўймоқда.

Тинчлик учун курашнинг социализм учун кураш билан ғоят чамбарчас боғланганлигини инкор этаётганликлари ХКП раҳбарларининг аслида халқ оммасининг кучига, унинг синфий курашда уюшқоқлик билан ҳаракат қилиш қобилиятига мутлақо ишонмаётганликларини кўрсатмоқда. Революция масаласида ХКП раҳбарлари ҳозирги концепциясининг моҳияти шундан иборатки, улар социалистик революция оммавий халқ курашининг натижасидир, деган ленинча таълимотдан воз кечдилар, ҳамма жойда ва ҳамма ҳолларда, омманинг кайфиятини унинг революцияга тайёр эмаслигини сира ҳисобга олмасдан, ички ва ташқи вазиятни ҳисобга олмасдан, фақат қуролли қўзғолон кўтариш керак, деган йўлни тутмоқдалар.

Бундай йўлнинг ниҳоятда зарарли экани шундаки, омма орасида қунт ва сабр-чидам билан иш олиб бориш, социалистик революция учун объектив ва субъектив шароитларнинг етилишига қараб иш қилиш революцион гапбозлик билан, ёхуд бундан ҳам ёмони шуки, халқдан ажралиб қолган бир ҳовуч кишиларнинг авантюристик ҳаракатлари билан алмаштирилмоқда. Ахир, шу тахлитда ҳаракат қилишнинг марксизм-ленинизмга бирон алоқаси борми, ахир бу аллақачонлар рад этилган бланкистик ва троцкистик ғояларни пропаганда қилиш эмасми?

ХКП раҳбарлари бунинг аксини исботлашга қанчалик уринмасинлар, коммунистик ҳаракатда авж олиб кетган мунозаранинг энг кескин моддаларидан бири — «революцияни олиб бориш керакми ёки керак эмасми», деган дилемма эмас, балки «революцияни қайси йўллар билан олиб бориш керак» деган проблемадир. Агар коммунистик партиялар ҳамма умидларини фақат ва нуқул қуролли курашга боғлаб, халқ оммасининг бундай курашни қувватлашга ҳамма вақт ҳам тайёр турганлиги ё турмаганлиги билан ҳисоблашмасалар, бу нарса муқаррар суратда аччиқ мағлубиятларга олиб боради, холос.

Бошқача қилиб айтганда, Хитой раҳбарлари марксча-ленинча таълимотнинг энг муҳим қоидаларидан бирини, чунончи, революцияни тезлаштириб ёки заказ билан қилиб бўлмайди, унга ташқаридан туртки бериб бўлмайди, деган қоидасини унутиб қўйдилар. В. И Ленин «ўзга мамлакатда революцияни заказ билан, битимга келиш йўли билан қилиш мумкин, деб ўйлайдиган одамлар бор. Бундай одамлар ё ақлсиз одамлар, ёки иғвогарлардир». — деган эди. (27-том, 510-бет). Революция пролетариат ва унинг революцион авангарди раҳбарлигидаги халқ оммасининг қўли билан қилинадиган ишдир. Бу гапдан гўё марксчи-ленинчилар қулай вазият вужудга келгунча пассивлик билан кутиб туришлари керак, деган маъно асло келиб чиқмаслиги батамом тушунарлидир. КПССнинг тажрибаси кўрсатиб турибдики, ҳатто сон жиҳатидан анча кичик бўлган, чиниққан, пролетарлар ва деҳқонларнинг илғор қисми томонидан қўллаб-қувватланган партия революцияга бош бўлиб, халқ оммасини етаклаб боришга қодирдир. Лекин бунинг учун, В. И Ленин такрор-такрор уқтириб айтганидек, мамлакатда революцион вазият вужудга келиши, «юқори табақалар» ортиқ идора қила олмайдиган, «паст табақалар» эскичасига яшашни ортиқ истамайдиган бўлиб қолиши шарт.

Қардош партиялар ҳозирги вазиятга реалистик баҳо бериб, капитализмдан социализмга тинч йўл билан ҳам, шунингдек нотинч йўл билан ҳам ўтиш мумкин, деб билмоқдалар.

Бироқ, капитализмдан социализмга ўтиш қандай формада амалга ошмасин, буни фақат социалистик революция, турли формалардаги пролетариат диктатураси йўли билан қилиш мумкин. Ҳар бир айрим мамлакатда социализмга ўтишнинг тинч ёхуд нотинч усулда бўлиши учун қандай реал имконият борлигини конкрет тарихий шароитлар белгилаб беради. Капиталистик мамлакатлардаги қардош партиялар В. И. Лениннинг, ишчилар синфи революцион курашнинг беистисно ҳамма формалари ва воситаларини эгаллаб олиши керак, курашнинг бир хил формаларини иккинчи хил формалари билан ғоят тез ва дабдурустдан алмаштиришга ҳамда конкрет вазиятга асосланиб, ана шу формалардан фойдаланишга тайёр турмоғи керак, деган кўрсатмасига оғишмай амал қилиб келмоқдалар. Хитой раҳбарлари эса қардош партияларнинг тактика масалаларига бундай ижодий муносабатда бўлишига қарши чиқмоқдалар, ўз мамлакатларида революцияни қай йўсинда ва қачон амалга оширишни уларга Пекиндан туриб кўрсатиб беришга уринмоқдалар. Бундай «фармон»ларга марксчи-ленинчилар якдиллик билан зарба бераётганликлари батамом тушунарлидир.

Бизнинг партиямиз пролетар интернационализми позицияларида ҳамиша мустаҳкам туриб келди. Биз учун муқаддас бўлган пролетар интернационализми байроғига ҳеч қандай туҳмат, ҳеч қандай қабиҳ уйдирмалар қора сурта олмайди. Бизнинг партиямиз капиталистик мамлакатлардаги капиталистик тузумни йўқ қилиб ташлаш учун ва жамиятни социалистик асосларда тубдан ўзгартириш учун курашаётган ишчилар синфи, меҳнаткашлар оммаси билан ўз бирдамлигини бундан буён ҳам ҳормай-толмай мустаҳкамлай беради. Бу йўлни бизга Ленин васият қилиб қолдирган, бинобарин, биз бу йўлдан оғишмай бораверамиз. **(Қарсаклар).**

III.

ХКП раҳбарларининг миллий-озодлик ҳаракатини халқаро ишчилар синфидан яккалаб қўйишга қаратилган сиёсати

Хитой раҳбарлари миллий озодлик ҳаракатидан ўз мақсадларида фойдаланишга алоҳида умид боғламоқдалар.

Империализм мустамлака системасининг емирилиши, озод бўлган мамлакатларнинг вазифалари ва истиқболлари бутун инсоният социал тараққиётининг туб проблемаларидан биридир. Империализм ва ички реакция миллий озодлик революцияларининг ривожланишини тўхтатиб қўйишга, озод бўлган мамлакатларни янги мустамлакачилик тузоғига илинтиришга интилмоқдалар. Прогрессив демократик кучлар тўла миллий озодликка эришмоқ учун, тараққиётнинг нокапиталистик йўлига ўтмоқ учун курашмоқдалар. Юз-юз миллионлаб кишиларнинг тарихий тақдири ана шу курашнинг оқибатига боғлиқдир.

Жаҳондаги коммунистик партиялар ўз халқаро кенгашларида антиимпериалистик ҳаракатнинг ғоят катта тажрибасини умумлаштириб, Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларининг миллий ва социал жиҳатдан батамом озодлик учун олиб бораётган курашини янада ривожлантиришга қаратилган аниқ ҳаракат программасини майдонга ташладилар.

Хитой раҳбарлари ана шу марксча-ленинча Программага ўзларининг алоҳида сиёсий йўлларини қарама-қарши қилиб қўйдилар ва миллий-озодлик ҳаракатига шундай йўл-йўриқларни мажбуран қабул қилдиришга уринмоқдаларки, бу йўл-йўриқлар миллий озодлик ҳаракатини хавфли йўлга солиб юбориши, Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларининг муваффақиятларини хавф остида қолдириши мумкин.

Хитой раҳбарлари учун аввало Осиё, Африка ва Латин Америкаси мамлакатларидаги шарт-шароитларнинг ғоят хилма-хил эканлигини сира эътиборга олмаслик характерлидир. Маълумки, бу мамлакатлар ижтимоий-иқтисодий ва социал тараққиётнинг турли босқичларида турибдилар. Социализм йўлига тушиб олган бир группа мамлакатлар бор. Сиёсий мустақилликни қўлга киритиб, туб муҳим социал ислоҳотлар қила бошлаган мамлакатлар группаси бор. Бир группа мамлакатларда миллий буржуазия ҳокимият тепасида бўлиб, умуман ва батамом антиимпериалистик позицияда турибди. Расмий жиҳатдан сиёсий мустақилликка эришган бўлсалар ҳам, ҳокимият тепасига қўғирчоқ ҳукуматлар келганлиги ёки империалистик блокларда қатнашаётганликлари натижасида амалда мустақил бўлмай қолган мамлакатлар бор. Ниҳоят мустамлака режими ҳалигача сақланиб қолаётган ва халқлар ўз мустақиллиги учун қаҳрамонона кураш олиб бораётган мамлакатлар ҳам бор.

Ана шу группалардаги ҳар бир мамлакатда яшовчи халқлар олдида турли-туман вазифалар турганлиги марксчи-ленинчиларга равшан. Хитой раҳбарлари эса коммунистик партияларга, барча прогрессив кучларга курашнинг ягона, бир хил схемаларини ва методларини қабул қилдиришга уринмоқдалар. Бу ҳол улар ҳозирги босқичда миллий озодлик ҳаракатининг асосий вазифалари деб нималарни кўрсатаётганликларида айниқса яққол намоён бўлмоқда.

Марксчи-ленинчилар, империалистларнинг сиёсий ҳукмронлиги тугатилган собиқ мустамлакалар учун (бундай мамлакатлар эса кўпчиликни ташкил қилади) асосий вазифа эришилган мустақилликни мустаҳкамлашдан, ўз экономикасидаги мустамлакачилик илдизларини таг-томири билан йўқотишдан, миллий экономикани тез суръатлар билан ривожлантиришдан, иқтисодий мустақилликка эришиш ва ижтимоий-иқтисодий тараққиёт йўлидан боришдан иборат, деб ҳисоблайдилар. Ажнабий монополияларни қисиб чиқариш, деҳқонларнинг манфаатлари йўлида аграр реформалар ўтказиш, аввало давлат секторини барпо этиш йўли билан миллий саноатни ривожлантириш, ижтимоий-сиёсий ҳаётни демократлаштириш сингари умуммиллий проблемалар биринчи навбатдаги вазифалар бўлиб қолмоқда. Бир қанча мамлакатларда ана шу вазифаларни ҳал этиш жараёнида нокапиталистик йўлдан, социализм йўлидан ривожланиш учун ҳозироқ замин яратилмоқда.

Хитой вакиллари озод бўлган мамлакатлар компартияларининг делегациялари билан суҳбатларда, халқаро конференциялардаги нутқларида ана шу мамлакатларда қуролли курашни авж олдириш зарурлиги ҳақидагина гапирмоқдалар. Масалан, Жаҳон Тинчлик Кенгашининг Стокгольм сессиясида ХКП Марказий Комитетининг аъзоси Лю Нин-и, «қуролли кураш йўли — мазлум миллатларни узил-кесил озод қилишга олиб борадиган йўлдир», деб айтди.

Марксчи-ленинчилар мустамлакачиларга қарши, мустабид режимларга қарши қуролли қўзғолонларни, мазлум халқларнинг озодлик урушларини доимо қўллаб-қувватлаб келдилар ва қўллаб-қувватламоқдалар. Айни замонда улар курашнинг бирор формасидан конкрет шароитларни ҳисобга олмаган ҳолда догматик тарзда фойдаланишга асосланган бир қолипдаги тактикага доимо қарши чиқиб келдилар. Осиё, Африка ва Латин Америкасидаги кўпгина мамлакатларда миллий ҳукуматлар ҳокимият тепасига келиб антиимпериалистик сиёсат юргизаётган ҳозирги вазиятда бундай тактика айниқса яроқсиздир. Бундай вазиятда қуролли кураш шиорини ҳаммабоп шиор деб майдонга ташлаш — икки ёқлама зарар етказишдир, миллий-озодлик кучларини адаштириш, уларни империализмга қарши курашдан чалғитиш демакдир.

Жазоир, Гана, Мали ва айрим бошқа мамлакатларнинг меҳнаткашлари олдида қуролли қўзғолон вазифаси турибди деб айтиш бемаънилик-ку, ахир. Бундай йўл-йўриқ бериш аслида ана шу ҳукуматларни ағдариб ташлашга интилаётган реакционерларни қўллаб-қувватлашга даъват этишдир. Масалан, Индонезия, Цейлон сингари мамлакатларда бу йўл-йўриқни амалга ошириш зарардан бошқа нима келтириши мумкин, ахир?

Хитой раҳбарларининг ҳамма жойда қуролли кураш олиб боришга қаратилган «сўл» йўл-йўриқлари озод бўлган мамлакатлардаги коммунистик кучларни ва ҳамма демократик кучларни авантюралар йўлига солиб юборишга уринишдан бошқа нарса эмас. Тажриба шуни кўрсатадики, ана шундай йўл-йўриқларга кўр-кўрона амал қиладиган, реал шароитларни ҳисобга олмайдиган кишилар ўзларини яккаланиб қолишга маҳкум этадилар, ўринсиз қурбонлар берадилар ва ўз мамлакатларининг социал тараққиётига ёрдам бериш у ёқда турсин, балки бу тараққиётга тўсқинлик қила бошлайдилар.

(Давоми тўртинчи бетда)

КПСС Марказий Комитети Пленумида ўртоқ М. А. СУСЛОВ доклади

(Боши 1, 2 ва 3-бетларда)

Хитой раҳбарлари озод бўлган мамлакатлар тарихий тараққиётининг истиқболлари масаласида озод бўлган мамлакатлар нокапиталистик йўл билан ривожланиши мумкинлиги ҳақидаги ленинча тезисга, коммунистик ҳаракатнинг энг муҳим йўл-йўриқларидан бири бўлган ана шу тезисга қарши чиқмоқдалар.

Хитой Компартияси Марказий Комитетининг бош секретари Дэн Сяо-пин икки томоннинг Москвадаги учрашувида (1963 йил июль) нокапиталистик йўл ҳақидаги тезис — «қуруқ гап» деб тўғридан-тўғри айтди, ваҳолонки, бу тезисни В. И. Ленин майдонга ташлаганлиги ва бир қанча собиқ мустамлака халқлар тажрибасида тасдиқланганлиги ҳар бир коммунистга маълум.

Нокапиталистик йўлдан ривожланиш ғояси Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқлари ўртасида ўзига тобора йўл очмоқда, бир қанча мамлакатларнинг халқлари учун эса бу ғоя амалий ҳаракатлар шиори бўлиб қолди. Бу эса социализмнинг ғоят катта ғалабасидир! Капитализм халқлар кўз ўнгида ўзининг обрўсини йўқотиб қўйди, социализм ғоялари эса озод бўлган мамлакатларда шундай жозибали кучга айландики, кўпгина мамлакатларнинг илғор кучлари, миллий раҳбарлари социализм йўлига ўтиш учун курашмоқдалар ва бу йўлда амалий тадбирларни турмушга оширмоқдалар, бунда улар социалистик мамлакатларнинг, марксчи-ленинчи партияларнинг мададига ҳақли равишда умид боғламоқдалар.

Хитой арбоблари озод бўлган мамлакатларнинг халқларига порлоқ истиқбол учун кураш йўллари ҳақида гапирганларида, қуролли кураш тўғрисидаги «сўл» гаплардан бошқа ҳеч нарса айтолмайдилар, зотан уларда социализм учун курашда собиқ мустамлакалардаги прогрессив кучларга ёрдам бера оладиган ижобий ғоялар йўқ.

Хитой раҳбарлари аҳволни шундай қилиб кўрсатишга уринмоқдаларки, гўё Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларининг манфаатлари уларга айниқса яқин ва тушунарли эмиш, улар гўё миллий-озодлик ҳаракатининг янада ривожланиши хусусида ҳаммадан кўпроқ ташвиш тортаётган эмишлар. Бироқ фактлар бу декларацияларни қатъиян рад этмоқда. Уларнинг нияти бошқа эканлиги тобора равшан бўлиб бормоқда. ХКП раҳбарлари миллий-озодлик курашининг кучларини ўзларининг гегимон бўлиб олиш режаларини амалга ошириш қуролига айлантириш мақсадида бу кучларни ўз контроллари остига олишга очиқдан-очиқ интилмоқда. «Жэньминь жибао» газетасининг 1963 йил 22 октябрдаги мақоласида айтилган гаплар бу жиҳатдан характерлидир. Газета «асл» марксчи-ленинчилар фақат Пекиндагина борлигини исботлашга зўр бериб ҳаракат қилиб, миллий-озодлик ҳаракати худди шу кишилардан йўл-йўриқ олиши керак, деган маънода гапиради. Хитой раҳбарлари Осиё, Африка, Латин Америкаси халқларини ҳамма ишда Пекинга эргашишга чақирадилар. Мақолада ХКП раҳбарларининг миллий-озодлик ҳаракатида гегемон бўлиш даъволари, уларнинг ана шу ҳаракатни ўзларининг алоҳида мақсадларига бўйсундиришга интилишлари яққол ифодаланган.

Бу эса Хитой раҳбарларининг миллий-озодлик ҳаракатини жаҳон социалистик системасидан, халқаро ишчилар синфидан ажратиб қўйишга қаратилган сиёсий йўлининг ҳақиқий мақсадларини жуда равшан кўрсатади.

ХКП раҳбарлари худди шу мақсадларни кўзлаб гўё КПСС миллий-озодлик ҳаракатининг тарихий ролига «етарли баҳо бермаётир», Совет Иттифоқи тинч-тотув яшаш учун кураш олиб боришни баҳона қилиб, миллий-озодлик ҳаракатига «ёрдам беришдан бош тортаётир», деган жирканч уйдирмани тарқатдилар. Ёвуз ният билан қилинган бу туҳматни рад қилиб ўтиришимизга зарурат йўқ. Хитой раҳбарлари КПСС шаънига ҳар қанча «қаттиқ гапларни» айтмасинлар, лекин улар ўз уйдирмаларини тасдиқловчи бирорта ҳам факт келтира олмайдилар.

Бироқ ХКП раҳбарлари туҳмат қилиш билангина чекланмаётирлар. Улар давлат йўли билан ҳам, турли халқаро демократик ташкилотларда ҳам олиб бораётган ишларида антиимпериалистик кучлар бирлигини мустаҳкамлашга эмас, балки СССР га ва бошқа социализм мамлакатларига қарши курашга зўр бермоқдалар. Жумладан ХХР делегатлари Мошидаги Африка—Осиё бирдамлиги конференциясида ўзларини худди шу тарзда тутдилар.

Бу конференцияда Хитой делегациясининг бошлиғи Лю Нин-и бизнинг вакилларимиз билан қилган суҳбатида бундай деди: «Шарқий Европа мамлакатлари Осиё ва Африка ишларига аралашмасликлари керак... Сизларнинг бу ерга келганликларингиздан афсусланаяпмиз, бу ерда сизнинг нима керагингиз бор, бу ишингиз — Африка — Осиё мамлакатлари бирдамлиги ҳаракатини ҳақоратлашдир... Хоҳлаганингизча ҳаракат қилаверинг, лекин биз сизларга қарши чиқаверамиз». Хитой делегатлари бу конференцияда Осиё ва Африка мамлакатлари вакилларига, руслар, чехлар, поляклар, — оқ танликлардир, «уларга ишониб бўлмайди», улар «доимо оқ танлик американиклар билан тил бириктириб оладилар». Осиё ва Африка халқларининг алоҳида манфаатлари бор ва улар ўзларининг алоҳида уюшмаларини тузишлари керак, деган гапларни уқтиришга уриндилар.

Кейинги вақтларда Хитой раҳбарлари Осиё, Африка ва Латин Америкаси мамлакатлари учун сепарат ташкилотлар (касаба союз, журналистлар, ёзувчилар, студентлар, спорт ташкилотлари ва ҳоказолар) тузишга амалда киришдилар, улар бу ташкилотларни Жаҳон касаба союз федерациясига ва бошқа халқаро уюшмаларга қарама-қарши қўйиш ниятидадирлар.

Хитой раҳбарларининг кейинги йиллардаги амалий ишларига қараганда улар ташлаган «Шарқ шамоли Ғарб шамолини босиб кетяпти» деган шиорнинг ҳақиқий сиёсий мазмуни айниқса тушунарли бўлиб қолди. 1960 йилги Кенгашдаёқ бу шиор масалага миллий нуқтаи назардан ёндашиш деб, масалага синфий нуқтаи назардан ёндашиш ўрнига, географик нуқтаи назардан ва ҳатто ирқий нуқтаи назардан ёндашиш деб кескин танқид қилинган эди. Бу шиорда жаҳон социалистик системаси ролининг, Ғарбий Европа ва Америка ишчилар синфи ва халқ оммаси ролининг камситилаётганлиги яққол кўриниб турибди.

Барча мамлакатлар ва қитъалардаги антиимпериалистик кучларни бирлаштиришга қаратилган ҳамда «Бутун дунё пролетарлари ва мазлум халқлар, бирлашингиз!» деган шиорда ифодаланган Ленин ғоясини Хитой назариётчилари Шарқ халқларини миллатчилик ва ҳатто ирқий заминда ўз ҳолича бирлашишга чақириш ғояси билан алмаштиришни истар эдилар. Уларнинг Шарқ шамолининг қандайдир сеҳрли кучи ҳақидаги шиори мустамлакачиликка қарши курашаётган халқлар ўртасида очиқдан-очиқ миллатчилик ва ҳатто ирқий кайфиятларни авж олдиришга қаратилгандир.

Империалистларнинг узоқ йиллар давом этган асорати ва эксплуатацияси, империалистларнинг мазлум халқлар шаънини ва миллий қадр-қимматини поймол қилиб келганлиги собиқ мустамлака ва ярим мустамлакалардаги аҳолининг бир қисмида оқ ирқли кишиларга ишончсизлик туғдирди ва бу ишончсизлик ҳали ҳам мавжуддир. Хитой раҳбарлари худди ана шу туйғуларни авж олдиришга уриниб, собиқ мустамлака ва ярим мустамлака халқларида социалистик мамлакатларга, ривожланган капитализм мамлакатлари меҳнаткашларига қарши кайфият туғдира оламиз, ўзимизни ана шу халқлар манфаатларининг бирдан-бир ҳимоячилари сифатида кўрсата оламиз, деб умид қилмоқдалар. Чунки хитойлар шиорининг ҳақиқий мазмунини билмоқчи, ХКП раҳбарларининг асл ниятларини англамоқчи бўлсак, мана бундай гап келиб чиқади: Хитой, деб ўйлайдилар улар, Шарқдаги энг катта мамлакат, Хитой Шарқ манфаатларини гавдалантиради, «Ғарб» шамолини «босиб кетадиган» «тарих шамоллари» худди шундан пайдо бўлади.

Шундай қилиб, бу шиор Хитой раҳбарларининг гегемонликка интилишларининг идеологик ва сиёсий ифодасидан бошқа нарса эмас.

Ўз-ўзидан маълумки, Хитой раҳбарлари ана шундай планларни майдонга ташлар эканлар, миллий-озодлик ҳаракатининг жаҳон социализм системаси билан, халқаро ишчилар ҳаракати билан мустаҳкам алоқаларини ўз режаларини амалга ошириш йўлидаги жуда жиддий тусиқ деб билмоқдалар. ХКП раҳбарларининг Осиё, Африка ва Латин Америкаси мамлакатларини СССР ва бошқа социалистик давлатлардан, капиталистик мамлакатларнинг ишчилар синфидан ажратишга қаратилган сиёсати ана шундан келиб чиқади. Бундай сиёсат Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларининг ҳаётий манфаатларига батамом зид эканлиги ҳақида ва фактлар кўрсатганидек, улар томонидан тобора кўпроқ қаршиликка дуч келаётганлиги ҳақида гапириб ўтиришнинг ҳам ҳожати йўқ.

Бундай бўлаётганлигининг сабаби ҳам маълум, чунки ХКП раҳбарларининг озод бўлган мамлакатлар билан социализм мамлакатлари иттифоқини бузишга қаратилган йўли, аввало, Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларига жуда катта зарар етказиши мумкин. Аслини олганда бу йўл ана шу мамлакатларнинг халқларини биқиқликка, яккаланиб қолишга, миллий маҳдудликни сақлаб қолишга маҳкум этади, уларни революцион ҳаракат ва янги жамият қурилишининг халқаро тажрибасидан маҳрум қилади ва бу билан империалистларнинг миллий озодлик ҳаракатига қарши курашини енгиллаштиради.

Миллий озодлик ҳаракати Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар халқлари билан, халқаро ишчилар синфининг революцион ҳаракати билан чамбарчас алоқа боғлаганлиги туфайли бу ҳаракат бизнинг давримизда шу қадар катта муваффақиятларга эришди. Совет Иттифоқи Коммунистик партияси, барча марксчи-ленинчи партиялар миллий-озодлик ҳаракатини замонамизнинг энг муҳим революцион кучларидан бири деб, бу куч империализмга қарши, тинчлик ва социализм учун курашга тарихий аҳамиятга эга бўлган ҳисса қўшмоқда деб ҳисоблайдилар.

Улуғ Октябрь социалистик революцияси барча мазлум халқларга миллий зулмдан озод бўлишнинг реал йўлларини тарихда биринчи марта кўрсатиб берди. Бу революция шундай бир улуғ революцион процессни бошлаб бердики, бу процесс эндиликда жаҳоншумул тарихий аҳамиятга эга бўлган воқеа мустамлака системасининг емирилиши билан тугалланди.

Миллий-озодлик революциялари янги тарихий шароитда тантана қилди. Биринчидан, инсоният жамиятининг тараққиётида ҳал қилувчи факторга айланаётган жаҳон социализм системаси вужудга келди, ривожланмоқда ва мустаҳкамланмоқда. Иккинчидан, иккинчи жаҳон урушида империализмнинг зарбдор кучлари — гитлерчилар Германияси, фашистлар Италияси ва милитаристик Япония тор-мор қилинганлиги натижасида жаҳон реакцияси анча заифлашиб қолди. Учинчидан, метрополия мамлакатларнинг ишчилар синфи ва барча меҳнаткашлари империалистларнинг мустамлакачилик сиёсатига қарши курашни кучайтириб юбордилар.

Буларнинг ҳаммаси миллий-озодлик ҳаракатининг ғалаба қозониши учун ғоят қулай вазият вужудга келтирди, империализмнинг уч қитъадаги — Осиё, Африка ва Латин Америкасидаги мустамлака ва ярим мустамлакаларига мазкур ҳаракатнинг ёйилишига имкон берди. Биз миллий-озодлик ҳаракати ўз кураши билан социалистик мамлакатларга ва барча революцион кучларга ёрдам бераётганлигини жуда қадрлаймиз.

Барча революцион кучлар бирлиги — уларнинг империализмга қарши курашдаги ғалабасининг гаровидир. Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларининг туб миллий манфаатлари социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг, барча мамлакатлардаги ишчилар синфи ва меҳнаткашларнинг манфаатларига батамом мосдир. Империализмга қарши курашаётган революцион кучлар жипслиги ошиб бораётганлигининг объектив негизи ана шундадир.

Мамлакатимиз бирдан-бир социалистик давлат бўлган кунлардаёқ Ленин ёзган эдики, «Шарқ халқларининг революцион ҳаракати бизнинг Совет Республикамиз томонидан халқаро империализмга қарши олиб борилаётган революцион кураш билан бевосита боғланган ҳолдагина ҳозир муваффақиятли ривожланиши ва ҳал бўлиши мумкин». (Асарлар, 30-том, 150-бет). Жаҳон социалистик системаси мавжуд бўлган ҳозирги пайтда Лениннинг бу сўзлари янада баландроқ янграмоқда.

Ҳозир социалистик мамлакатлар томонидан миллий озодлик ҳаракатини қўллаб-қувватлаш конкрет айтганда нимадан иборат?

Озод бўлган мамлакатларда мустамлакачилик тартибларини қайта тиклашга ҳамда мустамлака зулмини улоқтириб ташлаган халқларнинг миллий орзу-умидларини амалга оширишга халақит беришга интилаётган империалистларнинг хатти-ҳаракатларига чек қўйиш—социалистик давлатларнинг интернационал бурчидир. Ана шундай хатти-ҳаракатлар бўлиб қолса, социалистик давлатларнинг бевосита бурчи — бу мамлакатларга сиёсий ва дипломатик мадад кўрсатишдан, зарур бўлган тақдирда эса жаҳон социализм системасининг бутун қудратига таяниб империалистик агрессорларни жиловлаб қўйишдан иборат.

Ўз озодлиги учун курашаётган халқларга ёрдам беришга қаратилган сиёсатимиз пролетар интернационализмининг юксак принципларига, улуғ Ленин васиятларига асослангандир.

Партиямиз, ҳукуматимиз миллий-озодлик кураши масалалари юзасидан ўз фикрларини кўп марта батафсил ва равшан баён қилиб бердилар. Африка ва Осиёдаги бир қанча газета редакцияларининг саволларига ўртоқ Н. С. Хрушчев берган ва яқинда эълон қилинган жавобларда жуда аниқ қилиб бундай дейилади: «мустамлакачиларга қарши жанг қилган ҳар бир халқ Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик давлатларнинг сўзсиз мададини ҳис қилиб турди. Биз бугун яна бир марта баралла айтамизки, ўз озодлиги учун курашаётган халқлар бундан буён ҳам ана шундай мададга бемалол кўз тикишлари мумкин». **(Қарсаклар).**

Совет Иттифоқи миллий озодлик урушларини, халқларнинг ўз золимларига қарши адолатли урушларини актив қўллаб-қувватлашини Осиё, Африка, Латин Америкаси халқлари яхши биладилар. Совет Иттифоқи бошқа социализм мамлакатлари сингари миллий-озодлик ҳаракатига ҳар томонлама иқтисодий, сиёсий, зарур бўлган тақдирда эса ҳарбий ёрдам кўрсатмоқда, империалистларнинг маҳаллий урушлар очишларига, контрреволюцияни қурол кучи билан экспорт қилишларига халақит бермоқ учун ҳамма чораларни кўрмоқда.

Англия, Франция, Исроил агрессорларининг Сувайшда қилган авантюралари вақтида Мисрга мадад кўрсатилганлиги, Индонезиянинг мустақилликни мустаҳкамлаш учун, Ғарбий Ирианни қайта қўшиб олиш учун курашида унга кўрсатилган ёрдам ва шу сингари бошқа кўпгина фактларни айтиб ўтиш кифоядир. Мадад сўраб бизга мурожаат қилган ҳамма халқлар ҳамиша биздан мадад олиб келди. **(Қарсаклар).** Жазоир қаҳрамон халқ-озодлик армиясининг жангчилари, Индонезия, Яман ва бошқа мамлакатларнинг қуролли кучлари мустамлакачиларга қарши озодлик ва мустақиллик учун курашда уларга кимнинг қурол-яроғлари ёрдам берганлигини яхши биладилар. **(Қарсаклар).**

Миллий мустақиллик учун курашаётган халқларни Совет ҳукумати кейинги вақтларнинг ўзида бир неча марта ҳимоя қилиб чиқди. Совет ҳукумати Панама ва Кипр халқларининг антиимпериалистик курашида мадад кўрсатди, Вьетнам халқининг Америка агрессиясига бераётган мардонавор зарбасига хайрихоҳлик билдирди, Англия ва АҚШ империалистларининг Занжибар Халқ Республикаси ички ишларига аралашувининг олдини олди, мустамлакачиларнинг Шарқий Африкадаги кирдикорларини фош қилди.

Иқтисодий мустақилликка эришиш, социал тараққиёт йўлидан олға бориш, озод бўлган мамлакатларнинг антиимпериалистик курашида асосий йўналиш бўлиб қолган ҳозирги пайтда социалистик давлатларнинг улар билан хўжалик соҳасидаги ҳамкорлигини кенгайтириш, уларга қардошларча иқтисодий ёрдам кўрсатиш алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Совет Иттифоқи ўзининг бу бурчини оғишмай бажармоқда. Совет Иттифоқининг озод бўлган мамлакатларга енгил шартлар билан берган кредити уч миллиард сўмдан ошиб кетди. СССР неча ўнлаб озод бўлган мамлакатларда беш юзга яқин саноат объектлари ва бошқа объектлар қурилишида ёрдам кўрсатмоқда. Совет Иттифоқи озод бўлган мамлакатларда уларнинг иқтисодий мустақиллигининг таянчи бўлган давлат саноатини вужудга келтиришда беғараз ёрдам бермоқда. Бхилаи металлургия комбинати, Асвон тўғони социалистик давлатлар билан мустамлака зулмидан озод бўлган мамлакатлар ўртасидаги қардошларча ҳамкорликнинг рамзи сифатида халқлар хотирасида абадий сақланиб қолажак.

Мамлакатимизда ёш суверен давлатлардан келган мингларча студентлар ўқимоқда. СССР ва бошқа социалистик давлатлар билан Осиё, Африка ва Латин Америкаси мамлакатлари ўртасидаги иқтисодий алоқаларнинг ўсиши империалистик давлатларнинг ускуналар ва кредитлар бериш соҳасидаги монополиясини тугатишга олиб келди. Империалистик давлатлар қарз бериш шартларида, савдо соҳасида ва шу сингари соҳаларда кам тараққий этган мамлакатларга кўпинча ён беришга мажбур бўлмоқдалар. Бир вақтлар жуда иш бериб келган иқтисодий қамал қуроли империализм қўлидан уриб туширилди.

Озод бўлган мамлакатларнинг халқлари социализмнинг иқтисодий қудратига таяниб, халқаро монополиялар зўравонлигига қарши курашда ғалабага эриша олишларини биладилар. Улар социалистик мамлакатлар иқтисодий қудратининг ўсишидан астойдил манфаатдордирлар. Социалистик мамлакатларнинг капитализм билан иқтисодий мусобақадаги муваффақиятлари, уларнинг ёш суверен давлатлар билан иқтисодий алоқаларининг ривожланиши — озод бўлган мамлакатлар халқларининг социализмдан амалда мадад олишининг ҳозирги замон шароитидаги энг муҳим формаларидан биридир.

Хитой раҳбарлари эса Осиё, Африка ва Латин Америкаси мамлакатларининг халқларига социалистик мамлакатларнинг тинч-иқтисодий мусобақа сиёсати гўё уларнинг манфаатларига зид бўлиб тушади, деб ишонтиришга уринмоқдалар, СССР ва бошқа социалистик давлатлар кам тараққий этган мамлакатларга кўрсатаётган иқтисодий ёрдамни ҳар қандай йўллар билан қораламоқдалар, бу ёрдамдан кўзда тутилган мақсадларни шубҳа остига олишга уринмоқдалар. Бироқ озод бўлган мамлакатлардаги кўпгина сиёсий тажриба орттирган халқлар Хитой арбоблари гапни қаёққа бураётганликларини, улар ҳақиқатда нима истаётганликларини тушуна оладилар, бу халқларни Хитой раҳбарларининг эгоистик планларига бўйсундиришга қаратилган сиёсатни улоқтириб ташлайдилар.

Совет кишилари ишонадиларки, Совет ёрдами ҳақидаги реал фактларни яхши билувчи Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларининг ўзлари Хитой раҳбарларининг туҳмат-бўҳтонлари сариқ чақага ҳам арзимаслигини тушуниб оладилар. Улар Совет Иттифоқининг реал ишлари билан Хитой раҳбарларининг кейинги йиллардаги хатти-ҳаракатларини таққосласалар, буни тушуниб олиш янада осон бўлади.

Биз астойдил ишонамизки, бизнинг давримизда замонанинг энг буюк прогрессив кучларидан бири бўлиб қолган миллий-озодлик ҳаракати, барча қийинчиликларга қарамай, жаҳон социализм системаси билан, барча антиимпериалистик кучлар билан мустаҳкам иттифоқ бўлиб империализм кучлари устидан узил-кесил ғалабага олиб борадиган йўлдан бора беради, Осиё, Африка ва Латин Америкаси халқларини асрий қолоқликдан халос қилади, уларни миллий ва социал равнаққа олиб келади.

Совет Иттифоқи мустамлака зулмининг ҳамма формаларини тугатиш тарафдори бўлиб келди ва ҳозир ҳам шунинг тарафдоридир, мустамлака ва ярим мустамлака бўйинтуруғини улоқтириб ташлаган халқлар билан қардошларча иттифоқ тузишни ўз халқаро сиёсатининг негизларидан бири деб ҳисоблайди.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси империализмга қарши, ўз озодлиги ва миллий мустақиллиги учун курашаётган халқларга ҳамиша ёрдам бериб келди ва бундан буён ҳам ҳар томонлама ёрдам бераверади. Совет Иттифоқи ва бошқа социализм мамлакатлари халқлари билан мустамлака қарамлигидан озод бўлган мамлакатлар халқлари ўртасидаги мустаҳкамланиб бораётган дўстликка ҳеч қандай бўҳтонлар, ҳеч қандай уйдирмалар халақит бера олмайди. **(Қарсаклар).**

IV.

Совет—Хитой муносабатлари тўғрисида

Ўртоқлар!

КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукумати Хитой Халқ Республикаси билан дўстлик ва ҳамкорликни ривожлантиришга доим катта аҳамият бериб келдилар. Партиямизнинг Хитой Компартиясига ва Хитой халқига муносабати том маъноси билан беғараз ва интернационалистик муносабатдир.

Биз кўп йиллар мобайнида мустақиллик учун, социалистик революциянинг ғалабаси учун курашда хитой меҳнаткашларини, уларнинг коммунистик авангардини қўллаб-қувватлаб келдик. Биз социализм қурилишида, Хитой Халқ Республикасининг халқаро позицияларини мустаҳкамлашда, унинг социалистик ғалабаларини ҳимоя қилишда хитой халқига қардошларча ёрдам кўрсатишни ўз бурчимиз деб ҳисобладик.

Бизнинг партиямиз, совет халқи Совет Иттифоқининг Хитойга кўрсатган иқтисодий ёрдамининг ҳажмлари ва характерини яхши биладилар. СССР энг янги машина ускуналар билан таъминланган 200 дан кўпроқ йирик саноат корхоналари, цех ва объектларни қисқа вақт ичида қуриб олишда Хитой Халқ Республикасига ёрдам берди. Илгари саноатнинг Хитойда бўлмаган бутун-бутун тармоқлари — авиация, автомобиль ва тракторсозлик, энергетика, оғир ва аниқ машинасозлик, асбобсозлик, радиотехника ва химия саноатининг турли тармоқлари Хитой Халқ Республикасида Совет Иттифоқининг ёрдами билан вужудга келтирилди.

Совет Иттифоқининг ёрдами билан қурилган ва реконструкция қилинган корхоналар Хитойнинг ҳар йили 8,7 миллион тонна чўян, 8,4 миллион тонна пўлат, 32,2 миллион тонна кўмир ва сланец ишлаб чиқаришга имконият яратиб беради. Қалайи ишлаб чиқаришнинг 70 проценти, синтетик каучук ишлаб чиқаришнинг 100 проценти, электр энергиясининг 25—30 проценти, юк автомобиллари ва тракторларнинг 80 проценти мамлакатимизнинг кўмаги билан барпо этилган корхоналар ҳиссасига тўғри келади. Совет Иттифоқининг техника ёрдами билан қурилган мудофаа корхоналари Хитойда мудофаа саноатини вужудга келтириш учун асос бўлди.

1950 йилдан тортиб 1960 йилгача 10 мингдан кўпроқ совет мутахассислари ҳар хил муддатлар билан Хитой Халқ Республикасига командировка қилинди. 1951—1962 йилларда 10 мингга яқин хитойлик инженер-техник ва малакали ишчилар 1000 га яқин олим СССРда таълим олди, илмий тайёргарлик кўрди ва практикадан ўтди. Шу давр ичида 11 мингдан кўпроқ студент ва аспирант Совет мамлакатидаги олий ўқув юртларини тамомлаб чиқди.

Совет-хитой ҳамкорлиги 1953 йилдан кейин, КПСС Марказий Комитети ва шахсан ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг ташаббуси билан мамлакатларимиз ўртасидаги ўзаро муносабатларда бўлган ҳуқуқий тенгсизлик элементлари барҳам топганидан кейин ғоят ривожланди. Ана шу ҳуқуқий тенгсизлик элементлари Сталин шахсига сиғинишнинг кўринишларидан бири эди. «Хитой масаласида, — деган эди Мао Цзэдун 1957 йилда, — ҳар қандай кўнгилсизликлар ва гинахонликлар тугатилганлиги Н. С. Хрушчевнинг хизматидир».

1959 йилда совет-хитой иқтисодий алоқалари 1953 йилдагига нисбатан қарийб икки баравар ортди, қурилишлар учун етказиб берилган материаллар миқдори эса шу давр ичида саккиз баравар кўпайди. Совет Иттифоқи 1954 йилдан тортиб 1963 йилгача Хитойга 24 мингдан кўпроқ илмий-техника ҳужжатлари комплекти ва шу жумладан 1.400 йирик корхона лойиҳаларини топширди. Бу ҳужжатларда совет халқи, унинг илмий ва техника интеллигенцияси тўплаган буюк тажриба гавдаланган. Илмий-техника ҳужжатларининг ҳаммаси Хитойга аслида бепул топширилди.

Совет Иттифоқи Хитой Халқ Республикасига унинг учун фойдали бўлган шартларда жами 1 миллиард 816 миллион сўмлик узоқ муддатли кредитлар берди.

КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукумати Хитойнинг халқаро майдонда улуғ социалистик давлат позицияларининг мустаҳкам эгаллаши учун кўп куч-ғайрат сарф қилдилар, Бирлашган Миллатлар Ташкилотида Хитой Халқ Республикасининг ҳуқуқларини тиклаш учун оғишмай курашиб келдилар. Биз Совет Иттифоқининг ташқи сиёсат соҳасидаги барча энг муҳим тадбирлари тўғрисида Хитой Халқ Республикаси раҳбарларини доим хабардор қилиб турдик, мамлакатларимизнинг ташқи сиёсатини мувофиқлаштириб келдик.

Шуни айтиш керакки, КПСС Марказий Комитети халқ Хитойига ёрдам кўрсатиш билан бирга Хитой Халқ Республикасининг кўмагига ҳам юксак баҳо берди. Биз бунда Хитой экспортининг бир қанча муҳим товарлари СССРга етказиб берилганлигини, хитой фани тўплаган тажрибанинг баҳам кўрилганлигинигина эмас, балки тинчликни мустаҳкамлаш учун, империализмга ва мустамлакачиликка қарши биргаликда олиб борилган курашни ҳам кўзда тутамиз.

1950 йилда Совет Иттифоқи билан Хитой Халқ Республикаси ўртасида дўстлик, иттифоқ ва ўзаро ёрдам тўғрисидаги шартнома имзоланган эди. Бу шартнома мамлакатларимиз ўртасидаги ҳар томонлама муносабатларни ривожлантиришдагина эмас, балки Узоқ Шарқда тинчликни мустаҳкамлашда ҳам муҳим омил бўлиб қолди.

Совет Иттифоқи шу шартнома юзасидан ўз зиммасига олган барча мажбуриятларни муқаддас билиб, уларга риоя қилиб келди. Хитой Халқ Республикасининг осойишталигига хавф туғилганда Совет Иттифоқи ҳар сафар ўзининг иттифоқчилик бурчини бажаришга тайёр эканлигини кўрсатди. Масалан, Совет ҳукуматининг бошлиғи ўртоқ Н. С. Хрушчев 1958 йил куз фаслида АҚШ президенти Эйзенхауэрга юборган мактубида бундай деган эди: «Мамлакатимизнинг улуғ дўсти, иттифоқчиси ва қўшниси бўлган Хитой Халқ Республикасига қилинадиган ҳужум Совет Иттифоқига қилинадиган ҳужумдир». Бу баёнот 1962 йил июль ойида ҳам зўр қатъият билан яна таъкидланди. Юқорида айтилганлардан кўриниб турибдики, Совет ҳукумати совет-хитой дўстлигини мустаҳкамлаш ишига ғоят жиддий қараб келди.

Аммо афсуски, Хитой Халқ Республикаси ҳукумати 1958 йилдан бошлаб совет-хитой дўстлигига путур етказадиган турли тадбирларни тез-тез амалга ошириш йўлига ўтди ва халқаро майдонда бемаслаҳат қилган ҳаракатлари билан Совет Иттифоқи учунгина эмас, балки бошқа социалистик мамлакатлар учун ҳам қийинчиликлар туғдира бошлади.

ХКП раҳбарлари айрим нодўстона ҳаракатлардан Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар билан иқтисодий ва маданий алоқаларни кескин камайтириш йўлига ўтганларидан кейин совет-хитой муносабатлари айниқса ёмонлашди. Қардош партияларнинг 1960 йилда ўтказилган Москва кенгаши арафасидаёқ Хитой ҳукумати иқтисодий ва илмий-техника ҳамкорлиги тўғрисида илгари тузилган битим ва протоколларнинг ҳаммасини қайта кўриб чиқишни СССРдан талаб қилди, Совет мамлакатидан етказиб бериладиган ва шартномаларда кўзда тутилган машина-ускуналарнинг талайгина қисмини олишдан бош тортди, совет-хитой савдоси ҳажмини минимум даражагача келтириб қўйди.

Совет ҳукумати гарчи хитой раҳбарларининг бундай йўли СССР билан Хитой Халқ Республикаси ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорликка зарар етказишини билса ҳам, бунга рози бўлишдан бошқа иложи қолмаган эди. Бунинг натижасида, 1962 йилда Совет Иттифоқи билан Хитой Халқ Республикаси ўртасидаги иқтисодий ҳамкорликнинг умумий ҳажми (шу жумладан, савдо-сотиқ ва техника ёрдами ҳажми) 1959 йилдаги даражага нисбатан 36,5 процентга тушиб қолди, комплект машина-ускуналар ва материаллар етказиб бериш ҳажми эса 40 баравар камайди. 1963 йилда иқтисодий ҳамкорлик ва савдо-сотиқ ҳажми камаяборди.

Биз совет-хитой ҳамкорлигининг кескин суратда пасайиб кетишига албатта, бефарқ қарай олмас эдик. КПСС Марказий Комитети Хитой Компартияси Марказий Комитетига бир неча бор мурожаат қилиб, ана шу процесснинг олдини олишга даъват этди. Биз бу соҳада бир қанча конкрет тадбирларни таклиф этдик. Аммо Хитой раҳбарлари бу таклифларни эътиборсиз қолдирдилар. Улар ўзларининг алоҳида мақсадларини кўзлаб, Хитойнинг Совет Иттифоқи билан муносабатларини қадам-бақадам ёмонлаштирдилар ва идеология соҳасидаги келишмовчиликларни давлатлараро муносабатлар соҳасига кўчира бошладилар.

Хитой Компартиясининг раҳбарлари СССР ва бошқа социалистик малакатлар билан иқтисодий алоқаларини кескин қисқартириш йўлини тутиб, аввало, буни қуйидагича изоҳладилар:

«Биринчидан, Совет Иттифоқининг ёрдами туфайли Хитойда замонавий саноат ва техниканинг дастлабки негизлари вужудга келтирилди, шу сабабли объектларнинг кўпчилиги бундан буён ўз кучларимиз билан қурилади ва лойиҳалаштирилади. Биз СССРнинг Хитойга ёрдам бериш соҳасида куч-ғайрат сарфлашини енгиллаштиришни истаймиз. Аммо ўз кучимиз билан лойиҳаларини тузишимиз, қуришимиз ва ускуналашимиз иложи бўлмаган объектлар бўйича бундан буён ҳам ёрдам сўраб СССР га мурожаат қилишимиз зарур бўлади.

Иккинчидан, Хитой Компартияси Марказий Комитети ва Хитой ҳукумати Хитой Халқ Республикасида социализм қуриш принципини — «Яхшироқ, кўпроқ, тезроқ ва тежамли қуриш» принципини яхшироқ амалга ошириш учун капитал қурилиш объектларининг умумий сонини ва ошиғич қуриш зарур бўлмаган объектларни камайтириб, бутун кучни энг муҳим объектлар қурилишига тўплашни зарур деб топдилар. Мамлакатда қурилиш бундан буён ҳам кенг кўламда ва ғоят тез суръатлар билан олиб борилади.

Учинчидан, кейинги икки йил ичида қишлоқ хўжалигида табиий офатлар рўй берганлиги натижасида тўлов баланси соҳасида муайян қийинчиликлар вужудга келди, шу сабабли Совет Иттифоқининг ёрдами билан қурилаётган объектлар сонини камайтириб, биз мамлакатларимиз ўртасида қулайроқ ҳамкорлик бўлиши учун шарт-шароит яратиш ниятидамиз». (Хитой Халқ Республикаси ҳукумат делегациясининг раҳбари Гу Чжо-синнинг совет-хитой музокаралари вақтида 1961 йил 10 февралда берган баёнотидан).

Кўриниб турибдики, Хитой Халқ Республикаси ҳукумати ўзининг аввалги изоҳларини «эсдан чиқариб», эндиликда «совет-хитой алоқалари гўё Совет Иттифоқининг ташаббуси билан камайиб кетди ва гўё шу сабабли Хитой халқ хўжалиги кейинги йилларда оғир аҳволга тушиб қолди, деб даъво қилмоқда.

Ҳозирги вақтда хитой пропагандистлари Совет мамлакати Хитойга умуман ҳеч қандай ёрдам кўрсатмаган эди, одатдаги савдо-сотиқ операцияларигина бор эди, деб исбот қилмоқ учун жон-жаҳдлари билан уринмоқдалар. Хитойда совет ёрдамини халқнинг хотиридан чиқариб юборишга интилиб, ҳатто Совет мамлакатида тайёрланган станоклар ва машиналардаги завод маркаларини олиб ташлашдан ҳам қайтмаётирлар, Совет Иттифоқи Хитойга эскириб қолган машина-ускуналарни юборди, деб туҳмат қилмоқдалар. Совет Иттифоқининг ёрдами билан қурилган Чанчунь автомобиль заводи, Харбин электротехника заводи, Лоян трактор заводи ва шулар каби бошқа кўп корхоналар замонавий индустриянинг энг яхши намуналари эканлигини хитойларнинг ўзларигина эмас, балки чет эл матбуоти ҳам таъкидлаётганига қарамай шундай гаплар айтилмоқда.

Бундай ҳаракатлар элементар одоб қоидаларига тўғри келмайди. Буни Хитой раҳбарларининг виждонига ҳавола қилайлик-ку, лекин уларнинг Совет Иттифоқига қўяётган айблари бир-бирига тамомила зид эканлигига эътиборни жалб этайлик. Бир томондан, улар СССР ўз ёрдамини қисқартди ва Хитойнинг экономикасида жиддий қийинчиликлар рўй беришига сабаб бўлди, деб СССРни айблашга уринадилар; иккинчи томондан, Совет Иттифоқининг ёрдами самарасиз, арзимас бўлди, деган овозаларни тарқатадилар. Аммо бизнинг ёрдамимиз «самарасиз ва арзимас» ёрдам деб фараз қилайлик, у ҳолда ана шу ёрдамнинг тўхтатилиши Хитойнинг экономикасига қандай қилиб зарар етказиши мумкин эди?

Хитой раҳбарлари севган ибора билан айтганда, ҳақиқат қаерда-ю, ноҳақиқат қаерда? Фактлар ҳамма ҳолларда ҳам улар ноҳақ эканлигини кўрсатиб турибди.

Хитой Компартияси раҳбарларининг ошкора душманлик ҳаракатларига қарамай, бизнинг мамлакатимиз илгари ўз зиммасига олган мажбуриятларни виждонан бажариб, ҳозирда ҳам 80 саноат корхонаси қурилишида Хитойга ёрдам беришни давом эттирмоқда, Хитой Халқ Республикасининг инженер-техник ходимлари, олимлари ва студентлари аввалдагидек ҳозирда ҳам СССРда ишлаб чиқариш практикаси ўтмоқдалар ва таълим олмоқдалар. Совет Иттифоқи 1960—1961 йилларда Хитойда рўй берган иқтисодий қийинчиликларни енгиллаштириш учун қардошларча ҳаракат қилди. Хитой Халқ Республикасида озиқ-овқат танқислиги айниқса кескин тус олган даврда КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукумати Хитой Компартияси раҳбарлигига қарзга 1 миллион тонна дон ва 500 минг тонна қанд-шакар етказиб беришни таклиф этди. Совет Иттифоқи ўша даврдаёқ Хитой Халқ Республикасининг савдо-сотиқ ҳисоблари бўйича 288 миллион сўмлик қарзни узиш муддатини 5 йилга узайтирди.

Хитой раҳбарлари даъво қилганидек, Совет Иттифоқи Хитой билан ўзининг иқтисодий алоқаларини тугатишга интилган бўлса, ана шундай тадбирларни кўриш, саноат корхоналари қурилишида ёрдам беришни давом эттириш, ўзаро фойдали савдо-сотиқ ва иқтисодий ҳамкорликни кенгайтириш тўғрисида таклифлар кирита беришнинг ҳожати бормиди? Хитой Компартияси раҳбарлари бу саволга жавоб бермайдилар. Хитой раҳбарлари мамлакатларимиз ўртасидаги ҳамкорликни қисқартиришга ҳаракат қилганликлари учун ҳам бу саволга жавоб беролмайдилар.

Хитой Компартиясининг раҳбарлари «катта сакраш» сиёсати натижасида Хитой Халқ Республикаси экономикасини ривожлантиришдаги ўпирилишларни лоақал бир амаллаб оқлаш учун совет мутахассислари тўғрисидаги масалани тез-тез ўртага қўймоқдалар. Бу масала партиямизнинг расмий ҳужжатларида бир неча бор ёритилган бўлса ҳам бу ҳақда яна бир марта тўхталиб ўтишга тўғри келади.

СССР ҳукумати Хитойга мутахассислар юборган пайтда улар Хитой Халқ Республикасининг халқ хўжалигини ривожлантиришга ёрдам беришлари керак, Хитой Халқ Республикасининг халқ хўжалиги етарли миқдорда тегишли кадрларга эга эмас, деган фикрга асосланди. Бу — асло коммерсия иши бўлмай, балки Хитой халқига қардошларча кўрсатиладиган ёрдамнинг чин ифодаси эди.

Чет эл мутахассисларига бўлган эҳтиёж муваққат характерда эканлигини, қардош социалистик мамлакатларнинг ўз малакали кадрлари тез ўсиб етишаётганлигини эътиборга олиб, Совет ҳукумати 1956 йилда, сўнгра эса 1958 йилда ходимларимизни чақириб олиш масаласини кўтарди. Ўша йилларда совет мутахассислари ҳали ишлаб турган бошқа халқ демократияси мамлакатларига ҳам шу хилдаги таклиф билан мурожаат қилинди. Мутахассисларга эҳтиёж қолмаганлиги сабабли барча мамлакатлар бу таклифларни қабул қилдилар. Хитой Халқ Республикаси бундан мустасно бўлиб, унинг ҳукумати совет мутахассисларини яна муайян бир пайтгача қолдиришни илтимос қилган эди.

Хитой маъмурлари совет мутахассисларининг қолдирилишини талаб қилганлари ҳолда, айни вақтда уларга нисбатан ўз муносабатларини қасддан ёмонлаштирдилар, уларнинг ишлаши учун тоқат қилиб бўлмайдиган шароитни вужудга келтирдилар.

Кейинги йилларда мутахассисларимизнинг Хитой Халқ Республикасида бўлиши «катта сакраш» сиёсати амалга оширилган бир пайтга тўғри келиб қолди. Бу сиёсат натижасида экономикани тараққий эттиришдаги пропорциялар бузилди, ҳар қандай техника нормаларидан воз кечилди. Совет кишилари бундай сиёсатнинг хатарли оқибатларини кўрмай қололмас эдилар. Улар техника талабларини бузиш мумкин эмаслиги тўғрисида хитой ташкилотларини огоҳлантирдилар. Аммо уларнинг маслаҳатлари билан ҳеч ким ҳисоблашмади. Совет мутахассислари томонидан берилган тавсияларни менсимаслик ва хитой ходимларининг техника нормаларини қўпол равишда бузишлари натижасида катта авариялар рўй берди, бу авариялар вақтида одамлар ҳам қурбон бўлди. Масалан, Синаньцзян гидростанцияси қурилишида шундай аҳвол рўй берди. Бу ерда техника шартларига эътиборсиз қаралганлиги орқасида бир неча минг тонна қоя жинслар қулаб тушган ва иш узоқ вақтгача тўхталиб қолган. Синьфинцзян ГЭСида ҳам худди шу сабабларга кўра равоқ узилиб, котлованга сув тошган. Ҳар иккала авария вақтида ўлганлар ва ярадорлар бор. Маълумки, совет инженерлари ва техниклари бунга бефарқ қарай олмас эдилар. Улар норозилик билдирдилар, аммо мутахассисларимизнинг гапларига қулоқ солинмаганлиги учун улар Ватанга қайтариб юборишларини сўраб илтимос қила бошладилар.

Бунинг устига хитой маъмурлари 1960 йил кўклам фаслидан бошлаб совет мутахассисларини «айнитиш»га киришдилар ва уларни КПСС Марказий Комитетига ҳамда СССР ҳукуматига қарши қўймоқчи бўлиб уриндилар. Бу ҳол кишиларимизни ҳақли равишда ғазаблантирди.

(давоми 5-бетда).

КПСС Марказий Комитети Пленумида ўртоқ М. А. СУСЛОВ доклади

(Боши 1, 2, 3 ва 4-бетларда).

ССР Иттифоқи ҳукумати ана шу ярамас фактларга кўп марта хитой маъмурларининг эътиборини жалб этди ва совет мутахассисларининг ишлаши учун нормал шарт-шароит яратиб беришни улардан илтимос қилди. Аммо хитой маъмурлари бунга жавобан тағин ҳам нодўстона ҳаракат қила бошладилар ва ходимларимизни таҳқир этиб, уларни «консерваторлар» деб ҳақорат қила бошладилар, совет тажрибаси ва техникасини ҳар қандай йўллар билан ерга уришга киришдилар. Совет кишиларини таъқиб этиш кучайди, уларнинг шахсий мулкларини тинтиб кўриш ҳоллари кўпайди ва ҳоказо. Бундай шароитда мутахассисларимизни чақириб олишдан бошқа чора қолмаган эди.

Кўпгина янги фактлар маълум бўлиб қолган ҳозирги пайтда хитой раҳбарларига 1959 йилдан кейин, яъни СССР билан ўз муносабатларини кескинлаштира бошлаган бир пайтда уларга мутахассисларнинг ўзларидан кўра булардан КПССга қарши курашда фойдаланиш масаласи даркор бўлиб қолган эди, деб ўйлаш учун ҳамма асослар бор.

Мутахассислар чақириб олинганидан кейин Совет ҳукумати совет-хитой дўстлигини мустаҳкамлаш манфаатларини кўзлаб, бу масалани ҳал этишга ҳаракат қилди. КПСС Марказий Комитетининг топшириғига биноан, ўртоқ А. И. Микоян 1960 йил ноябрь ойида қардош партияларнинг Москва кенгашида қатнашган хитой раҳбарлари билан расмий суҳбат вақтида уларга совет мутахассислари ҳақиқатан ҳам Хитойга керак бўлар экан ва бу мутахассислар учун нормал иш шароити яратиб берилар экан, биз уларни Хитой Халқ Республикасига юборишга тайёрмиз, деди. Ўртоқ Н. С. Хрущчев Чжоу Энь-лай билан ва КПССнинг XXII съездида қатнашган Хитой Компартияси делегациясининг бошқа аъзолари билан суҳбат вақтида худди шу тўғрида гапирди. КПСС ва Хитой Компартияси делегацияларининг икки томонлама учрашуви вақтида (1963 йил июль ойида) ва КПСС Марказий Комитетининг 1963 йил 29 ноябрда хитой раҳбарларига юборган мактубида хитой раҳбарлари мутахассисларимизнинг техника ёрдамига муҳтож бўлар эканлар, Совет ҳукумати уларни Хитой Халқ Республикасига юбориш масаласини қараб чиқишга тайёр эканлиги яна расмий суратда айтилди. Хитой раҳбарлари ана шу таклифларнинг ҳаммасига ҳеч қандай жавоб бермадилар ва айни вақтда совет мутахассислари тўғрисидаги масаладан ўзларининг қинғир мақсадлари учун фойдаланишни давом эттиравердилар. Улар мутахассисларимизнинг чақириб олиниши хўжалик планларининг қайта кўриб чиқилишига ва капитал қурилиш ҳажмларининг қисқартирилишига, шунингдек халқ хўжалигининг турли тармоқларида рўй берган қийинчиликларга сабаб бўлди, деб кўрсатишга ҳам уриндилар.

Аммо, биринчидан, ҳаммага маълумки, Хитой Халқ Республикасидаги иқтисодий қийинчиликлар совет мутахассислари чақириб олинишидан олдин, «катта сакраш» хавфли экспериментлари натижасида рўй берган эди. Иккинчидан эса совет мутахассислари ё бутунлай йўқ, ёки бармоқ билан санарли даражада оз бўлган тармоқларда энг катта қийинчиликлар рўй берди.

Масалан, 1960 йилда кўмир саноатида икки совет мутахассиси, давлат хўжаликлари ва қўриқ ерлар министрлигида уч мутахассис, қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалиги министрликлари системасида биттадан мутахассис ишлаган бўлса, совет мутахассисларининг чақириб олиниши, кўмир, нефть, ўрмон саноати, енгил саноат, қишлоқ хўжалигининг бошқа тармоқларидаги ишга қандай таъсир кўрсатиши мумкин? Ваҳоланки, саноатнинг худди шу тармоқларида ва хусусан қишлоқ хўжалигида энг катта ўпирилишлар юз берди.

Хитой раҳбарларининг ўз партиясини, ўз халқини, жаҳон жамоатчилигини чалғитишни тўхтатиб, хитой халқини оғир аҳволга солиб қўйган чин сабаблар тўғрисида ҳақиқатни айтиб бериш пайти келмадимикин.

Ҳақиқий сабаблар эса ХКП раҳбарларининг иқтисодий сиёсат соҳасида объектив қонуниятларни менсимаганлигидир.

Кейинги вақтларда ХКП раҳбарларининг зўр бериши натижасида СССР билан Хитой ўртасидаги иқтисодий ҳамкорлик ҳам, маданий алоқа, жамоат ташкилотлари йўли билан бўладиган алоқалар ҳам йил сайин қисқариб бораётганлиги ва айни вақтда совет халқи шаънига туҳмат ва ҳақоратнинг кучайиб бораётганлиги каби фактни нима билан изоҳлаш мумкин? Фақат бир нарса билан изоҳлаш мумкин: хитой раҳбарлари ўз халқини Совет Иттифоқидан ажратиб қўйишга интилмоқдалар, ўз халқи Совет Иттифоқининг СССР билан Хитой Халқ Республикаси ўртасидаги муносабатларни ривожлантириш юзасидан беғараз, қардошларча Таклифларни илгари сураётганлиги тўғрисидаги ҳақиқатни билиб олишидан қўрқмоқдалар. Хитой халқи бу ҳақиқатни билиб олганида уларнинг партиямиз обрўсини, совет халқининг обрўсини тўкиш учун фойдаланишга уринаётган қабиҳ туҳматлари тамомила пучга чиқиб қолади. ХКП раҳбарлари мамлакатимиз билан ҳамкорлик Сталиннинг шахсига сиғиниш орқасида вужудга келган, тоқат қилиб бўлмайдиган вазиятни кул қилиб кўкка совурган XX съезд идеяларининг ҳаётбахш шамоли Хитойга ҳам етиб боришидан хавфсирамоқда. **(Қарсаклар).**

Биз Хитой томонининг айби билан совет-хитой чегарасида тартибсизлик-бузилишлар содир бўлаётганлиги тўғрисида ҳам Пленумга айтиб беришни зарур деб ҳисоблаймиз. КПСС ва Совет ҳукуматининг ҳужжатларида бу тўғрида гапирилган эди. 1962—1963 йилларда совет чегарасини бузиш доимий ҳодиса бўлиб қолди ва баъзан сурбетларча иғвогарлик тусини олди.

Совет ҳукумати СССР билан Хитой Халқ Республикаси чегарасининг айрим участкаларида чегара линиясини аниқлаш тўғрисида консультация ўтказиш ташаббускори бўлди. Биз бунда шу нарсага асосланамизки, СССР билан Хитой Халқ Республикаси ўртасида ҳеч қандай территория масалалари йўқ, совет-хитой чегараси тарихан таркиб топган ва бунда зарур бўлган жойларда чегаранинг айрим участкаларини аниқлаш тўғрисидагина гап бориши мумкин.

ХКП раҳбарлари совет-хитой дўстлиги асосларига путур етказиб, ўз мамлакатида ва чет элларда Советларга қарши қабиҳ пропаганда уюштирдилар. Хитой газеталари туҳматдан иборат мақолалар билан тўлиб-тошмоқда. Бу мақолаларда совет воқелиги бузиб кўрсатилмоқда, совет халқи шаънига разил туҳмат тоши ёғдирилмоқда. ХХР ҳукуматининг баёнотларидан бирида Совет Иттифоқининг ташқи сиёсати «тинчлик кучларига қарши курашмоқ учун уруш кучлари билан бирлашиш сиёсати, социализмга қарши курашмоқ учун империализм билан бирлашиш сиёсати» деб характерланади.

Бундай даъволарнинг ҳаммаси бошдан-оёқ туҳматчилар васвасаси бўлиб, шундай эканлиги дўстларимизгагина эмас, балки ҳатто душманларимизга ҳам тамомила аёндир. Совет коммунистлари, барча совет кишилари ана шу қабиҳ ёлғонни қаҳр-ғазаб билан супириб ташлайдилар. Туҳматчилар ўзларининг разил ишларини қила берсинлар. Совет Иттифоқи эса аввалдагидек бундан буён ҳам Ленин йўлидан бораверади.

V.

ХКП раҳбарларининг КПСС Программасига ҳуружлари

Ўртоқлар! Кейинги вақтларда ХКП раҳбарлари ўз мунозараларини Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларнинг ички тараққиёти масалаларига ҳам кўчирдилар. Улар КПСС Программасини ўз ҳуружлари учун асосий нишон қилиб олдилар.

Партиямиз Программаси замонамизнинг энг буюк ҳужжатларидан бири эканлигини, Программа СССРда ва қардош мамлакатларда илмий коммунизм назариясини амалга ошириш асосида янги жамият қуриш практикасини ниҳоятда чуқур ва зўр куч билан акс эттирганлигини ҳамма тан олган. Хитой пропагандаси КПСС Программасига қилган ўз ҳуружларида соғлом фикрга қарши ўлароқ шу қадар бемаъни ва қабиҳ туҳмат гапларга бориб етдики, гўё партиямиз Программаси «ҳали ҳам империализм ва капитализм ҳукмронлиги остида қолиб келаётган халқлар революциясига қарши қаратилган» эмиш, гўё у «социализм йўлига тушиб олган халқларнинг революциясини охирига етказишларига қарши қаратилган» эмиш ва ҳатто «капитализмни сақлаб қолиш ва қайтадан тиклашга қаратилган» эмиш («Жэньминь жибао» газетаси ва «Хунци» журналининг 1963 йил 6 сентябрдаги мақоласи).

Хитой раҳбарлари КПСС Программасига қарши чиқиб ишчилар ҳаракатида ғалаба қозонган пролетар социализми назарияси ва практикасини обрўсизлантиришга интилмоқдалар. Пролетар социализми эса майда буржуа социализмига, анархизмга ва бошқа ғайри илмий оқимларга қарши узоқ давом этган кураш натижасида ғалаба қозонган эди. ХКП раҳбарлари — буни ўзлари тан олиш-олмасликларидан қатъий назар—майда буржуа социализми ҳақидаги тасаввурни қайта тиклаб, янги жамият қуришнинг халқаро тажрибасини шу позицияда туриб танқид қилишга уринмоқдалар.

Хитой арбоблари КПСС халқ фаровонлигини ошириш йўлини тутаётганлиги учун унга ҳужум қилмоқдалар. Совет кишилари турмушининг яхшиланишини улар «буржуалашув» деб атамоқдалар, моддий рағбатлантириш принципи, уларнинг фикрича, гўё, «кишиларнинг шахсий манфаатни кўзлашига, зиқналикка, бойлик орттириш учун интилишга, буржуа индивидуализмининг ўсишига, социалистик экономикага путур етказишга... ва ҳатто бу экономиканинг бузилишига олиб келади.» («Жэньминь жибао», 1963 йил 26 декабрь).

Бундай дод-фарёд солиш билан инсоннинг ҳаётий манфаатларига, социалистик жамият принциплари ва идеалларига, ғоят менсимасдан қараш пардаланмаётирми, ахир?

Маълумки, В. И. Ленин меҳнатга қараб, социалистик тақсимот принципига, ходимларнинг ижтимоий ишлаб чиқаришни ривожлантиришдан моддий манфаатдорлиги принципига ғоят катта аҳамият берган эди. В. И. Ленин таълим бериб айтган эдики, янги жамиятни қуришни бевосита ташаббус асосида эмас, балки улуғ революция вужудга келтирган ташаббус ёрдамида, шахсий манфаатдорлик, шахсий рағбатлантириш, хўжалик ҳисоби асосида олиб бориш керак.

КПСС Программасининг коммунизм сари бораётган социалистик жамият сиёсий ташкилоти масалалари ҳусусидаги хулосаларига Хитой раҳбарлари қаттиқ ҳужум қилмоқдалар. Уларнинг айтишларича, КПСС Программасидаги умумхалқ давлати ва умумхалқ партияси ҳақидаги қоидалар давлат тўғрисидаги марксча-ленинча таълимотни буржуазия назариялари билан алмаштириш эмиш, ишчилар синфини қуролсизлантириш эмиш.

Хитой раҳбарлари социализм мамлакатларидаги реал процессларни таҳлил қилишга ҳатто уриниб ҳам кўрмайдилар, балки марксизм-ленинизм классикларининг асарларидан юлиб олинган ва нотўғри талқин қилинган цитаталардан ўзбошимчалик билан фойдаланмоқдалар. Улар халқаро коммунистик ҳаракатни аллақачонoқ марксизм-ленинизм классиклари ҳал этиб берган масалалар юзасидан соҳта назарий мунозаралар йўлига солиб юборишга интилмоқдалар.

Уларнинг пролетариат диктатураси хусусидаги догматик гаплари ана шундай масалалардан биридир. Хитой раҳбарлари зўр бериб, пролетариат диктатурасини «коммунистик жамиятнинг юксак босқичи бошлангунча» сақлаб қолиш зарур демоқдалар. Бунда улар К. Марксдан қуйидаги цитатани келтирадилар: «Капиталистик жамият билан коммунистик жамият ўртасида биринчисини революцион йўл билан иккинчисига айлантириш даври бор. Бу даврга сиёсий ўтиш даври ҳам мувофиқ келади ва бу даврнинг давлати **пролетариатнинг революцион диктатурасидан** бошқа нарса бўлиши мумкин эмас. (К. Маркс ва Ф. Энгельс, Икки томли танланган асарлар, II том, 25-бет).

КПСС Программасининг «танқидчилари» Маркс фикр юритишининг бутун жараёнидан юлиб олинган худди ана шу цитатадан назарий негиз сифатида фойдаланмоқчи бўладилар.

Бироқ Хитой раҳбарлари Маркс фикрини шу ерда тўхтатиб қўйиб, Маркснинг ана шу асаридаги кейинги икки сатрни ҳеч қаерда келтирмайдилар. Бунда Гота Программаси хусусида бундай дейилади: «Лекин программа пролетариатнинг революцион диктатураси билан ҳам, коммунистик жамиятда бўладиган давлат билан ҳам шуғулланмайди». Хитой назариётчиларининг мантиқига амал қиладиган бўлсак, Марксни ана шундай фикр учун антимарксист деб эълон қилиш керак. Ҳақиқатан ҳам Хитой назариётчилари гўё Маркс ғояларига асосланиб: «пролетариат диктатурасининг барҳам топиши давлатнинг ҳам барҳам топиши демакдир», демоқдалар. Ваҳоланки, Маркс «Коммунистик жамият давлати» ҳақида гапирган, бу эса пролетариат диктатураси эмас, албатта.

Гап шундаки, Маркс капитализмдан коммунизмга ўтиш даври ҳақида гапирганида коммунизмнинг биринчи фазаси— социализмни назарда тутади.

Маркс ва Энгельснинг коммунизмнинг икки фазаси ҳақида такрор-такрор айтган гаплари ҳам, пролетариат диктатураси ўтиш даврининг давлати бўлиб, унинг мақсади, коммунизмнинг биринчи фазаси бўлган социализмни қуришдан иборат, деб айтган гаплари Хитой арбобларига маълум, албатта. В. И. Ленин жамиятни социалистик асосда қайта қуриш учун узоқ давом этадиган қаттиқ курашнинг зарурлигини кўрсатиб, «капитализмдан социализмга ўтиладиган давр бўлган бутун бир пролетариат диктатураси даври тўғрисида ёзган эди. (Асарлар, 29-том, 403-бет).

Пекиндаги назариячилар Ленин таъкидлаган қоидани тилга олмасликка ҳар қандай йўллар билан ҳаракат қиладилар. Ленин эса пролетариат диктатураси «социализмни узил-кесил барпо қилиш ва мустаҳкамлаш» (29-том, 394-бет) учун керак, капиталистик муносабатлар қайта тикланиш хавфининг йўқолиши «пролетариат диктатурасининг барҳам ейишини» билдиради (33-том, 86-бет), деган эди.

Владимир Ильич Ленин масалани шу тахлидда қўйган эди.

Ҳаёт Ленин қоидаларининг тўғрилигини тўла тасдиқламоқда. Хитой раҳбарларини чиндан ҳам ҳақиқат қизиқтирганида эди улар кундалик ҳаётимиз практикасига мурожаат қила олган, совет жамиятининг иқтисодий базиси ва социал структураси нақадар ўзгарганлигини кўра олган бўлур эдилар. Ленин ағдариб ташланган эксплуататор синфларни бостиришни пролетариат диктатурасининг энг муҳим вазифаси, деб ҳисоблаган эди. Маълумки, СССРдаги социалистик жамият аллақачондан бери дўстона синфлар — ишчилар ва деҳқонлар синфидан ҳамда халқ интеллигенцияси социал группасидан иборат бўлиб қолди. Туб манфаатларининг умумийлиги, марксча-ленинча идеология ва коммунизм қуришдан иборат мақсад бирлиги уларни жипслаштирди.

Хўш, Хитой назариячилари диктатурани кимга қарши ишлатишни таклиф қилмоқдалар? Улар гапни қаёққа бурмоқдалар, уларнинг КПСС мамлакат ичида «синфий кураш сиёсати»ни ўтказсин деган талабини қандай тушуниш керак?

Сталиннинг, социализм қурилишида муваффақиятлар кўпая борган сари синфий кураш кескинлашуви муқаррар деган назарияси нималарга олиб келганлигини биз биламиз. Маълумки, бу назария социалистик қонунчиликни жуда қўпол бузишларни оқлашга хизмат қилди. КПСС бунга батамом чек қўйди ва шунга ўхшаш бирор ҳодисанинг яна такрорланишига ҳеч қачон йўл қўймайди. КПСС ишчилар синфи билан деҳқонлар иттифоқини мустаҳкамлаш, барча меҳнаткашларни коммунизм қурувчиларнинг ягона коллективига бирлаштириш сиёсатини ўтказиб келди ва бундан буён ҳам ўтказа беради. **(Қарсаклар).**

Умумхалқ давлати ва умумхалқ партияси деган ғоялар — кабинетда ўтириб ҳаёл суриш самараси эмас, бу ғояларни ҳаётнинг ўзи келтириб чиқарди ва улар СССРда социалистик ижтимоий муносабатлар нақадар юксак етук даражага кўтарилганлигини акс эттиради. Эксплуататор синфлар СССРда аллақачоноқ тугатилганлиги сабабли Совет давлати ағдариб ташланган эксплуататорларни бостириш органи характерини йўқотиб, эндиликда бутун халқ манфаатлари ва иродасини ифодаламоқда, ишчилар синфи партияси эса бутун халқнинг партияси бўлиб қолди.

Социализм тўла ва узил-кесил ғалаба қозонганидан кейин ишчилар синфи ўз раҳбарлик ролини эндиликда пролетариат диктатураси орқали амалга ошираётгани йўқ. Ишчилар синфи коммунизм қурилиши авж олдирилган шароитда ҳам жамиятнинг энг илғор синфи бўлиб қолмоқда. Ишчилар синфининг илғорлик роли унинг иқтисодий аҳволи билан, у социалистик мулкнинг энг юксак формасига бевосита боғланганлиги билан, у ўн йилларча давом этган синфий курашда энг кўп чиниққанлиги ва революцион тажрибага эга бўлганлиги билан белгиланади.

КПСС Программасининг ана шу ҳамма қоидалари фақат назарий аҳамиятгагина эга бўлиб қолмай, уларда партиямизнинг амалий йўли, унинг жамият ишларини бошқаришга бутун халқни жалб қилишга, коммунизм қурилишида халқ активлигини оширишга, социалистик демократияни кенгайтиришга қаратилган сиёсати ўз ифодасини топади. Ваҳоланки, Хитой раҳбарлари В. И. Лениннинг «демократия бўлмаса, социализм бўлиши мумкин эмас...» (Асарлар, 23-том 77-бет) деган васиятини назар-писанд қилмаётирлар. Шу нарса характерлики, ХКП Марказий Комитетининг 1963 йил 14 июнь хатида ва Хитой раҳбарларининг бошқа нутқларида социалистик демократия, коммунизмга яқинлашган сари уни ривожлантириш зарурлиги ҳатто тилга ҳам олинмайди.

ХКП раҳбарларининг капитализмдан коммунизмга борадиган бутун йўл мобайнида зўравонлик методларини, бостириш методларини идеаллаштириб кўрсатишининг масалани марксча-ленинча тахлидда қўйиш билан нима алоқаси бор?

В. И. Ленин помешчиклар ва капиталистларга қарши революцион зўрлик ишлатилмаганида пролетариат ғалаба қозонаолмаган бўлур эди, деб кўрсатиш билан бирга шуни ҳам ёзган эдики, «революцион зўрлик революция тараққиётининг маълум моментларидагина, муайян ва алоҳида шароит бўлгандагина революциянинг зарурий ва қонуний чораси бўлган эди, ҳолбуки, бу революциянинг бундан кўра ҳийли жиддий доимий хусусияти ва унинг ғалабасини таъминлаган шарт-шароит пролетариат оммасини ташкил қилиш, меҳнаткашларни ташкил қилиш бўлди ва шундай бўлиб қолади» (Асарлар, 29-том, 79—80-бетлар).

Хитой назариячилари бундай демоқдалар: «Марксизм-ленинизмдан ибтидоий билимга эга бўлган ҳамма кишиларга маълумки, «умумхалқ давлати» деб аталадиган нарса бирор янгилик эмас, Буржуазия вакиллари буржуа давлатини доимо «умумхалқ давлати» ёки «халқ ҳокимияти давлати» деб атайдилар».

Нимасини айтасиз, чакана далил эмас! Бундай мантиққа амал қилинадиган бўлса, коммунистлар озодлик, тенглик, биродарлик, демократия сингари шиорларни амалга оширишдан ҳам воз кечишларига тўғри келур эди, чунки бу шиорлар буржуа революциясида майдонга ташланган, сўнгра эса ҳокимият тепасига келган буржуазия томонидан бузилган ва сохталаштирилган эди. Биз эса, аксинча, бу шиорларнинг асл мазмунини қайтариш, уларни амалга ошириш керак, деб ўйлаймиз, бу ишни эса социализм ва коммунизм йўлларидагина қилиш мумкин.

Умумхалқ давлати тушунчаси масаласи ҳам шундай.

Лассалнинг бундай давлат ҳақидаги гапларини ёки ҳозир империализм идеологларининг шу ҳақда айтаётган гапларини марксчилар ҳақли равишда уларнинг назарияси — халқни алдаш, деб айтмоқдалар. Чунки бу ҳолда синфий жамият шароитидаги умумхалқ давлати назарда тутилмоқда, лекин душман синфларга ажраган жамиятда бундай давлат бўлиши мумкин эмас. Мамлакат ичида ўзининг социализм қуришдан иборат тарихий миссиясини бажариб бўлган пролетариат диктатурасидан ўсиб чиқадиган давлатга келганда, бу—бошқа гапдир. Бундай давлат бутун халқ манфаатлари ва иродасини ифодаловчи органдан бошқа бирор нарса бўлиши мумкин эмас.

Ишчилар синфининг раҳбарлик роли сақланиб қоладиган совет умумхалқ давлати пролетариат диктатураси давлат бошлаган ишни давом эттирмоқда. Бу давлат халқаро ишчилар синфи олдидаги, жаҳондаги барча халқлар олдидаги интернационал бурчини ўрнига қўйиб бажармоқда. Умумхалқ давлати империализмга қарши изчиллик билан кураш олиб бормоқда, мамлакат мудофаасини пухта таъминламоқда ва бутун социалистик лагерни ҳимоя қилиш ишига ўз ҳиссасини қўшмоқда, социалистик мамлакатлар билан қардошларча ҳамкорликни ривожлантирмоқда.

Хитой раҳбарлари мунозарада фойдаланаётган методлар учун шу нарса ҳам характерлики, КПСС Программасидаги пролетариат диктатураси муайян тарихий шароитларда умумхалқ давлатига ўсиб ўтади, деган хулоса сохталаштирилиб, буни социализм қурилиши даврида пролетариат диктатурасидан воз кечиш, деб талқин қилинмоқда. Хитой назариячилари, КПСС гўё «марксизм-ленинизмнинг мағзи бўлган пролетариат диктатураси тўғрисидаги таълимотни батамом улоқтириб ташлади» деб айтишгача бориб етдилар.

Нақадар жирканч ва ҳаёсизлик билан айтилган ёлғон гап! КПСС Программасида аниқ қилиб бундай деб ёзиб қўйилган: «СССРнинг тажрибаси халқларнинг фақат **социалистик революция ва пролетариат диктатурасини** амалга ошириш натижасидагина социализмга чиқаолишини исбот қилди».

Хитой раҳбарлари масаланинг моҳиятини тушуниб олиш учун жон куйдирмасдан, КПСС Программасидаги мамлакатимизда ишчилар синфининг Коммунистик партияси умумхалқ партиясига айланганлиги ҳақидаги хулосани ҳам ёмонотлиқ қилишга уринадилар. Бу хулосага «пролетариатни ташкилий ва маънавий жиҳатдан қуролсизлантириш» деб ва ҳатто «капитализмни қайтадан тиклашга хизмат» қилиш деб баҳо берадилар.

Эҳтимол, хитой арбоблари коммунизм қурилишига бошчилик қилаётган партияга тўнкаган жирканч айбларини бирор тарзда асослашга уриниб кўргандирлар, деб ўйларсиз? Сира ҳам бундай қилганлари йўқ! Хитой назариячилари ҳеч қандай мантиқ ва далилсиз бу масалани давлат ҳақидаги масалага жўнгина ёпиштириб қўяқолдилар. Коммунизм тўла ғалаба қозонгунча давлат умумхалқ давлати бўла олмас экан. демак, партия ҳам умумхалқ партияси бўла олмайди. Келтирилган далил шу, холос!

Ишчилар синфи партияси бўлмаса, синф диктатурасини амалга ошириш мумкин эмас. Бу партия шаклан ҳам, моҳият жиҳатидан ҳам социализм тўла ғалаба қозонгунча ўз синфий пролетар характерини йўқотмайди. Бу — шубҳасиз ҳақиқатдир.

Лекин шу нарса ҳам шубҳасиздирки, партия сиёсий ташкилот сифатида жамият синфий структурасида рўй бераётган ўзгаришларни ўзида акс эттиради. КПСС ўз Программасида таъкидладики, ишчилар синфи коммунизм тўла ғалаба қозонгунча совет жамиятининг раҳбар кучи бўлиб қолаберади. Коммунизм қурилиши авж олдирилган даврда ҳам партия коммунистик идеалларнинг, ишчилар синфи мақсадларининг, ишчилар синфи туб манфаатларининг ифодачиси бўлиб қолаберади. Шу билан бирга, у умумхалқ партияси бўлиб бормоқда. Бу нарса кимнингдир субъектив истакларига биноан рўй бераётгани йўқ, балки ишчилар синфининг мақсадлари ва идеаллари социализм қуриб олган барча синфлар ва халқ қатламларининг мақсадлари ва идеаллари бўлиб қолди.

Хитой назариячилари КПСС Программасидаги пролетариат диктатурасининг тарихий тақдирлари ҳақидаги, Совет Иттифоқидаги ишчилар синфи давлати ва партиясининг характери ҳақидаги хулосаларга ҳужум қилиб, ижтимоий ҳаётнинг янги воқеаларини назар-писанд қилмаётирлар. Улар КПСС Программасидаги янги хулосалар ва қоидалар ўзбошимчалик билан қилинмаганини балки ҳаётга сингиб кетган воқеаларни акс эттираётганлигини атайлаб кўришни истамаётирлар. Улар КПСС XX ва XXII съездларининг йўлига ҳужум қилиб, партиямизнинг, халқимизнинг коммунизм қуриш ҳуқуқининг ўзини ҳам шубҳа остига олиш даражасига бориб етдилар.

Социализм қурган жамиятнинг коммунизм қурилишини авж олдириш даврига ўтиши — тарихан қонуний объектив зарурий процессдир. Совет халқи учун бу — ҳаётнинг ўзи келтириб чиқарган етилган вазифадир. Ана шу вазифани амалий ҳал қилмоқ учун бизда социалистик тузум ғалабаси натижасида яратилган ҳамма зарур иқтисодий, сиёсий ва бошқа шарт-шароитлар бор. Бу процессга тўсқинлик қилиш —социал тараққиётни тўхтатиб қўйишга интилиш бўлади, Ҳаёт шундай бир ҳақиқатни бир неча марта тасдиқладики, жамият тараққиётининг тарихан муқаррар босқичларидан сакраб ўтиш йўлидаги уринишлар ҳам, ижтимоий тараққиётни тўхтатиб қўйиш, унга халақит бериш йўлидаги уринишлар ҳам баббаравар беҳуда ва зарарли уринишлардир.

Пекинда фракцион кураш билан шу қадар кўр бўлиб қолганга ўхшайдиларки, улар қизишиб кетиб, ўзларига ўзлари қарши гап айтаётганликларини сезмай қолдилар, Ахир, бундан бир неча йил илгари ХКП Марказий Комитети «катта сакраш» ва «халқ коммунаси» сиёсий йўлини эълон қилганида, бундай деган эди: «Мамлакатимизда коммунизм қуриш эндиликда қандайдир узоқдаги нарса бўлмай қолганга ўхшайди» (ХКП Марказий Комитетининг 1958 йил 29 август қарори). Бинобарин, ўша пайтда хитой раҳбарлари Хитойда эндигина социализм қурилиши авж олдирилаётганига қарамасдан, ўз мамлакатларида коммунизм қурилишига ўтишни мутлақо мумкин, деб ҳисоблаган эдилар. Энди эса, социализм тўла ва узил-кесил ғалаба қозонган СССРда коммунизм қурилишини шубҳа остига олмоқдалар.

Социализм қурган мамлакатларда коммунизм қурилиши барча социалистик мамлакатлар халқларининг, замонамиздаги барча революцион кучларнинг манфаатларига мос бўлиб тушишини кўрмаслик мумкинми, ахир? Бу ҳол социализм намунасининг жозиба кучини ғоят ошириб юбориши, социалистик лагернинг иқтисодий ва мудофаа қудратини ошириши, амалда социализм қуриш учун, миллий мустақиллик ва тинчлик учун, империализмга қарши курашаётган барча халқларга реал, иқтисодий, техника, маданий ва бошқа ёрдам ҳамда мадад кўрсатишни кенгайтириш учун тобора қулайроқ имкониятлар яратиши равшан эмасми, ахир.

Коммунизм сари биринчи бўлиб бораётган мамлакат бутун жаҳон социалистик системасининг коммунизм сари ҳаракатини енгиллаштириши ва тезлаштиришини, чунки бу мамлакат халқлари бутун инсоният учун янги бўлган йўл очаётганлигини, бу йўлларнинг тўғрилигини ўз тажрибасида синаб кўраётганлигини, қийинчиликларни аниқлаб, уларни бартараф этиш воситаларини қидириб топаётганлигини, коммунистик қурилишнинг энг яхши формалари ва методларини танлаб олаётганлигини қандай қилиб рад этиш мумкин. Биз худди ана шундай йўлни тўғри деб ҳисоблаймиз, чунки фақат шу йўлдан бориб, социалистик ҳамдўстлик бирлиги ва қудратини мустаҳкамлаб, коммунистик идеалларни амалга ошира бориб, социализм мамлакатларининг халқлари меҳнаткашларнинг империализмга қарши курашига энг таъсирчан мадад кўрсатадилар.

Партиямиз коммунизм қуришнинг илмий жиҳатдан асосланган планини ишлаб чиққанлиги, коммунизм моддий-техника базасини яратиш вазифасини бутун совет халқининг ижодий фаолияти марказига қўйганлиги, мамлакатдаги барча меҳнаткашлар моддий ва маданий турмуш даражасини ошириш тўғрисида доимо ғамхўрлик қилаётганлиги учун партиямизга хитой раҳбарлари ҳужум қилмоқдалар. Бу ҳақиқатан ҳам жирканч ва кишини ҳайрон қолдирадиган ишдир. Кўриниб турибдики, хитой раҳбарларининг социализм ва коммунизм ҳақидаги бундай тасаввури, янги жамият қуришдаги бундай практикаси илмий коммунизм ҳақидаги марксча-ленинча назарияга сира яқинлашмайди. Марксда ҳам, Ленинда ҳам биз бирор жойда социализм қурилишининг туб вазифаларини «сакрашлар» ва чавондозлар атакаси методи билан, меҳнаткашлар моддий фаровонлигини ошириш вазифаларини назарга олмаган ҳолда, олға ҳаракатнинг ижтимоий-иқтисодий ва маънавий шарт-шароитларининг етилиш даражасини ҳисобга олмаган ҳолда ҳал этиш мумкинлиги ҳақида ҳатто бирор ишорани ҳам тополмаймиз.

Хитой раҳбарлари бизга ўз практикаларини «умумий ҳақиқат» сифатида қабул қилдиришга интилсалар, агар улар зўрлик идеаллаштириладиган, демократия чекланадиган, шахсга сиғиниш авж оладиган, меҳнаткашларга ғамхўрлик қилинмайдиган жамиятни бизга «намуна» сифатида таклиф қилишни истасалар биз тўғридан-тўғри айтамизки: бундай «умумий ҳақиқат» ва бундай «намуна» совет халқига тўғри келмайди ва биз ишонамизки, бошқа халқларга ҳам тўғри келмайди.

Барча халқларга тинчлик, меҳнат, озодлик, тенглик, биродарлик ва бахт-саодат бағишлайдиган социализм, коммунизм — коммунистик ҳаракатнинг мақсади бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади. Биз илмий коммунизм назарияси ва практикасига амал қилмоқдамиз, биз Маркс, Энгельс, Ленин кўрсатган йўлдан бормоқдамиз ва бораверамиз **(Қарсаклар).**

Хитой раҳбарлари совет-хитой дўстлигини бузишдек хавфли йўлга тушиб олдилар, шу сабабли биз, ўз-ўзидан маълумки, уларнинг нотўғри ҳатти-ҳаракатларини қаттиқ қоралаймиз. Ҳозир хитой раҳбарлари эгаллаган позиция бутун социалистик лагерга ва коммунистик ҳаракатга ёмон таъсир кўрсатмоқда. Бу позиция Хитойнинг ўзига ҳам жуда катта зарар етказмоқда.

КПСС ва Совет Иттифоқига келганда, биз марксизм-ленинизм принципларига содиқ бўлиб қолиб, ўз интернационал бурчимизни оғишмай бажарамиз, биз совет-хитой муносабатларини нормаллаштиришга, халқларимиз дўстлигини мустаҳкамлашга қаратилган ҳамма зарур чораларни кўриб келдик ва кўраверамиз.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси бундан буён ҳам вазиятни нормаллаштиришга, КПСС билан Хитой Коммунистик партияси дўстлигини мустаҳкамлашга ҳаракат қилаверади. Партиямиз астойдил ишонадики, бу дўстлик яшайди, ўсади ва мустаҳкамланади. **(Қарсаклар).**

VI.

Жаҳон коммунистик ҳаракатида Хитой раҳбарларининг бузғунчилик фаолияти

Кейинги вақтларда хитой раҳбарларининг бутун жаҳон коммунистик ҳаракатини ва марксчи-ленинчи партиялар сафларини ажратиб юборишга қаратилган қўпорувчилик ҳаракатлари жуда авж олиб кетди. Бундай бузғунчилик ишлари ошкора тус олиб, кенг фронт бўйлаб олиб борилмоқда ва ўз усуллари жиҳатидан ҳаддан ошиб кетмоқда. ХКП раҳбарлари томонидан жаҳон коммунистик ҳаракати сафларида бошланган мунозарани улар қардош партияларга қарши бевосита сиёсий кураш қуролига айлантириб юбордилар.

Хитой раҳбарлари жаҳон коммунистик ҳаракатининг ленинча бирлигига қарши қаратилган ўз қўпорувчилик фаолиятларини, афтидан, охирига етказишга қарор қилганга ўхшайдилар. Кейинги кунларда улар ажралиш «муқаррар» бўлиб қолди, деб очиқдан-очиқ эълон қилдилар. Бошқача сўзлар билан айтганда улар бир неча йил мобайнида халқаро коммунистик ҳаракатга нисбатан ўйлаб юрган ҳақиқий мақсадларини энди тўла очиб бердилар.

Хитой раҳбарлари ўз фракцион курашларида шунгача бориб етдиларки, баъзи бир марксчи-ленинчи партиялар билан алоқаларини узмоқдалар, ўзбошимчалик билан уларни «мавжуд эмас» деб эълон қилмоқдалар, ўзлари тузган бузғунчи гуруҳларни «партия» деб эълон қилмоқдалар. Улар марксча-ленинча партияларга қарши кураш олиб бориш мақсадида бир қанча мамлакатларда ўзлари томонидан тузилган фракцион бузғунчи группаларни қўллаб-қувватлаётганлари тўғрисида очиқдан-очиқ айтмоқдалар. Шундай қилиб ХКП раҳбарлари шу группаларнинг ҳаммасининг қабиҳ фаолияти ва уларнинг қардош партияларга қарши кураши учун масъулиятни очиқдан-очиқ ўз зиммаларига олдилар.

ХКП раҳбарлари ўз ҳомийликлари остида алоҳида халқаро блокка ўхшаган нарсани тузиш, уни жаҳон коммунистик ҳаракатига қарши курашни кучайтириш қуроли сифатида, жаҳон коммунистик ҳаракатига қарама-қарши қўйиш учун очиқдан-очиқ иш олиб бормоқдалар.

Хитой вакиллари халқаро демократик уюшмаларда бузғунчилик фаолиятларини жуда авж олдириб юбордилар, сепарат ташкилотлар тузиш, дунёдаги турли мамлакатлар ва районларнинг прогрессив, демократик кучлари ўртасидаги алоқаларни барбод қилиш йўлига очиқдан-очиқ ўтиб олдилар.

Шундай қилиб, гарчи хитой раҳбарлари вақти-вақти билан жипслик ва бирлик тўғрисидаги қуруқ иборалар билан ўз сирларини яшириб келаётган бўлсаларда, аслида уларнинг бутун амалий ҳаракатлари халқаро коммунистик ҳаракатни заифлаштиришга, уни ажратиб юборишга қаратилгандир. Хитой раҳбарларининг сиёсати ва қилаётган ишлари ҳозирги вақтда жаҳон коммунистик ҳаракати бирлиги учун асосий хавф бўлиб қолди.

Шу йил 4 февралда ХКП Марказий Комитетининг органларида — «Жэньминь жибао» газетаси ва «Хунци» журналида босилиб чиққан ва КПССга, бутун жаҳон коммунистик ҳаракатига қарши қаратилган фракцион мақолани ҳам ана шу нуқтаи назардан баҳоламоқ керак, бу мақола ишчилар синфининг революцион ҳаракатини ажратиб юборишнинг ўзига хос платформасидир.

Бу мақолада хитой раҳбарлари, коммунистик ҳаракатнинг ривожланиши «жипслашиш —кураш ёки ҳатто ажралиш —янги асосда янгидан жипслашиш» деган формула бўйича ривожланиб боради деб даъво қилмоқдалар. Бунда улар диалектика қонунларини пеш қилмоқдалар. Бироқ ҳар бир марксчи-ленинчига равшанки, «диалектика» деб аталган бу нарса ўз ажратувчилик сиёсатини сохта назарий муҳокамалар билан яширишга янгича уринишдан бошқа нарса эмас.

Ҳозирги вақтда ким ажралишнинг «муқаррарлиги» тўғрисида гапира олади? Фақат марксизм-ленинизм билан, пролетар интернационализми принциплари билан алоқасини узган кишиларгина гапира олади. Аксинча, халқаро ишчилар синфининг буюк иши манфаатларини қадрлайдиган ҳамма кишилар ҳозирги замон коммунистик ҳаракатини ажратиб юбориш учун ҳеч қандай объектив сабаб йўқ деб биладилар. Коммунистик ҳаракат узоқ кураш тажрибасида синалган ўз сиёсий йўлига эга, бу йўл ишчилар синфига ва социализм ишига жуда катта ғалаба келтирди ва у халқлар оммаси орасида катта обрў қозонди.

Ҳозирги шароитда жаҳон коммунистик ҳаракатининг ажралиб кетиши нимага олиб борган бўлур эди? Равшанки, бу ажралиш жаҳон антиимпериалистик фронтининг асосий кучлари —социалистик лагерь, халқаро ишчилар ҳаракати, миллий озодлик ҳаракати, халқлар оммаси олиб бораётган умумдемократик ҳаракатлар бирлигининг барбод бўлишига олиб келган бўлур эди. Бу эса фақат империализмнинг агрессив кучларига қўл келган, уларнинг жаҳон озодлик ҳаракати позициясига ҳужумини осонлаштирган бўлур эди. Кимки ажралиш йўлини тутса ҳеч нима билан таққослаб бўлмайдиган даражада тарихий масъулиятни ўз зиммасига олиши турган гап.

Халқаро коммунистик ҳаракат юзага келгандан бери бутун дунё реакционерлари бу ҳаракат сафларини ажратиб юбориш учун қутуриб ҳаракат қилмоқдалар. Энди эса хитой раҳбарлари империалистик реакция муваффақ бўла олмаган ишни амалга оширмоқчи бўлмоқдалар.

Хитой раҳбарларининг ҳозирги бузғунчилик ҳатти-ҳаракатларидан ХКП вакилларининг 1960 йилги Кенгашда халқаро коммунистик ҳаракат сафларида фракцион фаолиятга йўл қўймаслик тўғрисидаги моддани Баёнотга киритмаслик учун жон-жаҳдлари билан ҳаракат қилганликларининг сабаби равшан бўлиб қолди. Ўша маҳалда қардош партиялар хитой делегациясининг бу найрангларини якдиллик билан рад этган эдилар. 1960 йилги кенгаш ўз Баёнотида, коммунистларнинг ўз мақсадлари йўлидаги курашларида ғалаба қилишнинг зарур шартларидан бири халқаро коммунистик ҳаракат бирлигини барбод қилиши мумкин бўлган бирон-бир уринишга йўл қўймасликдир, деб ёзди.

(Давоми олтинчи бетда).

КПСС Марказий Комитети Пленумида ўртоқ М. А. СУСЛОВ доклади

(Боши 1, 2, 3, 4 ва 5-бетларда).

Кенгашдан кейин кўп ўтмай хитой раҳбарлари барча қардош партиялар билан бирликда ўз зиммаларига олган мажбуриятни буздилар. Улар, жумладан, «Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз, умумий душманимизга қарши курашингиз» деган мақолада (1962 йил декабрь) умумий қарорни бажаришдан бош тортганликларини «назарий» жиҳатдан асослашга ҳам уриниб кўрдилар. ХКП раҳбарлари «кўпчилик ва озчилик» деган қандайдир концепцияни илгари сурдиларки, бунга мувофиқ озчилик биргаликда қабул қилинган қарорларга риоя қилмасликка, қабул қилинган умумий йўлга қарши кураш олиб боришга ҳақли эмиш. Бу эса ленинизмнинг асосий ташкилий принципини ревизия қилишдан бошқа нарсани билдирмайди, чунки В. И. Ленин «озчиликнинг кўпчиликка бўйсунушигина ишчилар ҳаракатининг принципи бўлиши мумкин» деб таълим беради **(Асарлар,** 20 том, 408-бет).

Пекинлик раҳбарлар қарши чиқаётган кўпчилик, — ўз мамлакатининг ишчилар синфининг ҳокимиятни қўлга киритишига олиб келган, социализмнинг оламшумул тарихий ғалабаларини таъминлаётган коммунистик партияларни ўз ичига олган кўпчиликдир. Бу—беистесно барча қитъалардаги революцион курашнинг олдинги қаторларида бораётган коммунистик партияларни ўз ичига олган кўпчиликдир.

Хитой раҳбарлари ўзларининг фракцион довдирашларида шунгача бориб етдиларки, марксчи-ленинчи партияларни нақд «соҳта» кўпчилик деб атай бошладилар.

Бу асло янги усул эмас. Бу усулни нифоқчилар илгари Ленинга қарши ишлатиб, вақти келиб кўпчилик биз томонга ўтади ва шунда биз кўпчиликнинг иродасини тан оламиз, деб мақтанчоқлик қилган эдилар. Ленин ана шундай кишилар тўғрисида мана бундай ёзган эди: улар «онгли ишчилар кўпчилигининг ҳозирги вақтдаги иродасини эмас, балки келажакдаги, чунончи, ишчилар уларни фикрига, ликвидаторларнинг, Плехановнинг, Троцкийнинг фикрига қўшиладиган келажакдаги ва фақат ана шундай келажакдаги иродасини эътироф қиладилар!!» **(Асарлар,** 20 том, 512-бет).

Демак ҳамма вақт нифоқчилар кўпчиликнинг иродасига қарши чиққанларида фақат бир хил ҳийла-найрангларини ишга соладилар.

Кейинги вақтларда ХКП раҳбарлари озчиликнинг кўпчиликка бўйсуниши принципига қарши курашларида халқаро коммунистик ҳаракати дуч келган барча оппортунистлар ва нифоқчилар орасидан биринчи бўлиб, айни бир мамлакатда бир неча коммунистик партиялар бўлиши «қонунийдир», деган тезисни кўтариб чиқдилар. Шу билан бирга уларнинг муҳокамаларидан, бундай партиялар ишчилар синфининг душманларига қарши курашишга қараганда ўзаро кўпроқ кураш олиб бормоқлари лозим, деган хулоса келиб чиқади. Бу ерда мутлақо нотўғри бўлган бу концепцияни батафсил рад этиб ўтиришнинг ҳожати йўқ, чунки ҳар бир онгли ишчига равшанки, пролетариатнинг синфий манфаатлари ва иродасининг, бирлиги, унинг идеологияси, унинг синфий уюшқоқлиги ягона ва монолит марксчи-ленинчи партияда гавдаланади. Лекин, ҳозирги замон нифоқчилари ишчилар ҳаракати сафларига парокандалик солиш, коммунистик сафларнинг бирлигини барбод этиш учун қандай найрангларни ишга солаётганликларини яна бир марта кўрсатиб ўтмоқ керак. Нифоқчилар шу мақсадларда ҳатто В. И. Лениннинг фикрларини бузиб кўрсатишдан ҳам қайтмаётирлар. Характерли бир мисол келтирамиз.

В. И. Ленин «Бирлик деб шовқин-сурон кўтариб, бирликни бузиш тўғрисида» деган машҳур асарида Троцкийнинг нифоқчилигини лаънатлайди, унинг большевистик партияга қилган туҳматини, унинг озчиликнинг кўпчилик ишчилар иродасига бўйсинмаслигини тарғиб қилиб ишчилар ҳаракатини издан чиқаришга урунишларини фош этади. В. И. Ленин бундай деб ёзган эди: «Онгли ишчиларнинг **кўпчилиги** аниқ ва муайян қарорлар теварагида бирлашган жойда фикрда ҳам ва амалий ишда ҳам **бирлик** бор, унда партиявийлик ва партия бор... энди Троцкий правдачи марксистлар тан олган «бир бутун» ташкилотнинг **қарорини бажармасликка** ишчиларни кўндиришга уриниб, ҳаракатни бузишга ва ажратиб юборишга **ҳаракат қилмоқчи бўлади».** Ленин Троцкийнинг ҳатти-ҳаракатини «кўпчилик ишчиларнинг иродасини жуда беҳаёларча поймол қилишдан иборат бўлган ажратувчиликнинг худди ўзгинасидир» деб атаган эди. (20-том, 357, 358, 359-бетлар).

1964 йил 4 февралда «Жэнь-минь жибао» газетаси ва «Хунци» журнали босиб чиққан мақоланинг авторлари В. И. Лениннинг мақоласидан шундай цитата келтирадиларки, бу билан Лениннинг позициясини бузадилар, ҳолбуки Ленин умумий пролетар интизоми зарурлигини ҳамма вақт уқтириб келган ва озчиликнинг кўпчилик ишчилар иродасига бўйсунишини талаб қилиб келган эди. Хитойлик нифоқчилар коммунистик партиялар сафларини бузишга уриниб тўғридан-тўғри соҳтакорлик йўлини тутдилар.

Сўнгра, Хитой раҳбарлари коммунистик ҳаракат сафларида муайян халқаро интизом зарурлиги каби очиқравшан масалани ҳам чалкаштирмоқдалар. Улар, модомики ҳозир Коминтерн типидаги марказлашган ташкилот йўқ экан, бундай интизом тўғрисида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас, деб даъво қилмоқдалар.

Бироқ ХКП раҳбарлари ана шундай муҳокамалар юритиб, ўзлари ҳам пайқамаган ҳолда сирларини бой бериб қўймоқдалар. Улар ҳозирги шароитда коммунистларнинг халқаро интизоми кимнингдир томонидан юқоридан бериладиган қандайдир буйруқларни бажариш эмас, балки коммунистик партияларнинг барча халқаро коммунистик ҳаракат олдида ва бир бирининг олдида олган мажбуриятини ихтиёрий равишда, ўз интернационал бурчини юксак тушунган ҳолда бажаришдан, шунингдек бу бурчларни практикада изчиллик билан бажаришдан иборат эканлигини тушунмайдилар. Қардош партиялар 1960 йилги Баёнотларида қуйидаги принципларга қатъий риоя қилиш мажбуриятини ўз зиммаларига олганларида худди ана шунга асосланган эдилар. Бу принциплар партиялар бирлигини кўз қорачуғидай сақлаш, империализмга қарши тинчлик, демократия ва социализм учун курашнинг умумий вазифаларига оид бўлган ва биргаликда ишлаб чиқилган баҳо ва хулосаларга бирдамлик билан риоя қилиш; халқаро коммунистик ҳаракатнинг бирлигини барбод қилиши мумкин бўлган ҳар қандай ҳаракатларга йўл қўймаслик; бир-бирига ўзаро ёрдам кўрсатиш, барча марксчи-ленинчи партияларнинг мустақиллиги ва тенг ҳуқуқлилигини ҳурмат қилишдан иборатдир.

Халқаро коммунистик ҳаракатнинг коллектив ифодаланган иродасига изчиллик билан риоя қилиш —бу ҳар бир партиянинг марксистик етуклигини, унинг интернационализмини кўрсатувчи мезондир, чунки марксизм-ленинизм ва интернационализм бир-биридан ажралмасдир.

Хитой раҳбарларининг шу масала хусусидаги муҳокамаларида, афтидан, уларнинг интизомга умумий қарашлари таъсир қилмоқда, чунки улар интизомни ўз бурчини маслакдош коммунистлар буюк иттифоқининг барча отрядлари томонидан онгли равишда бажарилиши деб эмас, балки мажбурий бўйсуниш ва буйруқ бериш деб тушунадилар. Афтидан, бу ерда Хитой Компартияси раҳбарларининг методлари учун характерли бўлган практиканинг таъсири ўзини кўрсатаётган бўлса керак.

Лекин бу марксизм-ленинизмнинг бутун руҳига ётдир! В. И. Ленин рус большевиклари тўғрисида гапириб, бундай деб ёзган эди: «Биз, революцион пролетариатнинг халқаро интизомига бўйсуниб, турли мамлакатлардаги ишчиларнинг тажрибасини назарда тутиб, уларнинг билимлари, хохишлари билан хисоблашиб ва шу йўл билан бутун дунёда ишчиларнинг коммунизм учун олиб бораётган синфий курашининг бирлигини (Реннерлар, Фрицлар, Адлерлар ва Отто Бауэрлар сингари, сўзда эмас, балки) амалда юзага чиқариб, ишчиларнинг ўз озодлиги учун кураши борасидаги улуғ масалаларни ҳал қилишимиз билан фахрланамиз» (Асарлар, 31-том, 275-276-бетлар).

Ҳозирги вақтда хитой раҳбарлари эса коммунистларнинг халқаро интизомини менсимасликдан, қардош партиялар билан мунозара қилишда ҳам, муомала қилишда ҳам ўзбошимчалик қилишдан айниқса фахрланадиган бўлиб қолдилар.

Ҳозирги вақтда хитой раҳбарлари томонидан ўз бузғунчилик фаолиятларини оқлаш учун тарқатилаётган «назариялар»нинг чин сабабигина эмас, балки бу фаолият практикада олиб борилаётган асосий йўналишлар, унинг усуллари ва методлари ҳам тамомила равшан бўлиб қолди.

ХКП раҳбарлари ўзларининг асосий зарбаларини халқаро коммунистик ҳаракатнинг энг кучли ва муътабар отрядларига —Совет Иттифоқи Коммунистик партиясига ва бошқа социалистик мамлакатларнинг компартияларига, Франция, Италия ва бошқа мамлакатларнинг компартияларига қаратмоқдалар. Улар жаҳон коммунистик ҳаракатида ва халқ оммаси олдида муносиб ҳурмат-эътиборга сазовор бўлган чинакам марксчи-ленинчи партияларнинг ҳаммасини ҳар қандай қилиб бўлса ҳам обрўсизлантиришни ўз олдиларига мақсад қилиб қўйганлар.

ХКП Марказий Комитетининг капиталистик мамлакатларда кураш олиб бораётган коммунистик партияларга нисбатан тутган позицияси айниқса кишини ғазаблантиради. Хитой раҳбарлари ҳозирги вақтда шундоқ ҳам шароити оғир бўлган бу партиялар учун кўпгина қўшимча қийинчиликлар келтириб чиқармоқдалар. Улар бу партияларнинг марксчи-ленинчи раҳбарларини турли йўллар билан ёмонотлиқ қилмоқдалар, уларнинг обрўсини туширишга интилмоқдалар. Ишчилар синфининг синалган арбоблари шаънига «сичқондек қўрқоқ» «тўтиқуш», «иккиюзлама» ва ҳоказолар деган сўзларни айтиб, уларни ҳақорат қилмоқдалар.

Фашизмга қарши курашда қаҳрамонлик намуналарини кўрсатган, ҳозирги вақтда антимонополистик курашнинг авангардида бораётган ва энг йирик миллий куч бўлган партияларнинг раҳбарлари шаънига ана шундай сўзлар айтилмоқда. Оғир шароитда кураш олиб бораётган, таъқиб этилаётган жасур ва ҳурматли ўртоқлар шаънига ана шундай сўзлар айтилмоқда. АҚШ Компартиясининг раҳбарлари «энг авантюристик америка империалистлари билан биргаликда ҳаракат қилмоқда» деган, Чили коммунистларининг позициялари «америка империализмининг Латин Америкасидаги ўз ҳукмронлигини сақлаб қолиш мақсадларига жавоб беради» деган, Ҳиндистон компартиясининг раҳбарлари «тўда»дан бошқа нарса эмас деган ва ҳоказо баёнотлар кишини фақат ғазаблантириши мумкин.

Пекинда пролетар бирдамлигини қандай тушунишларини ХКП Марказий Комитетининг баасчи миллатчилар Салом Одилдан ва Ироқ Компартиясининг бошқа раҳбарларидан ўч олганлигига қандай муносабатда бўлганлигидан билиб олиш мумкин. Хитой лидерлари чет эл делегациялари билан қилган суҳбатларида ироқлик ўртоқларнинг ваҳшиёна ўлдирилганликларидан ҳушнуд бўлганликларини яширмадилар. Улар баасчиларнинг тўнтаришидан кейин дарҳол қотиллар билан алоқа боғлаш йўлини ахтардилар. Энди маълум бўлишича хитой вакиллари Ироқда Ироқ Компартияси раҳбарсиз қолганлигидан фойдаланмоқчи ва у ерда ўз бузғунчи гуруҳларини тузмоқчи бўлганлар.

Хитойдаги барча пропаганда машинаси — Синьхуа агентлиги, информацион марказлар, турли хил бюллетенлар, радио ҳозирги вақтда марксчи-ленинчи партияларга қарши курашга сафарбар қилинган. Аслида хитой раҳбарлари қардош партияларга қарши янги идеологик фронт очдилар. Бунда улар тўғридан-тўғри антикоммунизм арсеналидан олинган усулларни ишлатишдан ийманмаётирлар. Масалан, Хитой пропагандаси ишга солган «Москва хассаси» тўғрисидаги уйдурмани айтмайсизми, унинг ишораси билан компартиялар гўё гоҳ у томонга, гоҳ бу томонга «бурилар» эмиш. Бу уйдурма ўз халқларининг миллий манфаатларини оғишмай ҳимоя қилаётган қардош партиялар учун ҳам, бошқа партияларнинг ички ишига ҳар қандай аралашиш ёт бўлган КПСС учун ҳам баббаравар ҳақоратлидир. Бу империалистик пропаганда тўқиб чиқарган «Москва қўли» тўғрисидаги эски эртакнинг янги вариантидан бошқа нарса эмас. Бу эртакдан Ленинга ва Коминтернга қарши курашда социал демократларнинг ўнг йўлбошчилари ҳам фойдаланган эдилар. Эндиликда эса, уни Пекинда қурол қилиб олдилар.

Сўнгги вақтларда қардош партияларнинг сафларидан ўзига тарафдорлар тўплаш, улардан фракцион группалар тузиш хитой раҳбарлари бузғунчилик фаолиятининг чўққисига айланди. ХКП раҳбарлари 1963 йил 14 июндаги хатларидаёқ қардош партияларга пўписа қилиб, агар сизлар Пекиннинг йўл-йўриқларини рад этадиган бўлсангиз, сизларнинг ўрнингизга «шу партиянинг аъзоси бўлган ёки аъзоси бўлмаган» янги кишилар келади, деб ёзган эдилар. Сўнгги вақтдаги фактлар кўрсатадики, Хитой лидерлари ҳозирги вақтда баъзи бир мамлакатлардаги ишчилар ҳаракатининг тепасига ҳар турли ренегатларни, айнимачиларни ва авантюристларни қўйишга уриниб ана шу дўқ-пўписани амалга оширмоқдалар. ХКП раҳбарлари ана шу муртадлардан тузилаётган бузғунчи гуруҳларни ўзларининг марксчи-ленинчи партияларга қарши олиб бораётган курашларининг асосий қуролига айлантиришга интилмоқдалар.

Ҳозирги вақтда Пекиннинг ёрдами ва қўллаб-қувватлаши билан Бельгияда, Бразилияда, Австралияда, Цейлонда, Буюк Британияда ва баъзи бир бошқа мамлакатларда ренегатларнинг партияга қарши бузғунчи группачалари тузилди. Бу группачалар аъзоларининг сони баъзи жойларда ўнтага ҳам етмайди, баъзи жойларда бир неча ўн кишини ташкил этади. Лекин бу ҳол Хитой лидерларини ташвишга солмайди, чунки улар Пекиндан берилган буйруққа биноан баббаравар ва овозларининг борича бақириб, жаҳон коммунистик ҳаракати шаънига, марксчи-ленинчи партиялар шаънига беҳисоб таъна ва туҳматлар тошини ёғдирмоқдалар. Бу гуруҳларнинг бошлиқларида ҳеч кутилмаганда кўплаб пуллар пайдо бўлиб қолмоқда. Улар газеталар, журналлар чиқармоқдалар, туҳматдан иборат бўлган ҳар турли китоблар нашр этмоқдалар, кўпинча Хитойнинг пропаганда маҳсулотларини сотувчи ўз магазинларини очмоқдалар.

Бу гуруҳлар иштирокчиларининг сиёсий қиёфаси хитой раҳбарларининг тамомила принципсизлигини яна бир карра яққол кўрсатади. Бу гуруҳларнинг иштирокчилари асосан, антимарксистик қарашларни пропаганда қилганлиги, фракцион ҳатти ҳаракати ёки аҳлоқсизликлари учун компартиялардан қувилган оппортунистик, беқарор унсурлардир. Булар, шунингдек, иззатталаб мансабпарастлар, сиёсий бесубутлар ва шу сингари кишилардир. Баъзи бир мамлакатлардаги антипартиявий гуруҳларнинг иштирокчилари ўнг оппортунистик тенденцияларга ўтиб олдилар. Австрия, Чили, АҚШдаги бузғунчи группачаларнинг сафларида ўтмиши қоронғи бўлган кишилар, авантюристлар иш кўрмоқдалар.

Равшанки, қардош партиялар фракцион группаларга йўл қўйиб бера олмайдилар ва уларни ўз сафларидан улоқтириб ташламоқдалар. Ҳар сафар Пекиндан қардош партиялар шаънига дўқ-пўписалар қилинмоқда, бу партиялар гўё «ғайри қонуний усулларни қўлланишда» айбланмоқдалар. Партиядан чиқарилган бузғунчиларни хитой раҳбарлари «чин революционерлар», «жасур курашчилар» деб эълон қилдилар, ҳолбуки уларнинг бутун «кураши» компартияларга қарши қаратилган тамтароқли «манифестлар» тўқиб чиқаришдан иборатдир. Улар Пекинга тез-тез келиб турибдилар, бу ерда уларни катта тантаналар билан кутиб олмоқдалар, уларнинг туҳматдан иборат бўлган катта-катта мақолаларини босиб чиқармоқдалар.

Пекинда фракцион группалар теварагида кўтарилган шовқин-суронларнинг маъниси кейинги ойларда жуда равшан бўлиб қолди. Хитой раҳбарлари ана шу шовқин-суронларнинг маънисини ўзлари очиб бердилар. Яқиндагина улар Белгиядаги ренегатлар йиғинини кенг овоза қилдилар. Бу йиғин ўзини нақ «миллий конференция» деб эълон қилиб, «Бельгия Коммунистик партиясини қайтадан тузиш (!)» ва «Бельгия Компартиясининг илгариги (!) марказий Комитетининг антипартиявий ҳатти-ҳаракатини қоралаш» тўғрисида кулгили қарор чиқарди. Хитой раҳбарлари эса гўё бирон бир мамлакатнинг ишчилар синфи эмас, балки Пекин ўз коммунистик партиясини тузгандай, ана шу фикция асосида Бельгия Компартиясининг съезди сайлаган Марказий Комитетни «собиқ» марказий комитет деб атамоқда, ХКП раҳбарлари ана шундай найранглар билан баъзи бир бошқа компартияларнинг, масалан, Цейлон Компартиясининг марказий комитетларини «ёпиб» қўйдилар.

Тўғридан-тўғри шуни айтиш керакки, коммунистик ҳаракат тарихида бундай ҳол ҳеч қачон юз бермаган. Бошқа мамлакатларнинг компартияларидан ажралиб қолган бир ҳовуч нифоқчилар группасини ҳақиқий «партия» деб, ҳақиқий коммунистик партияларни эса «собиқ» партиялар деб эълон қилиш ҳеч қачон биронта ҳам компартиянинг ҳаёлига келган эмас. Партияларнинг тенг ҳуқуқлилиги ва бирбирларининг ички ишларига аралашмаслиги тўғрисида жуда кўп сафсата сотаётган хитой раҳбарлари эндиликда коммунистик ҳаракатда компартиялар учун уларнинг ички турмуши масалаларини ҳал қиладиган қандайдир «олий судя» ролини ўйнашни даъво қилмоқдалар.

Пекин томонидан тузилаётган бузғунчилик гуруҳларининг ишчилар харакатида ҳам, халқ оммасининг умумдемократик курашида ҳам ҳеч қандай негизи йўқ ва бўлиши мумкин ҳам эмас. Улар жаҳон коммунистик ҳаракати сафларидан ташқари турибдилар, шунинг учун биронта ҳам онгли ишчи улар билан бирон бир иш қилишни ҳоҳламайди. Бу бузғунчилик гуруҳлари мутлақо сунъий равишда вужудга келган ҳолда яшамоқдалар, улар Пекиннинг бузғунчилик ҳатти-ҳаракатлари орқасида вужудга келган. Уларнинг пайдо бўлишини капиталистик мамлакатларнинг раҳбар доиралари анча мамнуният билан кутиб олганликларини таъкидлаб ўтмай бўлмайди, чунки улар бузғунчилар гуруҳининг ишчилар ҳаракатида ўзидан-ўзи вужудга келган «бешинчи колонна» деб ҳақ гапни айтмоқдалар.

Энди ХКП Марказий Комитетининг раҳбарлари ишни янада чуқурлаштирмоқдалар —улар жаҳон коммунистик харакатига қарама-қарши ўлароқ, ўз маслакдошларининг ўзининг махсус платформаси, гуруҳвозлик интизоми, маркази Пекинда бўлган блокини тузишга очиқдан-очиқ киришмоқдалар. Бу планлар тўғрисида 1962 йил охиридаёқ Мехмет Шеху валдираган эди, у Хитой партияси бошлиқ марксизм-ленинизмга содиқ партиялар тузилмоқда, деган эди.

Бундай блок нима учун тузилмоқда? Ҳаммага аёнки, бу блок ишчилар ҳаракатининг мақсадлари учун, жаҳон империализмига қарши курашиш мақсадида тузилаётгани йўқ, чунки блок тузиш фикрининг ўзида нифоқчилик уруғлари, бинобарин, ишчилар синфи кучини бўшаштириш уруғлари бор. Йўқ, бу блок ХКП Марказий комитети раҳбарларининг алоҳида мақсадларини кўзлаб марксчи-ленинчи партияларга қарши жаҳон коммунистик ҳаракатига қарши курашиш учун тузилмоқда.

Жаҳон коммунистик ҳаракатига нифоқ солиш йўли хитой раҳбарлари томонидан халқаро демократик кучлар фронти сафларига кўчирилди. Мана бир неча йил бўлдики, тинчлик учун курашувчиларнинг конгресслари ва конференцияларидан, хотин-қизлар, ёшлар ва бошқа халқаро бирлашмаларнинг конгресслари ва конференцияларидан хитой вакиллари ўзларининг бузғунчилик мақсадлари йўлида фойдаланмоқдалар. Африка-Осиё бирдамлиги ташкилотларининг конференцияларида, хотин-қизларнинг Москвада бўлган конгрессида, Жаҳон тинчлик кенгашини Варшавада бўлган сессиясида ва бошқа интернационал форумларда ана шундай аҳвол юз берган эди. Хитой арбоблари «революцион иборалар» билан найрангбозлик қилиб бу ташкилотларнинг ҳаммасига уларга хос бўлмаган вазифа ва функцияларни зўрлаб қабул қилдиришга, асосий шиорлар ва талабларни бадном қилишга ва кераксиз деб эълон қилишга уринмоқдалар, ваҳоланки бу демократик ҳаракатларнинг ўзи ана шу шиорлар ва талаблар байроғи остида вужудга келган. Равшанки, хитой вакилларининг сектантлик позицияси аҳолининг турли этиқоддаги жуда кенг қатламларини бу ҳаракатлардан четлатишга, умумдемократик курашнинг оммавий басасини торайтиришга қаратилгандир.

Ўртоқлар! Жаҳон коммунистик ҳаракати замонамизнинг энг таъсирли сиёсий кучига айланди. Ишчилар синфининг ва барча меҳнаткашларнинг манфаатлари учун, тинчлик демократия, миллий мустақиллик ва социализм учун империалистик реакцияга қарши олиб борилган шиддатли кураш натижасида коммунистик ҳаракат жуда илгарилаб кетди, ўз сафларини анча кенгайтирди, катта-катта муваффақиятларни қўлга киритди. Урушдан кейинги даврда ўнларча янги коммунистик партиялар вужудга келди ва ҳозир ер юзида марксизм-ленинизмнинг буюк идеяларини омма орасига олиб кираётган коммунистлар бўлмаган жой йўқ. Кейинги ўн йил халқаро коммунистик ҳаракат ҳаётида айниқса муҳим аҳамиятга эга бўлдики, бу даврда бу ҳаракат шахсга сиғинишнинг зарарли оқибатларини тугатиб ўзининг ижодий фикри ва амалий фаолиятини анчагина активлаштирди, уларни турмуш талабларига, кенг халқ оммасининг эҳтиёжлари ва орзу-умидларига янада жипсроқ боғлади.

Ана шу тарихий вазиятда хитой раҳбарлари бузғунчилик фаолиятининг зараригина эмас, балки, шунингдек, уларнинг жаҳон коммунизмини ленинча йўлдан буриб юборишга, ўз режаларига бўйсундиришга уринишлари пуч эканлиги ҳам айниқса яққол, кўриниб турипти.

Бироқ ХКП Марказий Комитетининг фракцион ҳаракатлари туғдираётган хавфга етарли баҳо бермаслик нотўғри бўлур эди. Хитой раҳбарлари ҳар турли ғўр ва беқарор элементларга, шунингдек сўнгги ўн йил ичида коммунистик ҳаракатга сингиб кетган янги руҳ бориб етмаганларга, шахсга сиғиниш тартибига ёпишиб олганларга ва шахсга сиғиниш даврида тарқатилган догматизмга ва доктринёрлик схемаларига асир бўлиб қолганларга умид боғламоқдалар.

Хитой раҳбарларининг фракцион методларини коммунизмга қарши ҳар қандай байроқ остида курашишга рози бўлган турли хилдаги мунофиқлар ва муртадлар ҳам илиб олмоқдалар.

Айни вақтда хитой раҳбарлари омманинг капиталистик давлатлар ҳукмрон синфларининг халққа қарши бўлган реакцион сиёсатидан ҳақиқатда норозилигидан очиқдан-очиқ фойдаланмоқчи бўладилар. Актив сиёсий курашга юз миллионларча кишилар, шу жумладан сиёсатдан унчалик хабардор бўлмаган, етарли тажрибага эга бўлмаган кишилар жалб қилинаётган ҳозирги вақтда хитой раҳбарлари ўзларининг авантюристик концепцияларини ниқоблаётган «ультрасўл» революцион иборалар, муайян таъсир кўрсатиши мумкин. Бу ҳол айниқса саноат пролетариати бўлмаган ёки жуда кам бўлган мамлакатларга, майда буржуазия идеологиясининг таъсири катта бўлган, революцион кадрларнинг назарий етуклиги даражаси ҳали етарли даражада юқори бўлмаган мамлакатларга тааллуқлидир.

Хитой раҳбарлари ўзларининг антиленинча йўлларини ва бузғунчилик ишларини ниқоблаш учун «ҳозирги замон ревизионизми»га қарши кураш байроғи остида иш кўрмоқдалар. Улар марксчи-ленинчи партияларга «ревизионистлар» тамғасини осмоқдалар, ўзларига эса «ҳақиқий» революционерлар унвонини бермоқдалар. Улар бундай қилиш билан халқаро коммунистик харакат ўнг ва «сўл» оппортунизмга қарши олиб борган ҳақиқий кураш тарихи билан таниш бўлмаган, бизнинг буюк таълимотимизнинг моҳиятини эгаллаш ўрнига революцион кураш тўғрисидаги юзаки схемаларнигина ўзлаштиришга мойил бўлган кишиларни чалғитишга умид боғламоқдалар.

Коммунистик ҳаракат тарихидан яхши маълумки, ҳар турли догматиклар ва майда буржуа революционерлари ижодий марксизм намояндаларини ўйламай-нетмай бир неча бор ревизионизмда айблаганлар, Масалан, Коминтерндан ҳайдалган голландиялик «сўл» коммунист Г. Гортер 1920 йил кузида В. И. Лениннинг «Коммунизмда болаларча «сўллик» касали» деган китобига жавобан ёзган очиқ хатида мана бундай деган эди: «Сиз ва учинчи Интернационал ўтмишда социал-демократлар қилган ишларни қилмоқдасизлар... Ғарбий Европадаги ишчилар ҳаракатининг ривожланишига мувофиқ, ҳозир икки оқим: радикаллик ва оппортунистик оқими мавжуд. Сиз бўлсангиз, ўртоқ Ленин, оппортунистик оқимни қўллаб-қувватламоқдасиз. Сиз марксистик йўлбошчиликдан чиқиб, оппортунистик йўлбошчига айланмоқдасиз».

Бутун жаҳон тарихида энг буюк революционерга қилинган бундай жирканч хуружлар ҳозир ҳамманинг эсида дейсизми?

Хитой бузғунчиларининг усуллари дунёдаги марксчи-ленинчиларни алдай олмайди. Дунёдаги марксчи-ленинчи партияларнинг мутлақ кўпчилиги ХКП Марказий Комитети раҳбарларининг антиленинча, авантюристик йўлини очиқдан-очиқ қораладилар. Кўпдан-кўп ҳужжатларда, жаҳон коммунистик ҳаракатидаги энг йирик арбобларнинг нутқларида, партия матбуотида хитой раҳбарларининг хато кўрсатмалари ва фракцион, бузғунчилик ишлари қаттиқ танқид қилинмоқда. Буларнинг ҳаммаси умуман жаҳон коммунистик ҳаракати бирдан-бир тўғри марксча-ленинча позицияда турганлигини билдиради.

Ленин тарбиялаб етиштирган бизнинг партиямиз бошқа қардош партиялар билан биргаликда, ўнгдан ҳам «сўл»дан қилинган ҳарқандай оппортунистик ҳаракатларга қарши, барча қардош партиялар сафларининг жипслиги учун, жаҳон революцион ҳаракати барча отрядларининг бирлиги учун, ғолиб марксча-ленинча таълимотнинг софлиги учун бундан буён ҳам изчиллик билан курашаверади. **(Қарсаклар).**

VII.

Майда буржуачилик, миллатчилик, янги троцкийчилик оғмачилигининг хавфи тўғрисида

Бутун дунёнинг марксчилари-ленинчилари каби совет коммунистлари ҳам Хитой Компартияси раҳбарлигининг нотўғри, ленинизмга қарши қарашларини танқид қилиш ва бу қарашларга сиёсий баҳо бериш билангина чекланиб қолишлари мумкин эмас. Ҳар қайсимизда муқаррар бундай бир савол туғилади: революцион кураш ва янги жамият қуриш соҳасида бир талай тажрибага эга бўлган Хитой Коммунистик партияси сингари партиянинг раҳбарлари жаҳон коммунистик ҳаракатига қарши курашиш йўлига қандай тушиб қолдилар? ХКП раҳбарларининг ўзлари қандай кишилар?

Партиямизнинг, бутун халқаро ишчилар ҳаракатининг тажрибаси шуни кўрсатиб турибдики, ҳозирги вақтда хитой раҳбарлари илгари сураётган қарашлари ва установкаларга ленинизм шу вақтгача неча марталаб дуч келган. Ўз-ўзидан равшандирки, шу қарашларнинг ҳозирги ифодачилари ўз ўтмишдошларини шунчаки такрорлаб қўяётганлари йўқ. Улар эски идеяларини ҳозирги замон шароитига ва ўз эҳтиёжларига мосламоқдалар.

Маълумки, В. И. Ленин, большевизм асосан ўнг оппортунизмга қарши курашда ўсиб етишди, мустаҳкамланди ва чиниқди, деб кўрсатиб ўтган эди. Ўнг оппортунизм, деб ёзган эди Ленин, «табиийдирки, ишчилар ҳаракатининг ичида большевизмнинг бош душмани бўлди». Айни вақтда Ленин большевизм тажрибасининг бошқа бир томонининг аҳамиятини уқтириб ўтган эди, большевизмнинг бу томонини, деган эди у, чет элларда ҳали жуда оз биладилар. «Большевизм,— деб ёзган эди у «Коммунизмда болаларча «сўллик» касали» деган ўзининг асарида, — **майда буржуа революционлигига** қарши кўп йиллар кураш олиб бориб ўсганлиги, таркиб топганлиги ва чиниққанлигини чет элларда ҳали жуда оз биладилар, бу майда буржуа революционлиги анархизмга ўхшайди, ёки ундан баъзи бир нарсаларни олади, у ҳар бир муҳим масалада изчил пролетар синфий курашининг шарт ва талабларидан чекинади» (31- том, 16- бет).

Шу нарса характерлидирки, ўтмишдаги ғоявий келишмовчиликларнинг мисолларини бўлар-бўлмасга рўкач қилишни, тарихий параллеллар келтиришни яхши кўрувчи Хитой раҳбарлари большевистик тажрибанинг бу томони тўғрисида сира оғиз очмайдилар. Бунинг сабаби ҳам маълум: майда буржуа революционлигининг намояндаларига қарши Ленин айтган ҳар бир сўз ёки, Ленин истеҳзо қилиб айтганидек, майда буржуа «революционаризми»га қарши қаратилган ҳар бир сўз ХКП раҳбарларининг ҳозирги ғоявий-сиёсий концепцияларига ва установкаларига тўппа-тўғри зарба бўлиб тушмоқда.

В. И. Лениннинг жуда кўп асарларида, партиямизнинг қарорларида, Коммунистик Интернационалнинг ҳужжатларида майда буржуа революционлиги ҳар томонлама тавсифлаб берилган. «Ашаддий революционликка» осонлик билан ўта берадиган, лекин ўзининг чидамлилигини, уюшқоқлигини, интизомлилигини, бардамлигини кўрсатишга лаёқатли бўлмаган, гоҳ у томонга, гоҳ бу томонга оға берадиган майда хусусий мулкчининг, майда хўжайинчанинг алоҳида мавқеи майда буржуа революционлигининг манбаи эканлигини Ленин кўрсатиб ўтган эди.

Масалан, эсерларга қарши, Лениннинг сўзи билан айтганда «майда буржуа революционлиги тенденциясини ҳаммадан кўпроқ ифода этувчи» (31-том 18-бет) ана шу партияга қарши большевизм олиб борган курашни ҳамма билади. Ишчилар синфининг етакчилик ролини эсерлар инкор қилиб, деҳқонлар ҳаракатининг ўзи чинакам социалистик ҳаракат, деб исботлашга уринганликларини ҳозир эслатиб ўтмасак бўлмайди.

Майда буржуача иккиланишлар пролетар партияларининг сафларида ҳам вақти-вақти билан, айниқса тарихнинг кескин бурилиш пайтларида юз бериб турган. Майда буржуа идеологияси ва хурофотларининг пролетариат сафига кириб қолмаслигига пролетариат амин эмас, деб Ленин неча марталаб кўрсатиб ўтган эди. Майда буржуа революционерларининг энг яхшилари пролетар партиялари сафига қўшилиб, қайта тарбияланадилар, марксизмни жиддий равишда ўрганадилар, ниҳоят, чинакам революционер бўлиб қоладилар. Бошқалари пролетар партиясидан ҳеч нарсани, «бир неча сўз ёдлаб олиш, бир неча «ёрқин» шиорни ёдлаб олиш»дан бошқа ҳеч нарсани ўзлаштириб олишга улгурмайдилар ёки ўзлаштириб олишга қобил эмаслар, (16-том, 55-бет).

Ҳокимият қўлга олинганидан кейин, Совет давлатини қуришнинг дастлабки йилида партиямизнинг майда буржуа «сўлчилик» иккиланишларга қарши ҳаммадан кўпроқ кураш олиб боришига тўғри келди. В. И. Ленин ўша вақтдаги ёш комунистик ҳаракатда «сўл коммунистлар», «ишчи оппозицияси», троцкизм, «ўта сўллар» биланнақадар муросасиз кураш олиб борганлиги маълум.

Брест сулҳини тузиш даврида «сўл коммунистлар» билан олиб борилган курашни эслатиб ўтаман. Ўша вақтда «сўл коммунистлар» Совет республикаси учун ҳалокатли бўлган авантюристик «революцион уруш» тактикасини қабул қилдиришга уринган эдилар. Ленин «сўл коммунистларнинг» дабдабали революцион сафсаталарига қарамай, уларнинг қарашлари ниҳоят даражада пессимизм, бутунлай умидсизлик кайфиятига асосланган қарашлардир, деб ҳисоблаган эди. (27-том, 59- бет). **(Қарсаклар).** Ўша пайтда «сўл коммунистлар»нинг ўйнаган объектив ролига келганда, Ленин уларга мурожаат қилиб, тўппа-тўғри бундай деган эди: «Сиз, ўзингизнинг ўйнайдиган объектив ролингиз жиҳатидан — империалистик иғво қуролидирсиз. Сизнинг субъектив «психологиянгиз» эса, қутуриб кетган майда буржуа психологиясидир, бу майда буржуа кеккаяди ва мақтанади, лекин пролетарлар... **ҳақли** эканлигини... жуда яхши сезиб турибди» (27-том, 340 — 341- бетлар). (Қарсаклар).

Халқаро комунистик ҳаракатда ҳозир вужудга келган вазиятда партиямизнинг троцкизмга қарши олиб борган кескин кураши тўғрисида алоҳида гапириб ўтиш керак. Троцкизм очиқдан-очиқ кўриниб турган майда буржуа оғмачилиги эди. У, большевизмдан кўра тағин ҳам «сўлроқ», тағин ҳам «революционроқ» оқиммиз, деган сохта байроқ остида майдонга чиқди. Ўзларини жаҳон революцияси учун «ҳақиқий» курашчилар, деб эълон қилган Троцкий ва унинг маслакдошлари амалда ленинизмга қарши курашдилар. Троцкизм ҳам большевистик партиявийликни инкор қилиш, партия сафларининг жипслигини инкор қилиш ифодаси бўлди. Фракциячилик троцкизмнинг «жони» эди. Троцкийчилар Коминтерн ичида бўлган фракциячи гуруҳлар билангина опоқ-чопоқ бўлиб қолмасдан, шу билан бирга, ҳеч қачон компартияга мансуб бўлмаган ташкилотлар, группалар ва айрим шахслар билан ҳам, шунингдек компартия сафларидан чиқариб юборилган душманлар ва хоинлар билан ҳам опоқ-чопоқ бўлиб кетдилар.

Шу фактларнинг ҳаммасини эслатиб ўтиш керакми? Керак, ўртоқлар, ўтмишда ленинизмга қарши олиб борилган кураш сабоқларини ҳисобга олиш учун эслатиб ўтиш керак.

Хитой назариячиларининг бугунги концепциялари ленинизм аллақачонлар пачоқлаб ташлаган майда буржуа оқимларининг кўпгина идеяларини эслатмайдими, ахир? Турли социал тузумдаги давлатлар билан тинч-тотув яшаш сиёсатини фақат майда буржуа «ўта» революционергина империализм билан курашдан «воз кечиш», революцияни «инкор қилиш» деб ҳисоблаши мумкин. Фақат у «революцион уруш» тўғрисидаги тезисни икки социал системанинг зиддиятини йўқотишнинг «охирги, ҳал қилувчи» воситаси, деб табриклайди. Фақат майда буржуа «ўта» революционергина вужудга келган конкрет шароитни ва кучларнинг нисбатини ҳисобга олмай туриб, «дарҳол» ва «ҳамма жойда» революция «бошлаб» юборишни талаб қилиши мумкин. Фақат угина революциянинг тинч йўлидан фойдаланишга қарши чиқиши мумкин, чунки қуролли зўрлик қўлланишни вазият тақозо қилиши ёки қилмаслигидан қатъий назар, шундай қуролли зўрликни қўлланиш унинг назарида «революционликнинг» бирдан-бир мезонидир.

Шу сабабли, очиқ кўриниб турибдики, Хитой раҳбарлари мана шундай йўлга тушиб олиб, эндиликда табиий равишда шу даражага бориб етдиларки, улар ўзларининг кўпгина идеяларини ва концепцияларини троцкизмнинг ғоявий багажидан олмоқдалар, худди шунингдек улар марксчи-ленинчи партияларга қарши курашнинг фракциячилик, бузғунчилик методларини ҳам троцкизмдан мерос қилиб олдилар.

Ҳа, ўртоқлар, очиқ айтиш керакки, Хитой Компартияси раҳбарларининг жамийки назарий ва сиёсий қарашлари кўп жиҳатдан троцкизмнинг такроридир, ваҳоланки, халқаро революцион ҳаракат троцкизмни аллақачон улоқтириб ташлаган.

Хитой раҳбарларининг уруш ва тинчлик проблемаларига доир қарашлари амалда нимадан иборат? Бу қарашлар троцкийчиларнинг «на сулҳ, на уруш» деган шиорини янги шароитда такрорлашдан бошқа нарса эмас.

Ёки ХКП Марказий Комитети раҳбарлигининг капитализм билан иқтисодий мусобақага актив равишда қарши чиқаётганлигини олиб кўринг. Бу масалани янгича таҳлитда қўйишми? Йўқ, бу Троцкийнинг тинч хўжалик қурилишидан воз кечиш ва «революцион уруш» тактикасига, қўлга қурол олиб, жаҳон революциясини «тезлатиш» тактикасига ўтиш тўғрисидаги эски установкасининг такрорланишидир.

Маълумки, «перманент революция» тўғрисидаги троцкийчилик назариясининг ҳақиқий маъноси мана шунинг ўзи эди. Бу масалада троцкизмга қарши олиб борилган кураш тарихий аҳамиятга эга эди. Жаҳонда биринчи социализм мамлакатининг тақдири, бутун жаҳон революцион ҳаракатининг тақдири шу курашнинг натижасига боғлиқ эди. Агар партиямиз шу йўлни қабул қилганида, бунинг оқибати нима бўлур эди? Партиямиз жаҳон империализми олдида қуролсиз бўлиб қолур эди, қуролли ҳужум бўлган тақдирда, партиямизни империализм осонгина мажақлаб ташлаган бўлур эди.

Ҳозир хитой раҳбарлари аслини олганда, мана шу масала устида — «революцион» авантюралар йўлидан бориш керакми, ёки жаҳон социализм системасининг иқтисодий ва сиёсий қудратини мустаҳкамлашга, революция ҳар бир мамлакатдаги ички синфий зиддиятлар кескинлашганлигининг натижаси бўлади, деб Ленин берган кўрсатмани тўла ҳисобга олган ҳолда капиталистик мамлакатларда революцион ҳаракатни ривожлантиришга ҳамда халқларнинг миллий озодлик курашини ривожлантиришга қаратилган ленинча йўлдан бориш керакми, деган масала устида баҳслашишга мажбур қилмоқдалар. Социалистик мамлакатларнинг «буржуача айниш» хавфи тўғрисидаги хитой тезисларининг ҳам троцкизмга яқинлиги худди шундай яққол кўриниб турибди. Биз бундай уйдирмаларга жавобан шуни айтишимиз мумкинки, бу янги гап эмас, бизнинг партиямиз бунақа гапларни илгари ҳам эшитган эди. Бу гаплар СССР «термидорчилик» давлатига «айланиб кетаётир», деб троцкийчилар томонидан қилинган туҳматни янги шароитда такрорлашнинг ўзидир.

(Давоми 7-бетда).

КПСС Марказий Комитети Пленумида ўртоқ М. А. СУСЛОВ доклади

(Боши 1, 2, 3, 4, 5 ва 6-бетларда).

Зўрликнинг, мажбур қилишнинг революциядаги ва социалистик қурилишдаги ролини бўрттириб кўрсатаётган хитой концепцияларида троцкизмнинг характерли белгиларини кўраётганимиз йўқми, ахир?

ХКП раҳбарларининг қарашларини ҳозирги замон троцкизмининг «идеялари» билан ҳам таққослаб кўринг. Осиё, Африка ва Латин Америкаси районлари «жаҳон революцияси бўронларининг бош зонаси» деган хитой назариясини эҳтимол баъзи бир кимсалар оригинал назария деб ўйлашлари ҳам мумкиндир? Йўқ, бу назария ҳозирги троцкизмнинг асосий тезисларидан бирини деярли сўзма-сўз такрорлашнинг ўзгинасидир. IV (троцкийчи) Интернационал деб аталган ташкилотнинг қарорларида қуйидаги гапларни ўқиш мумкин: «...1919—1923 йиллардаги ва 1943—1948 йиллардаги иккита катта революцион тўлқиннинг ва 1934—1937 йиллардаги кучсизроқ тўлқиннинг бирин-кетин мағлубиятга учраганлиги натижасида жаҳон революциясининг бош маркази мустамлака дунёсига вақтинча ўтиб қолди».

Хитой раҳбарлари сиёсий донишмандлигининг манбаи мана шу!

Ҳозирги троцкийчиларнинг асарларида бошқа «ўта» революцион гапларни ҳам учратиш мумкин. Бу гаплар хитой матбуотининг саҳифаларида деярли айнан такрорланмоқда ва «революцион принциплар» деб кўрсатилмоқда. Троцкийчи бақироқлар шуни айтмоқдаларки, турли социал тузумдаги давлатлар билан тинч-тотув яшаш «мумкин бўлмайдиган иш гина эмас, ҳатто, ҳамма мамлакатларнинг ишчилар синфи учун зарарли ҳамдир», чунки бу нарса «капитализм позицияларини мустаҳкамлашга ва социализм позицияларини заифлантиришга олиб келади». Улар мақтанчоқлик қилиб шуни айтмоқдаларки, «капитализм тайёрлаётган атом урушининг оқибатларини сира қўрқмай кутиб олишга тайёр бўлиб турган.., кишиларнигина чинакам революционер деб ҳисоблаш керак» ва ҳоказо, ва шу кабилар.

Мана шундан кейин ҳозирги троцкизмнинг бошлиқлари ХКП раҳбарларига мурожаат қилиб, уларга (ўтган йил июль ойида Латин Америкасидаги троцкизмнинг бошлиқларидан бири Посадас айтганидек) қуйидаги гапларни айтаётганликларига таажжубланмасак ҳам бўлади: «Хитойдаги ўртоқлар, сизлар революцион хулосалар тариқасида кўтариб чиқаётган масалаларнинг ҳаммаси фақат ўз назарий ва сиёсий ишларимизнинг натижаси, деб даъво қилишингиз мумкин эмас. Бу хулосалар — IV Интернационалнинг хулосаларидир».

Троцкийчилар хитой раҳбарларининг ҳозирги сиёсий йўлига кўз тикиб, ўзларининг аллақачон сўниб қолган ҳаракатларининг жонланиб кетишини ошкора умид қилаётганликлари тасодифий эмас. Троцкийчилар «Интернационали» олтинчи конгресси «манифест» деб аталган ўз ҳужжатида бундай деб ёзди: «Хитой Компартиясининг сиёсий позициялари троцкизмнинг илгари мисли кўрилмаган даражадаги иш фаолияти учун жуда катта имкониятлар очиб бераётганлигини кўрсатиб турибди».

Хитой раҳбарлари ўзларини мана шуларнинг ҳаммасини кўрмаганга солмоқдалар. Улар «Ҳозирги троцкизм — кам танилган оқим, унинг идеяларига «хитойлаштирилган» тус бериб, улардан фойдаланиш мумкин» деб ўйлаётган бўлсалар керак. Лекин ойни этак билан ёпиб бўлмайди! Хитой раҳбарлари ўз идеяларини қаердан олаётганлигини, шу идеяларнинг ҳақиқий манбаини яширишга ҳар қанча уринсалар ҳам, лекин ўзининг қарашлари эски ва ҳозирги троцкийчиларнинг қарашлари билан бир эканлигини яширишга муваффақ бўлолмайди.

Троцкийчилар сингари хитой раҳбарлари ҳам коммунистик ҳаракатда фракциялар ва гуруҳлар эркинлиги бўлсин, деб талаб қилмоқдалар, коммунистик ҳаракатда худди шу методлар билан қўпорувчилик ишларини олиб бормоқдалар. Хитой пропагандасининг КПСС раҳбарларига, Франция, Италия, АҚШ, Ҳиндистон ва бошқа мамлакатлар Компартияларининг раҳбарларига дарғазаб бўлиб шахсий ҳужумлар қилаётганлиги троцкийчиларнинг илгаридан маълум бўлиб келган «услуби»нинг худди ўзгинаси эканлигини кўрмаётибмизми ахир, троцкийчилар ишчилар синфининг халқча манзур йўлбошчиларига тағин ҳам кучлироқ туҳматлар қилинишини кечаю кундуз орзу қилиб келмаганмидилар, ахир?

Ҳозирги троцкийчилар ХКП раҳбарларининг мана шу ҳаракатларини кўриб, ўзларининг хурсандлигини яшираётганлари йўқ. Троцкийчи «Интернационал»нинг бирлашган секретариати ўтган йил июль ойининг охирида Парижда эълон қилинган ўзининг баёнотида КПСС га қарши, шунингдек Ҳиндистон, Америка, Франция, Италия ва бошқа мамлакатларнинг Компартияларига қарши курашда хитой раҳбарларини «қўллаб-қувватлаймиз» деб ваъда берди. «Интернационал» ижроия комитетининг 1963 йил ёзида бўлиб ўтган мажлиси махсус резолюция қабул қилиб, «хитойларга қўшилишдан ва IV Интернационал билан хитой ўртоқлар ўртасида бирлик фронти тузиш учун курашишдан иборат тарихий вазифани» маъқуллади.

Бу фактларни изоҳлаб ўтиришнинг ҳожати йўқ. КПСС-га ва жаҳон коммунистик ҳаракатига қарши курашнинг мантиқи ХКП раҳбарларини шунга олиб келдики, улар марксизм-ленинизмнинг энг ёвуз душмани билан, троцкизм билан тобора кўпроқ иноқлашмоқдалар.

Шуни айтиш керакки, бир вақтлар хитой раҳбарларининг ўзлари Хитой Компартиясига майда буржуа тазйиқини ўтказиш хавфи борлигини кўрган эдилар. Масалан, Мао Цзэдун бундай деган эди: «Бизнинг партиямиз сиртдан мана шу кенг ижтимоий табақа билангина қуршаб олинган эмас, шу билан бирга, майда буржуазия орасидан чиққан кишилар партиямизнинг ичида ҳам жуда катта кўпчиликни ташкил қилади... Ҳамма тусдаги майда буржуа идеологияси партиямизда тез-тез акс этиб турибди» (Мао Цзэ-дун, 4-том, 386—387-бетлар). Майда буржуазия идеологияси, деган эди у бошқа бир жойда, «гоҳ сўлга, гоҳ ўнгга оғиш тариқасида, сўл революцион суханбозликка ва шиорларга ишқибозлик тариқасида, сектантларча маҳдудлик ва авантюризм тариқасида» ХКПда ўз ифодасини топмоқда.

Хитой раҳбарлари бир вақтлар тўғри фикрларни ёзган эдилар! Лекин энди улар майда буржуача айниш хавфи тўғрисида гапирмай қўйишди. Уларнинг ўз қарашларида, уларнинг сиёсий йўлида, улар фаолиятининг методларида майда буржуа идеологияси устун бўлиб қолганлиги учун шундай қилмаяптимикинлар?

Аммо, чор Россиясида бўлгани каби аҳолининг нопролетар табақалари жуда катта кўпчиликни ташкил қилган Хитой сингари мамлакатда коммунистлар майда буржуа қарашларининг ва традицияларининг ишчилар синфи сафларига суқилиб киришига нисбатан айниқса ҳушёр бўлиб туришлари лозим эди. Бизнинг партиямиз Ленин раҳбарлигида шу вазифани уддалай олди. Партиямиз биринчи қадам қўйган кунидан бошлаб йирик саноат билан боғланган, пролетар синфий курашининг яхши мактабини ўтаган жанговар ишчилар синфининг партияси бўлди. Бунда принципиал аҳамиятга эга бўлган шу нарсани айтиб ўтиш керакки, Ленин, большевиклар бутун халқаро пролетар ҳаракатининг тажрибасига суяндилар, Маркс ва Энгельснинг илмий социализм принципларига ва идеалларига қатъий амал қилдилар.

Майда буржуазия стихиясининг сиқувига қаттиқ бардош бермоқ, пролетар социализми йўлини қаттиқ туриб ўтказмоқ учун Хитой Компартиясининг раҳбарлари етарли равишда марксча-ленинча чиниқмаган бўлсалар керак. Майда буржуа идеологияси уларнинг ички сиёсатига ҳам, ташқи сиёсатига ҳам ўз таъсирини ўтказганлигини фақат шу билан изоҳлаш мумкин.

Биз ХКП раҳбарларининг ички сиёсати масалалари тўғрисида гапирмоқчи эмас эдик. Лекин хитой раҳбарларининг халқаро миқёсдаги авантюристик йўли уларнинг ички сиёсатдаги хатолари билан боғлиқ бўлганлиги сабабли, бу масала устида ҳам гапиришга тўғри келади.

Ҳамма мамлакатларнинг марксчи-ленинчилари «катта сакраш» ва халқ коммуналари деб аталган сиёсатнинг якунларини энди биладилар. Ижтимоий тараққиётнинг зарур босқичларидан «сакраб ўтиш»дан иборат «сўлчилик» уринишлари шу сиёсатда намоён бўлганлигини кўрмаслик мумкин эмас.

Революциянинг ғалабасидан кейин демократик ва социалистик ўзгаришларни амалга оширишда хитой коммунистларининг тажрибасига бизнинг партиямиз ҳамиша тегишли баҳо бериб келди. 1949 йилдан 1957 йилгача бўлган даврда Хитой Компартияси реалистик йўл тутиб, бошқа социалистик мамлакатларнинг тажрибасидан фойдаланиб ва уларнинг мададига суяниб, мамлакатни иқтисодий ва социал-сиёсий тараққиётида катта муваффақиятларга эришди. Совет кишилари бу муваффақиятлардан астойдил қувондилар.

Бироқ, бу йўл 1958 йилда тўсатдан ўзгартирилди ва «уч қизил байроқ — бош йўл, катта сакраш ва халқ коммуналари» деб аталган йўл билан алмаштирилди. Хитой раҳбарлари 1956 йилдаёқ уч беш йилликда ва ундан ҳам кўпроқ вақт ичида бажаришга мўлжаллаб қўйилган вазифаларни бир неча йил ичида бажаришга қарор қилдилар. Беш йил ичида (1958—1962 йилларда) саноатнинг ялпи маҳсулотини 6,5 баравар кўпайтиришга (ҳар йилги ўсишнинг ўртача суръати 45 процент бўлгани ҳолда!), қишлоқ хўжалигининг ялпи маҳсулотини эса (ҳар йилги ўсишнинг ўртача суръатлари 20 процент бўлгани ҳолда!) 2,5 баравар кўпайтиришга қарор қилинди.

Бу планлар иқтисодий жиҳатдан ҳеч бир асосланмай, мамлакатнинг реал имкониятлари ҳисобга олинмай туриб тузилди. Қишлоқда тузилган халқ коммуналари уч-тўрт йил ёки беш-олти йил ичида «коммунизмга сакраб ўтишни» таъминлаши лозим эди.

Бу экспериментларнинг натижалари ҳаммага маълум. Хитой Халқ Республикасининг экономикаси бир неча йил орқага сурилиб кетди. «Уч қизил байроқ» йўли бутун халқ хўжалигини анча издан чиқарди, индустрлаштириш суръатларини жуда сусайтириб юборди, халқнинг моддий аҳволига таъсир қилди.

Биз бу гапларни хитой коммунистларининг муваффақиятсизликларига таъна қилиш учун айтаётганимиз йўқ, албатта. Қардош хитой халқининг бошига тушган мушкулликларга улар сингари биз ҳам ачинамиз. Социализм қуришнинг синалган ленинча принципларидан чекиниш нималарга олиб келишини кўрсатиш учунгина биз бу фактларни айтиб ўтмоқдамиз, холос.

Хитой раҳбарларининг ҳозирги позициялари нималардан бошланганлигини анализ қилар эканмиз, тобора кучайиб бораётган очиқдан-очиқ миллатчилик, буюк давлатчилик интилишлари ҳам бу позицияларнинг манбаи эканлигини кўрмаслик мумкин эмас, бундай интилишлар ХКП раҳбарларининг ташқи сиёсий фаолиятида айниқса кучли равишда намоён бўлмоқда. Бақироқ «революционаризм» энг ашаддий миллатчилик билан ёнма-ён борганлиги сингари ҳоллар тарихда кўп марталаб учраган. Ленин шу нарсани неча марталаб кўрсатиб ўтган эдики, майда хусусий мулкчини келтириб чиқараётган социал-иқтисодий шароитнинг ўзи «энг чуқур майда буржуа хурофотларидан бирини, яъни: миллий эгоизм, миллий чекланиш хурофотларини» (31-том, 145 бет) алоҳида равишда мустаҳкамлаб қўяди.

Миллатчилик хитой раҳбарларининг бутун сиёсатида тобора кўпроқ устунлик олаётганлигини, улар ҳаракатини ишга солувчи пружина бўлиб қолаётганлигини фактлар кўрсатиб турибди. Бу ҳол «катта сакраш» давридаёқ кўринган эди, бу «катта сакраш» барча социалистик мамлакатлардан «бир сакрашда» ўтиб кетиш, жаҳон социалистик системасида етакчи ўринни эгаллаб олиш мақсадида ўйлаб чиқарилган эди.

Кейинроқ бориб бундай тенденциялар тобора кўпроқ кучая берди. Бу нарса Хитой ҳукуматининг чегара масалалари атрофида миллатчилик эҳтиросларини сунъий равишда авж олдириш сингари ишларида, Кариб танглиги даврида ХКП раҳбарларининг қилган хатти-ҳаракатларида, Хитой ҳукуматининг ядро масаласидаги позициясида ўз ифодасини топди.

Мана шу ва бошқа фактлар хитой раҳбарларининг сўзи билан иши бир-биридан бутунлай ажралиб қолганлигини кўрсатиб турибди. «Сўл» гаплар ва рецептлар асосан «экспорт» учун, бошқа мамлакатларнинг компартияларига қабул қилдириш учун мўлжалланганлиги тобора равшан бўлиб қолмоқда. Халқаро майдонда амалий ишлар қилиш тўғрисида гап борганида эса ХКП раҳбарларининг ўзлари империализмга қарши революцион кураш позициясини бир четга йиғиштириб қўйиб ҳаракат қилишни афзалроқ кўрадилар. Империализмга қарши олиб бориладиган бутун курашни ҳозирги вақтда хитой пропагандаси нима учун фақат АҚШга қарши олиб бориладиган курашдан иборат қилиб қўяётганлиги, АҚШнинг иттифоқчиларини — Япония, Ғарбий Германия, Франция империалистларини четлаб ўтаётганлиги ҳаммани жуда таажжублантирмоқда. Улар ўзлари ном қўйиб олган «ҳозирги замон ревизионизми»га қарши курашда шу мамлакатларнинг монополистик доиралари орасидан ўзларига шерик қидирмаётганмикинлар?

Хитой раҳбарлари ўйлаб чиқарган «ўрталик зона» деб аталган назария катта шубҳа туғдирмоқда, бу назария Ғарбий Германияни, Англияни, Францияни ва Японияни Америка империализмига қул бўлиб қолган мамлакатлар, деб ҳисоблайди, бу билан Англия, Франция, Япония ва айниқса Ғарбий Германия империалистларини бўяб кўрсатади, уларнинг агрессивлик моҳиятини ва улар томонидан социалистик мамлакатларнинг халқларига, миллий озодлик ҳаракатига, ялпи тинчликка бўлган хавфни хас-пўшлайди 1960 йилги Баёнотда Ғарбий Германия империализми томонидан тинчлик ишига қилинаётган алоҳида таҳдид уқтириб ўтилган ва унинг агрессив интилишларига қарши курашни кучайтириш коммунистик партиялар олдига вазифа қилиб қўйилган. Бу империалистик йиртқич нақадар хавфли эканлигини совет халқи ўз тажрибасидан билади. Эндиликда Германия Федератив Республикасининг империализми АҚШ империализмининг асло шунчаки оддий сателлити эмас. Ғарбий Германия империализми бутун гитлерчилар Германиясининг иқтисодий потенциалидан анча ошиб кетган қудратли потенциалга таяниб, катта ҳарбий кучни вужудга келтирди ва НАТОда ўзининг сўзини тобора кўпроқ ўтказмоқда.

Англия, Франция ва Япония империализмининг хавфи ҳам оз эмас. Буни лоақал яқинда Кипрда, Шарқий Африкада, Габонда, Шарқи-Жанубий Осиёда бўлиб ўтган воқеалар мисолида кўриш мумкин, шу мамлакатларда Англия ва Франция империалистлари миллий озодлик ҳаракатини бостирмоқ учун қуролли куч ишлатмоқдалар.

КПСС шунга асосланиб иш кўрмоқдаки, энг катта халқаро эксплуататор ва жандарм бўлган Америка империализмига қарши кескин кураш олиб бориш билан бир қаторда, барча антиимпериалистик кучлар Англия, Франция, Ғарбий Германия, Япония империализмининг агрессив, реакцион кучларига қарши кураш олиб боришни ҳам ўзларига вазифа қилиб олишлари лозим. Хитойларнинг «ўрталик зона» назарияси эса, Англия, Франция, Ғарбий Германия ва Япония империалистларини объектив равишда оқлайди ва уларга манфаатли назариядир.

Шуни айтиш керакки, империалистик давлатларнинг ҳукмрон доиралари Хитой сиёсатининг сирини «билиб олишди». Улар Хитой раҳбарларининг «революцион гаплари» империализмга асло қарши қаратилган гаплар эмаслигини тушуниб олдилар. Ҳақиқатда бу гаплар КПССга ва жаҳон коммунистик ҳаракатига қарши шиддатли курашни ниқоблаш учун айтилаётган гаплар бўлиб, империалистларга ҳеч бир хавф туғдирмайди. Етакчи капиталистик давлатлар сиёсатида ҳозирги вақтда Хитойга нисбатан бурилиш бошланганлигининг сабаби ҳам шу.

Шу нарса сир эмаски, хитой раҳбарларининг мана шу ҳамма найрангларини кузатиб турар эканмиз, хитой раҳбарлари буюк Хитой мамлакатини нақадар хатарли йўлга судраётганликлари жаҳондаги барча марксчи-ленинчилар каби бизни ҳам ҳақли равишда ташвишга солмоқда. Хитой раҳбарлари ленинизмга қарши ўзларининг нотўғри йўлларидан бориб, империализмнинг реакцион, уришқоқ элементлари билан амалда иноқлашиб қолмасмикинлар, деган хавф бор, зотан Хитой Халқ Республикасининг ҳукумати ядро қуроли синовларини тақиқлаш тўғрисидаги Москва Шартномасини имзолашдан бош тортиши натижасида худди шундай бўлди.

ХКП раҳбарларининг миллатчилик йўли қардош хитой халқининг чинакам миллий манфаатларини асло ифодаламайди. Хитой халқларининг самимий иттифоқчилари аввало, бутун социалистик мамлакатларнинг халқлари бўла оладилар. Хитой халқлари жаҳон социалистик системасининг мустаҳкамланишидан, барча антиимпериалистик кучлар билан маҳкам иттифоқ бўлишдан ниҳоят даражада манфаатдордирлар. Мана шунинг ўзи халқ Хитойининг социализм йўлидан тез олға бориши учун гаровдир.

Шахсга сиғинишни кучайтира бериш натижасида Хитой Компартиясида ва мамлакатда вужудга келган вазиятни кўриб чиқмай туриб, ХКП Марказий Комитетининг мамлакат ичидаги ҳозирги позициясини ҳам, халқаро майдондаги ҳозирги позициясини ҳам тушуниб олиш мумкин эмас. Мао Цзэ-дун шахсига сиғиниш Хитой Компартиясининг фаолиятига тобора кўпроқ салбий таъсир ўтказаётганлиги ҳақида индамай ўтиб бўлмайди.

Мао Цзэ-дуннинг идеялари «марксизм-ленинизмнинг олий ифодасидир», бизнинг давримиз эса «Мао Цзэ-дун даври» деган фикрни хитой пропагандаси кўп йиллардан бери ҳаммага ва ҳар бир кишига зўр бериб уқтирмоқда. Хитой пропагандаси ҳозирги замоннинг тарихий вазифаларини умумлаштириш батамом биргина Мао Цзэ-дуннинг зиммасига тушди, деб даъво қилиш билан шундай фикр ўтказишга уринмоқдаки, Мао Цзэ-дун идеяларининг ўзи давримизнинг марксизм-ленинизми эмиш, «социалистик революциянинг ва социализм, коммунизм қуришнинг илмий назарияси» эмиш.

Энди шу нарса мутлақо равшанки, ХКП раҳбарлари Мао Цзэ-дун шахсига сиғинишни бутун жаҳон коммунистик ҳаракатига ёйишга уринмоқда, ХКП раҳбарини бир вақтлар Сталиндек, барча марксчи-ленинчи партиялар тепасида турган ҳамда бу партиялар сиёсати ва фаолиятига доир ҳамма масалаларни ўз билганича ҳал қилган худо сифат зод қилиб кўрсатишга уринмоқдалар. Хитой раҳбарларида гегемончилик ниятлари пайдо бўлганлиги кўп жиҳатдан шахсга сиғиниш идеологияси ва практикасининг оқибатидир.

Бироқ, тарих икки марта такрорланмайди. Бир марта фожиа бўлган нарса иккинчи марта кулгили ҳолга айланиши мумкин. ХКП раҳбарлари шу нарсани билишлари керак эдики, шахсга сиғинишнинг марксизм-ленинизмга ёт бўлган тартибларини такрорлашга коммунистик ҳаракат асло йўл қўймайди, ўтмишда коммунистик ҳаракат шахсга сиғиниш тартиблари сабабли жуда катта қурбонлар берган. Коммунистик ҳаракат шахсга сиғиниш билан сира сиғиша олмайди. **(Қарсаклар).**

КПССнинг йигирманчи съезди шахсга сиғиниш даврида бўлганига ўхшаш тартибларнинг асло такрорланмаслиги учун бутун шарт-шароитни вужудга келтириб, бизнинг партиямизда марксизм-ленинизмга ёт бўлган бу ҳолга абадий хотима берди. **(Қарсаклар).**

Партиямиз партия ва давлат турмушнинг ленинча принципларини тўла равишда тиклади, социалистик демократия принципларини тиклади ва ривожлантирди. КПСС XX съездининг йўли Москва кенгашларининг Декларациясида ва Баёнотида тўла равишда қувватланди. Шу сабабли, шахсга сиғиниш идеологиясига қарши курашни қоралаш — коммунистик ҳаракатнинг келишиб олинган йўлидан чекиниш эканлиги, коммунистик ҳаракатни марксизм-ленинизмга ва социалистик тузумнинг табиатига ёт бўлган хато йўлга онгли равишда тортиш эканлиги тушунарли бир ҳолдир.

Хитой раҳбарлари эса худди шундай қилмоқдалар. Улар Сталин шахсига сиғинишни ҳимоя қилиш ролини очиқдан-очиқ ўз зиммаларига олдилар, унга қарши курашиш — «марксизм-ленинизмни ағдариб ташлаш», «пролетариат диктатурасини қоралаш» бўлади, деб эълон қилдилар

Ваҳоланки, шахсга сиғинишнинг ўзи демократиянинг олий формаси бўлган пролетариат диктатурасининг — меҳнаткашлар учун диктатуранинг энг муҳим томонларини бузишга олиб келади. Ленин ҳаётлигида партия ва давлат турмушининг демократик принципларига, социалистик қонунларга жуда қаттиқ риоя қилиш таъминланган эди. У антипартиявий группаларга ва оқимларга қарши партиявий методлар воситаси билан, партия оммасига таяниб туриб курашди. Сталин шахсига сиғиниш даврида бошқача метод — Сталин ўзининг қарашларига рози бўлмаётир, деб шубҳаланган партия арбобларидан жисмоний ўч олиш методи кучайиб кетди. Шуни ҳам айтиш керакки, оппозицияга қарши кураш тугаган, социализм ғалабаси қўлга киритилган бир вақтда, партия ва давлатнинг синалган ва содиқ кадрларига нисбатан репрессия ва ўзбошимчаликлар қилиш айниқса авж олди. Душманларга зарба бериш учун вужудга келтирилган пролетариат диктатурасининг ўткир қиличидан Сталин Коммунистик партиянинг ва социалистик давлатнинг кадрларига қарши фойдаланди.

Лекин Сталин фаолиятининг худди мана шу жиҳати Хитой раҳбарларига ёқиб қолганлиги кўриниб турибди: шунинг учун ҳам улар раҳбарлик қилишдаги унинг нотўғри методларини пролетариат диктатураси билан айнан бир нарса деб кўрсатмоқдалар. Шахсга сиғиниш даврида Сталин ҳокимиятни суиистеъмол қилганлигини кўрсатувчи жуда кўп фактлар кўпчиликка маълум бўлиб қолганига қарамай, Сталиннинг бир қанча муҳим масалаларда Ленин васиятларидан чекинганлигига қарамай, хитой раҳбарлари Сталинни кўкка кўтариб, уни Ленин ишларининг «улуғ давомчиси» қилиб кўрсатмоқдалар. Шахсга сиғиниш давридаги оммавий репрессиялар тўғрисида хитой раҳбарлари гўё шунчаки оз-моз «хатолар» бўлган эди, деган тарзда ёзмоқдалар.

Хитой раҳбарларининг бундай йўли халққа ҳеч бир яхшилик келтирмайди. Уларнинг бу йўлида марксчиларнинг, ленинчиларнинг идеологияси ва ахлоқи эмас, балки зўрлик, бостириш методларига таяниб иш кўрмоқчи бўлган кишиларнинг идеологияси ва ахлоқи намоён бўлмоқда. Шахсга сиғинишнинг оғир оқибатларини ўз бошидан кечирган совет коммунистларидан, ишчилар, деҳқонлар, интеллигенциядан, сизлар Сталин йўл қўйган жиноятлар ва хатоларни оқлаш ва шахсга сиғиниш тартибларини тиклаш йўлидаги уринишларга қандай қарайсизлар, деб хитой раҳбарлари сўраб кўрсинлар. Улар: бунга асло йўл қўймаймиз! деган битта жавоб олган бўлур эдилар. **(Давомли қарсаклар).**

Бизнинг партиямиз Молотов, Каганович, Маленковнинг антипартиявий группасини тор-мор келтирди. Бу группа шахсга сиғинишнинг тугатилишига қаршилик кўрсатганлигига кўп сабаблардан бири шу бўлдики, шу группа қатнашчиларининг баъзилари ҳам Сталин билан биргаликда мамлакатга раҳбарлик қилган даврда гуноҳсиз кишиларга қарши амалга оширилган оммавий репрессиялар учун жавобгардирлар.

Сталин ва кейин фош қилинган антипартиявий группа қатнашчилари Коммунистик партиянинг ва Совет давлатининг атоқли арбобларидан ўч олганликларини кўрсатувчи фактлар ҳаммага маълум. Лекин бу ҳам кам экан, кейин маълум бўлишича, «Халқ душманлари рафиқаларининг 4-рўйхати» деб аталган рўйхат бўйича шу арбобларнинг хотинларини ҳам олий жазога ҳукм қилишга Сталин билан бирга Молотов ижозат берган. Мазкур рўйхатда В. А. Дибенко-Седякина, Е. С. Косиор, А. И. Чубарь, Е. Е. Эйхе-Рубцова ва бошқалар бор эди. Кўп ҳолларда Молотов «католик бўлишда папанинг ўзидан ҳам ошиб тушди» деганларидек ҳаракат қилган. Репрессия остига олинган ходимларнинг хотинларидан катта группасини узоқ муддат билан турмага қамашга ижозат берилган ҳужжатларнинг бирида Молотов рўйхатда кўрсатилган бир фамилиянинг ёнига «ВМН», яъни олий жазо чораси кўрилсин, деб ёзиб қўйган.

Хитой раҳбарлари мана шу йиртқичлик тартибларини тиклаш тараддудида эмасмикинлар? Улар партиямиз сафларидан улоқтириб ташланган одамларга шунинг учун ҳам хайрихоҳлик қилмаётганмикинлар?

Шахсга сиғиниш масаласида хитой раҳбарлари халқаро коммунистик ҳаракатнинг хулосалари ва установкаларидангина воз кечиб қолмасдан, шу билан бирга, улар ўзларининг илгариги гапларидан ҳам воз кечдилар.

Ҳаммага маълумки, 1956 ва 1957 йилларда Мао Цзедуннинг ва Лю Шао-цининг нутқларида, пролетариат диктатурасининг тарихий тажрибаси тўғрисида ХКП Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси маъқуллаган мақолаларда шахсга сиғиниш оқибатларини тугатиш соҳасида КПССнинг фаолиятига юксак баҳо берилган эди. Коммунистик ва ишчи партияларнинг 1957 йилдаги Кенгашида Мао-Цзе-дун бундай деган эди: «Сталин вафотидан сўнг кейинги 4—5 йил ичида Совет Иттифоқида ички сиёсат соҳасида ҳам, шунингдек ташқи сиёсат соҳасида ҳам аҳвол анча яхшиланди. Бу нарса ўртоқ Хрушчев ўтказаётган йўл хийла тўғри йўл эканлигини, бу йўлга қарши чиқиш эса, хато эканлигини кўрсатиб турибди». Шу билан бир вақтда Хитой арбоблари фақат «бутун дуён реакционерлари»гина КПСС XX съездининг йўлига қарши чиқишлари мумкин, деган ҳаққоний гапни айтган эдилар.

Эндиликда хитой раҳбарлари ўзларининг сиёсий режаларига таяниб, шахсга сиғинишни ҳимоя қилиш йўлига ўтиб олдилар. Уларнинг ўзлари аввало, Мао Цзе-дун шахсига сиғинишни авж олдираётганликлари учун ҳам Сталиннинг чатоқ ишлари ва хатоларини ҳимоя қилмоқдалар.

Шахсга сиғиниш практикаси нақадар зарарли эканлигига ва зарарли бўлиб қолаётганлигига, империализмга қарши, социализм учун курашнинг улуғ ишига, халқларнинг манфаатларига нақадар зиён етказишига жаҳон коммунистик ҳаракати, бутун дунёнинг онгли ишчилари ХКП раҳбарларининг ҳозирги сиёсий йўли мисолида яна бир марта ишонч ҳосил қилмоқдалар. Коммунистик ҳаракатда шахсга сиғиниш идеологиясини ўрнатиш бу ҳаракатни боши берк кўчага киритиб қўйган бўлур эди, социализм ва коммунизм ишига оғир зарар етказган бўлур эди.

Бинобарин, ХКП раҳбарларининг ленинизмга қарши бўлган, бузғунчиликдан иборат ҳозирги йўлининг манбаларини кўриб чиқиш қуйидаги хулосага келишга мажбур қилади: жаҳон коммунистик ҳаракати «сўл» сафсата билан ниқобланаётган майда буржуачилик, миллатчилик оғмачилигининг реал хавфига дуч келиб қолди. Ҳокимият тепасида турган, катта давлат аппаратига, оммавий идеологик таъсир ўтказиш воситаларига эга бўлган партия раҳбарлари шундай оғмачиликка берилганлиги бу оғмачиликнинг хавфини айниқса кучайтиради.

Равшандирки, барча марксчи-ленинчи партиялар каби КПСС ҳам мана шу майда буржуачилик оғмачилигининг фаолияти жаҳон коммунистик ҳаракатига етказиши мумкин бўлган зарарни имкон борича камайтириш чораларини кўрмаслиги мумкин эмас.

VIII.

Марксизм-ленинизм принциплари асосида жаҳон коммунистик ҳаракати бирлиги учун

Ўртоқлар! Бизнинг партиямиз: биз келишмовчиликларни бартараф қилиш учун, ХКП билан КПСС ўртасидаги ҳамкорликни тиклаш учун, ХХР билан Совет Иттифоқи ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлаш учун, жаҳон коммунистик ҳаракати бирлигини мустаҳкамлаш учуч қўлимиздан келган ҳамма ишни қилдик ва қилмоқдамиз, деб айтишга тўла равишда ҳақли. ХКП раҳбарларининг мунозарада йўл қўйиб бўлмайдиган методларни қўлланаётганликларига, уларнинг КПСС га ва бошқа қардош партияларга қарши ошкора кураш олиб бораётганликларига қарамай, бизнинг партиямиз ғоят зўр вазминлик билан, ғоят катта масъулият билан иш кўрди, коммунистик сафларнинг жипслиги тўғрисида жуда катта ғамхўрлик қилди.

Ўртоқ Хрушчевнинг ташаббуси билан КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукумати кейинги йилларда партияларимизни жипслаштиришга, сиёсий, иқтисодий, илмий-техника ва маданият соҳасида ХХР билан ҳамкорликни давом эттириш ва кенгайтиришга қаратилган кўпгина амалий тадбирлар кўрдилар. Бу тадбирлар натижа бермаган экан, бунинг учун тамомила Хитой раҳбарлари айблидир.

Хитой раҳбарлари партиямизга қарши очиқ ҳаракат бошлаган чоқда КПСС Марказий Комитети ХКП Марказий Комитетига бир неча марта мактуб билан мурожаат қилди ва бу мактубларда социализм ва коммунизм ишининг туб манфаатлари мавжуд келишмовчиликларга қарамай, партияларимизнинг аввалдагидек бундан буён ҳам барча принципиал масалаларда ўзаро келишиб олинган йўлни амалга оширишларини талаб қилади, деб кўрсатди. Биз турлича тушунган масалалар юзасидан кераксиз баҳслар тўхтатилсин, келишмовчиликларни чуқурлаштиришгагина олиб борадиган ошкора чиқишлардан воз кечилсин, деб таклиф қилдик. Мактубларда конкрет таклифлар илгари сурилди. Бу таклифлар ташқи сиёсат майдонида қилинадиган ҳаракатларни координациялашни, ташқи сиёсатга тааллуқли ахборотларни кўпроқ айирбошлаб туришни, халқаро демократик ташкилотларда олиб бориладиган ишларни мувофиқлаштиришни ва ҳоказоларни кўзда тутар эди.

Ўртоқ Н. С. Хрушчев 1962 йил октябрида ўз ватанига қайтиб бораётган Хитойнинг СССРдаги элчисидан «барча баҳс ва келишмовчиликларни улоқтириб ташлашни, кимнинг ҳақли, кимнинг айбли эканлигини суриштириб ўтирмай, ўтмишни ҳадеб эсга олабермай, муносабатларимизни мусаффо саҳифадан бошлашни» таклиф этаётганлигимизни Хитой раҳбарларига маълум қилишни сўради.

Хитой матбуоти КПССга ва бошқа қардош партияларга сурбетларча туҳматдан иборат кўп мақолалар босиб чиқарганидан кейин ўртоқ Н. С. Хрушчев 1963 йил январида Хитойнинг янги элчиси билан суҳбат вақтида «биз илгариги қардошлик муносабатларимизга қайтишни истаймиз ва бунинг учун ҳамма чораларни кўришга тайёрмиз» деди.

Аммо партиямиз Марказий Комитетининг яхши ният билан қилган ҳаракатига ХКП раҳбарлари ҳар сафар келишмовчиликларни янада кескинлаштириш учун қасддан ҳамма чораларни кўрдилар, КПССга, Совет ҳукуматига, жаҳон коммунистик ҳаракатининг умумий йўлига ҳадеб ҳужум қилабердилар.

Хитой раҳбарлари КПСС билан ва унинг ленинча сиёсати билан курашда аввало, Никита Сергеевичга қарши ўт очмоқдалар. Никита Сергеевич XX съезддан кейин партиямизда ва мамлакатимизда вужудга келган ва совет кишиларининг коммунизм сари муваффақиятли суратда олға боришини таъминлаётган ажойиб процессларга бошчилик қилаётганлигини Хитой раҳбарларининг кўрмай қолиши мумкин эмас, албатта. **(Давомли қарсаклар).** Шу сабабли улар ўзларининг қўпорувчилик мақсадларида ўртоқ Хрушчевни Марказий Комитетдан ажратиб қўйишни, бизнинг Марказий Комитетимизни партияга ва совет халқига қарама-қарши қўйишни истардилар.

Аммо ана шу разил ният авантюристликдан иборат бўлиб, тамомила пуч бир нарсадир. Бу қора ният шармандаларча ва тамомила барбод бўлишга маҳкум этилгандир. **(Гулдурос, давомли қарсаклар. Ҳамма ўрнидан туради).**

Содиқ ленинчи Никита Сергеевич Хрушчев бошчилигидаги бизнинг Марказий Комитетимиз ҳар қачонгидан кўра маҳкам жипслашган ва монолит эканлигини Хитой раҳбарлари ва, улargина эмас, бошқалар ҳам яхши эсда тутишлари керак. **(Давомли қарсаклар).**

Битмас-туганмас куч-ғайратга, чинакам большевистик эҳтирос ва принципиаллик хусусиятларига эга бўлган ўртоқ Н. С. Хрушчев партиямизнинг ва халқимизнинг танилган раҳбаридир. Ўртоқ Н. С. Хрушчев совет кишиларининг энг эзгу ўй ва орзу-умидларини ифода этади. Партиямиз ўтказиб келаётган ленинча йўлни Марказий Комитетдан, Никита Сергеевич Хрушчевдан ажратиш мумкин эмас. Бу йўл халқаро майдонда мамлакатимизнинг нуфузини бениҳоя юксак даражага кўтарди, бутун дунё меҳнаткашлари кўз олдида мамлакатимизнинг обрўсини оширди. Мамлакатимизнинг барча коммунистлари ва бутун халқи ана шу ленинча йўлни астойдил қўллаб-қувватламоқдалар. **(Гулдурос қарсаклар. Ҳамма ўрнидан туради).**

Бизнинг партиямиз идеология курашидан ҳеч қачон қўрққан эмас ва қўрқмайди. Аммо бизнинг партиямиз шунга асосланадики, идеология соҳасидаги келишмовчиликлар ленинча принциплар асосида ҳал этилиши лозим, мунозаранинг бутун боришини ишчилар ҳаракати манфаатларига бўйсундириш керак.

Хитой раҳбарлари очиқ мунозарани низоли масалаларни аниқлаш воситасидан туҳматдан иборат ножўя айбларни қалаштириб қўйиш учун бир баҳонага айлантиришга, коммунистик ҳаракатга қарши ғоявий-сиёсий кураш қуролига айлантиришга интилаётганликлари қандай хавф-хатар туғдираётганлигини КПСС Марказий Комитети очиқ-равшан кўриб билди.

Бизнинг партиямиз ХКП раҳбарлари томонидан мажбуран қабул қилдирилмоқчи бўлган ошкора мунозарани тўхтатиш учун бошқа марксчи-ленинчи партиялар билан бирга кўп ҳаракат қилди. Маълумки, КПСС Марказий Комитети кўп марта шундай ташаббус кўрсатди, шу жумладан, КПСС Марказий Комитети Биринчи секретари ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг 1963 йил январь ойида Германия Бирлашган социалистик партияси VI съездида сўзлаган нутқида ҳам худди шундай ташаббус кўрсатилди. Марксчи-ленинчи партияларнинг аксарий кўпчилиги бу ташаббусни қўллаб-қувватлади. Аммо Хитой раҳбарлари бу таклифни муҳокама қилишдан бош тортдилар ва низоли масалалар доирасини кенгайтириш, мунозарани кескинлаштириш ва янги мунозаралар келтириб чиқариш йўлига ўтди.

Ўтган йил баҳорида КПСС ва ХКП вакилларининг икки томонлама учрашуви тўғрисида келишиб олинган эди. Биз, Хитой вакиллари диққат-эътиборларини бир-биримизни ажратиб турган нарсаларга эмас, балки ХКПни КПСС билан ва бошқа қардош партиялар билан бирлаштирадиган нарсаларга қаратишга тайёр турадилар, деган умид билан шу учрашувда қатнашган эдик. КПСС делегацияси низоли масалаларнинг ҳаммасини амалий суратда, зўр эътибор билан муҳокама қилишни ва муносабатларни нормаллаштириш учун, партияларимизнинг ва бутун халқаро коммунистик ҳаракатнинг бирлигини мустаҳкамлаш учун йўл очиб беришни таклиф этди. Биз СССР билан ХХР ўртасидаги муносабатларни ривожлантириш юзасидан конкрет программани таклиф қилдик.

Лекин ХКП делегацияси бу учрашувдан келишмовчиликларни янада кескинлаштириш учун, КПСС га ва бошқа марксчи-ленинчи партияларга қўпол ва асоссиз ҳужум қилиш учун фойдаланди. Хитой делегатлари олдиндан тайёрлаб қўйилган ва бизнинг далилларимиз ҳамда таклифларимизни бутунлай эътиборга олмаган нутқларни ўқиб беришиб, икки томонлама учрашувда танаффус вақти келганлигини айтдилар.

КПСС Марказий Комитети кўрган ҳамма тадбирларни марксчи-ленинчи партияларнинг бирлигини, социалистик мамлакатларнинг жипслигини мустаҳкамлаш тўғрисидаги чинакам ғамхўрлик тақозо этар эди. Биз курашга берилиб кетмай, келишмовчиликларни йўқотиш, ажралишга йўл қўймаслик учун мавжуд имкониятлардан тўла фойдаланишимиз керак эди.

Хитой раҳбарлари бизнинг ана шу тадбирларимизни, афтидан, бошқача тушунган бўлсалар керак. Хитой раҳбарлари бизнинг вазминлигимизни, бирликка интилишимизни кучсизлик аломати, деб қараганликлари равшан бўлиб қолди. Хитой раҳбарлари кейинги вақтларда бизнинг «сўзсиз таслим бўлишимиз»ни шарт қилиб қўйиб, бусиз КПСС билан муносабатларни яхшилашга рози эмасликларини айтиб қўйдилар. Хўш, Хитой раҳбарлари нимани хоҳлайдилар?

Гап, аслида, коммунистик ҳаракатнинг замонамиз илгари сурган барча туб проблемалари юзасидан ўз позицияларини қўлдан бериб қўйиши тўғрисида бораётир.

Халқаро коммунистик ҳаракат замонамизнинг барча революцион кучларини тобора маҳкам жипслаштириш ва жаҳон революцион процессини янада ривожлантириш учун мавжуд вазиятдан фойдаланиш жуда зарур, деб ҳисоблайди.

Хитой раҳбарлари бунга хилоф суратда замонамизнинг асосий революцион кучларини — жаҳон социализм системасини, халқаро ишчилар синфини, миллий-озодлик ҳаракатини бир-биридан ажратиб қўйиш йўлидан бормоқдалар. Бу эса жаҳондаги революцион процесснинг ривожланишига монелик қилиши мумкин, холос.

(Давоми 8-бетда).

КПСС Марказий Комитети Пленумида ўртоқ М. А. СУСЛОВ доклади

(Боши 1, 2, 3, 4, 5, 6 ва 7-бетларда).

Марксчи-ленинчилар, тинчликни ҳимоя қилиш, инсониятни ядро ҳалокатидан қутқазиш учун барча тинчликсевар кучларни жипслаштириш — коммунистик партияларнинг энг биринчи вазифасидир, деган фикрга асосланадилар ва тинч-тотув яшаш социализм мамлакатлари билан капитализм мамлакатлари ўртасидаги муносабатларда бош принципдир, деб ҳисоблайдилар.

Хитой раҳбарлари бу вазифани назар-писанд қилмаётирлар. Улар аслида ядро қуроли билан қуролланиш пойгасига йўл очиб бермоқдалар, тобора янги давлатларни ана шу пойгага тортишга даъват этмоқдалар, атом урушига олиб келиши мумкин бўлган йўлни ўтказмоқдалар, тинчлик учун курашни иккинчи даражали вазифа деб ҳисобламоқдалар, бу вазифани социализм учун курашга қарама-қарши қўймоқдалар.

Марксчи-ленинчилар марксизм-ленинизм принциплари асосида социалистик ҳамдўстлик бирлиги ва жипслигини бутун чоралар билан мустаҳкамлашни, капитализм билан тинч иқтисодий мусобақада социализмнинг ғалабасига эришиш мақсадида социалистик мамлакатларнинг хўжалик қурилиши вазифаларига алоҳида эътибор беришларини таъминлашни ўз бурчлари деб биладилар.

Хитой раҳбарларининг ҳаракатлари социалистик лагернинг бирлигига путур етказади, бу бирликни заифлаштириб қўяди. Хитойни бошқа социалистик мамлакатлардан тобора кўпрок ажратиб яккалаб қўяди. ХКП Марказий Комитети хўжалик қурилишига етарли баҳо бермаётир ва социалистик мамлакатларнинг капитализм мамлакатлари билан иқтисодий мусобақасида социалистик мамлакатларнинг вазифаларини назар-писанд қилмаётирлар. Бундай йўл социалистик мамлакатларнинг қудратини заифлаштиришга олиб боради, уларнинг империализмга қарши реал курашини қийинлаштиради.

Капиталистик мамлакатлардаги марксчи-ленинчилар ишчилар синфи халқ оммасининг ҳаётий манфаатларини ҳимоя қилиб, монополистик капиталга қарши курашни кучайтириб юборишни, социалистик революциянинг гражданлар уруши билан боғлиқ бўлмаган тинч йўли учун хозир мавжуд бўлган имкониятлардан максимал даражада фойдаланишни ва айни вақтда буржуазиянинг қаршилигини нотинч йўл билан, қурол кучи билан бостиришга тайёр туришни ўз вазифалари деб биладилар.

ХКП раҳбарлари бунга хилоф суратда, ишчилар синфи ва унинг коммунистик авангардининг меҳнаткашлар ҳаётий манфаатлари учун, тинчлик ва демократия учун курашини ҳар қандай йўллар билан ёмонотлиқ қилмоқдалар, монополияга қарши кенг иттифоқлар вужудга келтириш йўлини, социалистик революцияни тинч амалга ошириш имкониятини рад этмоқдалар, конкрет вазият билан ҳисоблашмай, авантюристларча қўлга қурол олиб чиқишга даъват этмоқдалар.

Миллий озодлик учун курашаётган марксчи-ленинчилар халқлар антиимпериалистик, демократик революцияни охиригача етказишни, миллий фронтни вужудга келтириш ва мустаҳкамлашни, миллий демократия давлатларини вужудга келтириш учун, тараққиётнинг нокапиталистик йўли учун курашни ўз вазифалари деб ҳисоблайдилар.

Хитой раҳбарлари миллий озодлик революцияси ҳозирги босқичининг моҳияти ҳақида гапирмаётирлар, айрим мамлакатларнинг аҳволидаги тафовутларни кўрмаётирлар, барча мамлакатларнинг халқларига битта рецепт — қуролли кураш олиб бориб, пролетариат диктатураси ўрнатиш рецептини бермоқдалар. Бундай установкалар амалда миллий фронтга путур етказиши, мустамлакачилар ва янги мустамлакачиларнинг позицияларининг мустаҳкамланишига олиб келиши мумкин.

Марксчи-ленинчилар Декларация ва Баёнот принциплари асосида ҳар бир коммунистик партиянинг, шунингдек жаҳондаги коммунистлар бутун армиясининг бирлиги ва жипслигини мустаҳкамлашга ҳаракат қилмоқдалар.

Хитой раҳбарлари эса коммунистик ҳаракат ва демократик ташкилотларнинг бирлигига путур етказмоқдалар, фракциялар тузмоқдалар, бизнинг ҳаракатимизни ва бу ҳаракатнинг миллий отрядлари сафини бузишга интилмоқдалар.

Шундай қилиб ХКП раҳбарлари коммунистик ҳаракат стратегияси ва тактикасига тааллуқли барча асосий масалаларда коммунистик ҳаракатга қарши чиқмоқдалар. Уларнинг тутган йўли — майда буржуа революционлиги ва миллатчилик, улуғ давлатчилик интилишлари бирга қўшилиб кетадиган йўлдир.

Шу йилнинг 4 февралида ХКП Марказий Комитетининг органларида босилган ва Советларга қарши бошдан оёқ разил туҳматдан иборат мақолада Хитой раҳбарлари халқаро коммунистик ҳаракатга қарши қўпорувчилик ишларини кучайтира боражакларини дангал айтдилар. Улар миллатчиларча ўзларига зеб бериб, улуғ Ленин тузган партиянинг фаолиятини издан чиқариш учун КПССга ҳужумни давом эттираверамиз деб мақтанмоқдалар.

Бундай таҳдидлар жуда оғир синовларга бардош берган совет коммунистлари — Октябрь революцияси ўғил ва қизларининг, янги, коммунистик дунё пионерларининг энсасини қотиради, холос.

Хитой раҳбарлари коммунизм қуришдан иборат улуғ ишимизга, партиямизнинг ленинча йўлига, халқаро коммунистик ҳаракат позицияларига ҳаддан ошиб ҳужум қилаётган бир пайтда совет коммунистлари жим туролмайдилар. Хитой раҳбарларининг марксизмга қарши, янги троцкийчилик позициясининг моҳиятини ҳаммага тушунтириб беришимиз даркор бўлиб қолди.

Ҳозирги вақтда марксизм-ленинизмни хитой раҳбарларининг бузишларидан ҳимоя қилиш вазифаси жуда жиддий вазифа бўлиб қолди. Марксча-ленинча таълимотни покиза сақлаш манфаатлари, жаҳон коммунистик ҳаракати манфаатлари, пировардида, Хитой халқининг ўз манфаатлари ҳам биздан ХКП раҳбарларининг нотўғри қарашларига ва хатарли ҳаракатларига очиқ ва қатъий қарши чиқишни талаб этмоқда. **(Давомли қарсаклар).**

Биз Хитой халқи билан дўстликни мустаҳкамлаш тарафдоримиз ва ҳамма соҳаларда ХХР билан ҳамкорликни ривожлантиришга тайёрмиз. Совет коммунистлари Хитойнинг улуғ халқига самимий меҳр билан қарайдилар. Хитой Коммунистик партиясининг революцион традицияларини астойдил ҳурмат қиладилар. Биз шунга аминмизки, ҳеч ким ва ҳеч қачон Совет Иттифоқи ва Хитой улуғ халқлари дўстлигининг асосларига путур етказолмайди, ХКП раҳбарларининг ҳозирги позициялари Хитой халқининг чин миллий манфаатларини экс эттирмайди. Биз Совет Иттифоқи билан Хитой Халқ Республикаси ўртасидаги муносабатларни мамлакатларимиз ишчилар синфининг, барча меҳнаткашларининг туб манфаатларига жавоб берадиган йўлга қайтариш учун қўлимиздан келган ҳамма чорани кўрамиз. **(Қарсаклар).**

Биз Хитой раҳбарларининг ҳозирги позицияси нақадар хавфли эканлигини жуда яхши биламиз. Фактлар шуни кўрсатадики, барча социалистик кучларнинг бирлигини мустаҳкамлаш учун, совет ва хитой халқлари ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорлик учун жиддий ва афтидан, узоқ вақт кураш олиб бориш керак бўлади. ХКП раҳбарлари ўзларининг хато йўлларини бундан буён ҳам ўжарлик билан ҳимоя қилиш ниятида эканликлари, жаҳон коммунистик ҳаракатида ўзларининг фракциячилик фаолиятини бундан буён ҳам кучайтириш ниятида эканликлари ҳозир тамомила аёндир. Бизнинг партиямиз бошқа қардош партиялар билан биргаликда марксизм-ленинизмни қатъий ҳимоя қилади, коммунистик ва ишчи партияларнинг 1957 ва 1960 йилларда Москвада бўлиб ўтган кенгашлари Декларацияси ва Баёноти принциплари асосида коммунистик ҳаракат бирлиги ва жипслигини, тинчлик, демократия, миллий мустақиллик ва социализм учун курашаётган барча кучларнинг бирлиги ва жипслигини ҳимоя қилади. **(Қарсаклар).**

Бизнинг партиямиз замонамизнинг туб масалаларини муҳокама қилиш учун қардош партияларнинг навбатдаги Кенгашини чақириш тарафдоридир, бу Кенгашда коммунистик ҳаракатдаги қийинчиликларни бартараф қилиш манфаатларини кўзлаб жуда кенг кўламда фикрлашиш тарафдоридир. Бу қийинчиликлар ХКП раҳбарлигининг халқаро коммунистик ҳаракат билан келишмовчиликлари натижасида вужудга келди. Шу сабабли коммунистик сафларнинг марксча-ленинча бирлигини сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш учун зарур бўлган йўл ва воситаларни белгилаб олиш мақсадида барча қардош партияларнинг коллектив суратда ҳаракат қилишлари тамомила қонуний бир ҳолдир. Кенгаш худди шу мақсадга хизмат қилиши лозим эканлиги КПСС учун тамомила аёндир.

КПСС Марказий Комитети шу нарсага аминдирки, жаҳон коммунистик ҳаракатидаги қийинчиликлар ҳар қанча жиддий бўлса ҳам бу ҳаракат ана шу қийинчиликларни бартараф қилиш ва коммунизм улуғ иши учун курашда ўз сафларини жипслаштириш учун ўзида куч топа олади.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси марксизм-ленинизм ва пролетар интернационализми принциплари асосида, жаҳон коммунистик ҳаракатининг программ ҳужжатлари — 1957 йилги Декларация ва 1960 йилги Баёнот асосларида барча қардош партиялар билан жипслашиш йўлини бундан буён ҳам ўтказаберади.

Бизнинг партиямиз, халқаро коммунистик ҳаракат бораётган йўл — ленинча йўлдир, шунинг учун ҳам бу бирданбир тўғри йўлдир. Биз янги Программани қабул қилдик. Бу Программада ўз тараққиётимизнинг 20 йиллик йўлини олдиндан белгилаб қўйдик. Бизнинг партиямиз, бутун совет халқи бу Программани бажаришни, бир мақсадни кўзда тутиб коммунизм чўққилари сари зўр ғайрат билан олға боришни халқаро ишчи ва коммунистик ҳаракат олдида ўзининг олий интернационал бурчи деб ҳисоблайдилар. Бизнинг партиямиз ўзининг интернационал бурчини ҳамиша шараф билан бажариб келди ва бажараверади!

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси улуғ Лениннинг ғолиб байроғи остида мамлакатимизда энг адолатли ижтимоий тузум — коммунизм қуриш юзасидан КПСС Программасини бажаришга қаратилган йўлни бундан буён ҳам оғишмай ва изчиллик билан ўтказаберади. **(Гулдурос, давомли қарсаклар. Ҳамма ўрнидан туради).**

(«ПРАВДА» 1964 йил 3 апрель).

Ўзбекистон коммунистлари КПСС Марказий Комитетининг ленинча йўлини қизғин қўллаб-қувватламоқдалар

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг пленумидан

Яқинда Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг пленуми бўлди. Пленум КПСС Марказий Комитети февраль Пленумининг қарорлари асосида «КПССнинг халқаро коммунистик ҳаракат жипслиги учун олиб бораётган кураши тўғрисида»ги масалани муҳокама қилди. Пленумда КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари **Л. И. Брежнев** доклад қилди.

Пленум қатнашчилари Ўзбекистондаги барча коммунистлар, барча меҳнаткашларнинг фикр ва туйғуларини изҳор қилиб, КПСС Марказий Комитети февраль Пленумининг қарорларини, шунингдек марксча-ленинча принципларнинг поклигини, халқаро коммунистик ҳаракатнинг бош йўлини қатъий ҳимоя қилиб чиққан содиқ ленинчи Н. С. Хрушчев бошчилигидаги КПСС Марказий Комитети ва унинг Президиумининг сиёсий ҳамда амалий фаолиятини қизғин маъқулладилар.

Пленумда республика ишчилар синфи ва колхозчи деҳқонларининг вакиллари, фан, техника ва маданият арбоблари, партия, совет, касаба союз ва комсомол ходимлари сўзга чиқдилар. Уларнинг ҳаммаси Хитой раҳбарларининг бузғунчилик, қўпорувчилик ишларига қаҳр-ғазаб билан нафрат ўқидилар. Хитой раҳбарларининг антиленинчи, авантюристик йўлини, Советларга қарши авж олдириб юборган туҳматларини, КПССга ва бошқа марксчи-ленинчи партияларга қарши ёвуз хуружларини қатъий рад этдилар. Сўзга чиққан ўртоқлар бизнинг Коммунистик партиямиз бутун дунё меҳнаткашлари олдидаги ўз интернационал бурчини шараф билан бажараётганлигини, халқнинг куч-ғайратини КПСС XXII съездининг қарорларини тезликда амалга оширишга, коммунизмнинг моддий-техника базасини вужудга келтиришга ленинча доно ва пухта сафарбар қилаётганлигини зўр ифтихор билан таъкидладилар.

— Ўзбекистон пойтахтининг коммунистлари, — деди ўз нутқида Тошкент шаҳар партия комитетининг биринчи секретари **Қ. Муртазоев**, —Хитой миллатчиларини қаҳр-ғазаб билан қораламоқдалар. Хитой бузғунчиларининг доктринаси ғоят жиркaнч доктринадир. СССР халқларининг бузилмас қардошларча дўстлиги— жаҳоншумул-тарихий ютуғимиздир. Хитой раҳбарлари қилаётган ишлар марксизм-ленинизмга, пролетар интернационализмига хиёнат қилишдан, жаҳон коммунистик ҳаракати бирлигига хоинларча зарба беришдан, тинчлик ва социализм душманларига кўмаклашишдан бошқа бир нарса эмас.

«Ташкенткабель» заводининг бош инженери **К. И. Костигов** ўз нутқида хитой бузғунчиларининг хоинона найрангларини қаттиқ қоралади. Ўртоқ Костигов бир группа совет мутахассислари билан бирга Хитойда узоқ вақт бўлиб, Шеньянь машинасозлик заводини ишга тушириш олдидан синаб кўришда қатнашган эди.

— Биз, — деди у, — Шеньянда ғоят унумли ишлайдиган энг янги совет машина-ускуналарини кўрганимизда, қалбимиз ўз халқимиз учун, ўз Ватанимиз учун ифтихор туйғулари билан тўлиб-тошди. Хитой индустриясининг кўп гигантлари совет мутахассисларининг лойиҳалари ва ёрдами билан вужудга келтирилди. Шунинг учун ҳам ХКП раҳбарларининг КПСС ва Совет ҳукуматига қарши ёвузларча қилган хуружлари бизни қаттиқ ғазаблантирмоқда. Доно ленинчи Коммунистик партия жаҳон коммунистик ҳаракатининг олдинги сафларида туриб келди ва бундан буён ҳам шундай қилади ва бизни ҳеч ким бу йўлдан четга чиқара олмайди.

Сирдарё ишлаб чиқариш бошқармасидаги Ленин номли колхознинг раиси, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони **М. Йўлдошева** хитой миллатчиларининг авантюризми ҳар бир совет кишисини ғазаблантираётганлигини айтди.

— Биз, — деди у, — бутун қалбимиз, бутун дилимиз билан Коммунистик партиямизга, унинг ленинчи Марказий Комитетига, қадрдонимиз Никита Сергеевич Хрушчевга ишонамиз, КПСС Марказий Комитетининг сиёсатини тўла маъқуллаймиз ва қўллаб-қувватлаймиз. Сталиннинг шахсига сиғинишни фош қилганлиги ва шахсга сиғинишнинг зарарли оқибатларини тугатганлиги учун, халқ бахт-саодати тўғрисида тинмай ғамхўрлик қилаётганлиги учун партияга, унинг Марказий Комитетига қизғин ташаккур изҳор қиламиз. Ўртоқ М. Йўлдошеванинг бу сўзларини пленум қатнашчилари қарсаклар билан кутиб олдилар.

В. И. Ленин номидаги Тошкент давлат университетининг ректори **О. С. Содиқов** ўз нутқида қуйидагиларни таъкидлади:

— Хитойдаги шўринг қурғур революционерларнинг халқаро коммунистик ҳаракат сафини бузиш, бутун жаҳон коммунистларининг жанговар қуроли бўлган марксизм-ленинизмни бузиш йўлидаги уринишлари муқаррар барбод этилади.

1917 йилдан бери КПСС аъзоси **Ф. Н. Желтиков** ўз нутқида бундай деди:

— ХКП раҳбарлари ўзларининг бузғунчилик фаолиятини улуғ Ленин номи билан ниқоблашга уринаётганликлари бизни жуда қаттиқ ғазаблантирди. Сталиннинг шахсига сиғинишни мақтаган ҳолда, Лениннинг гапларини қандай қилиб далил сифатида келтириш мумкин? Ахир, Владимир Ильич қонунга хилоф ишларга ва ўзбошимчаликка қарши ҳамиша курашиб келган эди-ку! Хитойда зўр бериб тарқатилаётган Мао Цзэ-дун шахсига сиғиниш Хитой халқининг бошига қандай катта кулфатлар солаётганлигини жуда яхши биламиз.

Пленумда Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари **Р. Абдуллаева**, Ўзбекистон касаба союзлари совети раиси **С. Нуриддинов**, Чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий алоқа Ўзбекистон жамияти президиумининг раиси **Х. С. Шукурова**, тарих фанлари доктори **К. Е. Житов**, Фарғона саноат область партия комитетининг биринчи секретари **С. Р. Расулов** ва бошқа ўртоқлар сўзга чиқдилар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг пленуми тамомила якдиллик, юксак принципиаллик вазиятида ўтди ва республика партия ташкилотининг партиямиз жанговар штаби — КПСС ленинчи Марказий Комитети теварагига маҳкам бирлашганлиги ва жипслашганлигини намойиш қилди.

Пленум якдиллик билан қабул қилган резолюцияда халқаро коммунистик ҳаракат кучларини жипслаштириш тўғрисида тинмай ғамхўрлик қилаётганликлари учун, мустаҳкам ленинча йўлни ўтказиб келаётганликлари учун, марксча-ленинча таълимотни янада ривожлантираётганликлари учун Ўзбекистоннинг барча коммунистлари, республиканинг барча меҳнаткашлари номидан КПСС Марказий Комитетига ва шахсан Никита Сергеевич Хрушчевга қизғин ташаккур билдирди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг пленуми Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ленинчи Марказий Комитетини, ўртоқ Н. С. Хрушчевни ишонтириб айтдики, Ўзбекистон коммунистлари, республиканинг барча меҳнаткашлари ўз сафларини янада маҳкам жипслаштирадилар ва КПСС Марказий Комитети ва унинг Президиуми раҳбарлигида партия XXII съездининг тарихий қарорларини, КПСС Программасининг улуғвор режаларини муваффақиятли амалга ошириш учун ҳормай-толмай кураш олиб борадилар, бундан буён ҳам коммунизм учун курашувчиларнинг биринчи сафларида борадилар.

БУДАПЕШТДА ТАНТАНАЛИ МАЖЛИС

БУДАПЕШТ, 3 апрель. ТАСС махсус мухбирлари Д. Бочаров билан М. Попов хабар беришади:

Бугун Будапештдаги Давлат опера театрида Венгрия фашист босқинчилардан озод қилинганлигининг 19 йиллигига бағишланган тантанали мажлис бўлиб ўтди.

Будапешт жамоатчилигининг вакиллари —ишлаб чиқариш илғорлари, фан ва саноат арбоблари, Халқ армиясининг, турли жамоат ташкилотларининг вакиллари, дипломатик ваколатхоналарнинг бошлиқлари ва ходимлари, венгер ва чет эл журналистлари театрнинг байрамлардагидек безатилган залига тўпланишди.

Венгрия Социалистик ишчи партияси Марказий Комитетининг биринчи секретари, Революцион ишчи-деҳқон ҳукуматининг раиси Янош Кадар, Венгрия Халқ Республикаси Президиумининг раиси Иштван Доби, Венгрия Социалистик ишчи партияси Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзолари, Венгрия Халқ Республикаси партия ва ҳукуматининг бошқа раҳбарлари ҳамда тантанали мажлисга келган совет дўстлар — КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари, СССР Министрлар Советининг Раиси Н. С. Хрушчев бошчилигидаги Совет Иттифоқи партия-ҳукумат делегациясининг аъзолари президиумга чиқиб келишганида, тантанали мажлис қатнашчилари уларни гулдурос, давомли қарсаклар билан кутиб олишди.

Тантанали мажлисни бошлаш олдидан Венгрия Халқ Республикаси билан Совет Иттифоқининг давлат гимнлари чалинди.

Венгрия Халқ Республикаси Президиумининг раиси Иштван Доби қисқача кириш нутқи сўзлаб, тантанали мажлисни очди. У, йиғилганлар томонидан қизғин кутиб олинган Венгрия Социалистик ишчи партияси Марказий Комитетининг биринчи секретари, Венгрия Халқ Республикаси Революцион ишчи-деҳқон ҳукуматининг раиси ўртоқ Янош Кадарга сўз беради.

Шундан сўнг совет партия — ҳукумат делегациясининг бошлиғи Н. С. Хрушчев сўзга чиқди.

Мажлис қатнашчилари ўртоқ Н. С. Хрушчевни гулдурос, давомли қарсаклар билан табриклашди.

Янош Кадар ва Н. С. Хрушчевнинг нутқлари зўр эътибор билан тингланди ҳамда қизғин қарсаклар билан тез-тез бўлиниб турди.

ЎРТОҚ М. А. СУСЛОВ ДОКЛАДИ ТЕКСТИ БРОШЮРА ҚИЛИБ ЧИҚАРИЛДИ

«Правда» нашриёти ва сиёсий адабиёт нашриёти КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзоси, Марказий Комитет секретари ўртоқ М. А. Сусловнинг «КПССнинг халқаро коммунистик ҳаракат жипслиги учун олиб бораётган кураши тўғрисида» КПСС Марказий Комитетининг февраль Пленумида қилган доклади текстини брошюра қилиб нашр этди.

Брошюра кўп нусхада чиқарилди. (ТАСС).

ИНДОНЕЗИЯ ТААССУРОТЛАРИ

Ўтган йили декабрь ойида Индонезия республикасига сафар қилган бир группа совет туристлари орасида таниқли рассом, Давлат мукофоти лауреати Чингиз Аҳмаров ҳам бор эди. Дўст мамлакатнинг ажойиб табиат манзаралари, аҳолисининг турмуш шароитлари ва қайноқ меҳнат фаолиятлари рассомнинг эътиборини жалб қилиб, унга илҳом бахш этди. Ч. Аҳмаров саёҳатдан бир қанча расм ва этюдлар чизиб қайтди.

Ўтган чоршанба куни Ўзбекистон Давлат тасвирий санъат музейида Чингиз Аҳмаровнинг Индонезия бўйлаб қилган сафари таассуротлари асосида ишлаган асарларининг кўргазмаси очилди. Кўргазмада санъаткорнинг оддий қалам ва бўёқларда ишлаган 100 га яқин суратлари бор.

Кўргазмага қўйилган расмларни кўздан кечирар экансиз, ҳақиқатан ҳам дўст мамлакат ҳаётининг ёрқин қиёфаси кўз олдингизда гавдаланади. Уларда биз бепоён шолипояларни, тоғ ва қишлоқ манзараларини, индонез халқининг ўз орзу-умидларини рўёбга чиқариш йўлида қилаётган қизғин меҳнатини яққол кўрасиз.

Кўргазма асарлари ичида айниқса «Явали раққоса қиз», «Бали санъаткорлари» расмлари ҳамда Жакарта йигит-қизларининг портретлари уста рассомнинг ҳақиқий талант эгаси эканлигини яна бир бор намойиш қилади. Ҳар бир расм ўзининг ишланиш услуби, бўёқнинг сержилвалиги, миллий колоритнинг тўғри ифодалай олиниши билан ажралиб туради. Мазкур кўргазма икки мамлакат халқларининг беғараз дўстлигининг яна бир ёрқин тимсолидир.

Ч. ПАРМОНОВ.

Ассалом, футбол!

Қўлингизни беринг, ишқибозлар. Табриклаймиз. Янги футбол мавсумингиз билан. Биламиз, қувончингиз чексиз, ҳаяжонланяпсиз, тўлқинланяпсиз, эҳтиросингиз туғён уряпти. Биринчи букетни топширишга, биринчи матчни, биринчи голни кўришга, дастлабки очконинг гувоҳи бўлишга шошиляпсиз. Матвей Блантернинг ёқимли футбол марши садолари қулоқларингиз остида жаранглаётганден.

Футболчиларнинг ҳаяжони ҳам сизникидан кам эмас. Улар бугун сиз билан биринчи марта юзма-юз кўришиб, минг-минглаб ишқибозлар олдида синовдан ўтишади. Бу синовда музаффақият қозониш учун интилишади. Шундагина сиз уларни кечиришингиз, ўтган йилги доғни ювиш учун маҳкам бел боғлашганлигига ишонишингиз мумкин.

Баҳаво баҳор. Пахтакорлар пахтазорга чиқади. Яхши ният билан ерга чигит ташлашяпти. Ана шу дамда «Пахтакор» ҳам стадионга чиқди. Пахтакор эрта баҳордан ҳосилни йиғиб эл омборига топширгунча, план тўлгунча курашади. «Пахтакор» ҳам шундай. Мўл очко учун курашни бугундан бошлайди. Пахтакорларимиз, Ўзбекистоннинг барча меҳнаткашлари бултур мамлакатимиз халқлари орасида юзлари ёруғ бўлди, план ва мажбуриятларни дўндириб қўйдилар. «Пахтакор» футболчиларигина ишқибозлари олдида уялиб қолдилар. Бу йил ундай бўлмаслиги, футболчиларимиз хатоларни тузатиб, обрўни тиклашлари керак.

Тўғри, ҳозирча командамизни уюшган, энг кескин жангларга ҳам бардош бера оладиган зўр коллектив деб айтиш қийин. Ҳали дарвоза қўриқчиларимиз етарли эмас. Ю. Пшеничников ёлғизлик қилиб туриб-ди. Новосибирскнинг Армия спорт клуби командасидан ўтган дарвозабон А. Хасаншин ишқибозлар олдида ўз қобилиятини намойиш қилганича йўқ. Ҳали «қанот»ларимиз бургут қанот эмас. Раҳматуллаев, Қаҳҳоров, Қориёқубов сингари эл таниган йигитларнинг запас ўйинчилар скамейкасида ўтираётганлиги бизни афсуслантиради.

Ёшларимиз «ғўр» деган фикрдан қайтиш керак. Ш. Исмоиловнинг ўтган йил сўнгги матчлардаги ўйини «кичкина деманг бизни...» дейилган мақолни эслатмадими, ахир.

Гапираверсак, гап кўп. Ўйин бошланай деб қолди. Шошяпмиз. Шундай бўлса ҳам севимли командамизнинг бу мавсумдаги имтиёзлари ҳақида эътиборли футбол мутахассислари қандай фикрда эканлигини йўл-йўлакай эслатиб ўтишни лозим топдик.

Ю. ҲАКИМОВ — УЗБЕКИСТОН ФУТБОЛ ФЕДЕРАЦИЯСИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ МАСЪУЛ СЕКРЕТАРИ: — «Пахтакор» беллашадиган иккинчи лига командаларини кучсиз рақиблар деб бўлмайди. Мен уларнинг ўйинини ўз кўзим билан кўрганман. Улар ҳар қандай коллективларга ҳам бўш келмайдилар. Буни ўтган йил шу лигада қатнашган «Шинник» ва «Волга» командаларининг ўйинлари яна бир бор исботлади. Улар Минск динамочилари, Кишинев «Молдова»сига бас келишди. Шундай бўлса ҳам «Пахтакор» финал группага кириб, келаси йил биринчи группага қайтади деб ўйлайман. Футболчиларимиз бунга қодирдирлар. Группамиздан «Динамо» (Ленинград), «Меҳнат резервлари» (Луганск), «Кубань» (Краснодар), «Черноморец» (Одесса), «Авангард» (Харьков) коллективлари, иккинчи группадан эса Ереван, Москва, Воронеж, Тбилиси, Запорожье, Свердловск, Қарағанда ва Фрунзе шаҳар командалари финал группага кирадилар деб ўйлайман. Бироқ бу — тахмин, менинг мулоҳазам. Лекин такрор айтаманки, пахтакорчиларнинг финалга чиқишига ишончим комил.

А. АБРАМОВ — «ПАХТАКОР» КОМАНДАСИНИНГ СТАРШИЙ ТРЕНЕРИ РСФСР ДА ХИЗМАТ КУРСАТГАН ТРЕНЕР: —мен аввалдан интервью беришни ёмон кўраман. Биз тренерлар мавсум олдида журналистлар билан бўлган суҳбатларда жуда кам гап бўламиз. Командамиз аъзолари нималарга қодир эканликларини сўзда эмас, амалда исботлашга ҳаракат қиламиз.

Ю. ПШЕНИЧНИКОВ — ДАРВОЗАБОН, КОМАНДА КОМСОРГИ: — Утган йили жуда ёмон ўйнадик. Мен эса узоқ вақт бетоб бўлдим, уч марта шикастландим. Бу йил дўстларим билан биринчи лигага қайтишга ҳаракат қиламиз. Узимизга билдирилган ишончни оқлаш ниятидамиз.

И. СААКЯНЦ — МАРКАЗИЙ «ПАХТАКОР» СТАДИОНИНИНГ ДИРЕКТОРИ, БУТУНИТТИФОҚ КАТЕГОРИЯЛИ СУДЬЯ: — Командамизнинг финал группага киришига тўла ишонаман. Пахтакорчилар дастлабки тўрт учрашувда кам деганда 6—7 очко олишлари керак. Бунинг уддасидан чиқса бўлади. Дастлабки тўрт матчнинг ҳаммаси стадионимизда ўтади. Агар футболчиларимиз бу учрашувларни юқори савияда ўтказсалар, уларнинг руҳи кўтарилади, мухлислари ортади, стадионимизга келувчи томошабинларнинг сони ҳам кўпаяди. Биз ана шундай бўлишини истардик.

Республикамизнинг каттадан-кичик ҳаммаси Ўзбекистоннинг бу йил бўладиган катта тўйига қизғин тайёргарлик кўрмоқда. «Пахтакор» футболчилари ҳам юбилей тантаналарига ёруғ юз билан келишни аҳд қилиб қўйишган. Бу аҳдларининг устидан чиқишда уларга муваффақиятлар тилаймиз.

С. МУСАЕВ.
Ш. УМУРЗОҚОВ.

Суратда: «Пахтакор» командаси машғулот ўтказмоқда.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

5 АПРЕЛДА
БИРИНЧИ ПРОГРАММА

Ўзбек тилида: 11.00 — **Эрталабки гимнастика машғулотлари**. 11.20 — **Нефтни қайта ишлаш** («Мактабга ёрдам» циклидан). 11.50 — **Раҳмат сенга, партия жонажон** (болалар учун эшиттириш ва концерт).

Рус тилида: 12.20 — **Ургатувчилар** (қисқа метражли фильм). 12.55 — **Хазиналар ороли** (бадиий фильм). 14.20 — **Бу ерда қанот чиқарадилар. Бастион посбонлари** (Совет Армияси жагчилари учун телевизион очерклар). 15.00 — **Опера театримиз**. 16.00 «Пахтакор» (Тошкент) — «Динамо» (Ленинград) командалари ўртасида футбол, танаффус вақтида фильм. 17.45 — **Қора ботқоқнинг тугаши** (болалар учун қўғирчоқ фильми). 18.05 — **Телевизион янгиликлар**. 18.20 — **Новости дня** (киножурнал). 18.30 — Киножурнал. 18.45 — **Тинч соҳилда** (бадиий фильм). 20.05 — **Эстрада рақс концерти**.

20.35 — **Эшиттиришлар программаси**.

Ўзбек тилида: 20.40 — **Ҳамза лирикаси**. 21.40 — **Телевизион янгиликлар**. 21.55 — СССР халқ артисти **Комил Ёрматов** («Совет кино санъати усталари» циклидан).

Редактор А. ИСМОИЛОВ.

«Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока» ва «Ўзбекистони Сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси, Тошкент шаҳри.
Р. 05369. Индекс 64695. Нашр. № 1727.